

LECTURA

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 12 august 1962 • 30 (129)

MARIN PREDA 70

Scriitorul epocii noastre, împreună cu cititorul său, au asistat uluiți cum cu ajutorul cuvintului au fost create mituri colosale, primitive și barbare, care au produs tragedii nemaivăzute în lume, cu atâtea victime și atîția călăi încît numai o umanitate vindecată și gata de noi aventuri, cum în mod bizar arată umanitatea noastră în prezent, ne mai poate liniști.

Marin Preda

ÎN PAGINILE 8-9:

MARIN PREDA, MĂRTURISITORUL

- De la sumar:
- **PURTĂTORI CU TOȚII AI ACELEIAȘI CRUCI**
 - **INTRAREA ÎN INFINITUL EMINESCIAN**
 - **FILORIN MUGUR ÎL CONDUCE PE LUMEA CEALALTĂ PE CRISTIAN ȘISMAN**

**DESPRE LIMBUȚIE
ȘI BIZANTINISM**

**TRASEU TEATRAL
BUCUREȘTEAN**

Sanda Butiu : Natură statică. În paginile revistei reproducem expuse la salonul de artă al tinerilor.

**ORIANA
FALLACI**

**DESPRE RĂZBOI,
DESPRE MOARTE,
DESPRE CĂRȚI**

— în pag. a 16-a —

semn

Purtători, cu toții, ai aceleiași cruci

Printre mii de greseli însemnate pe care le-am făcut în viață, și de care îmi aduc aminte întotdeauna cu umilitate de a afla cit de neînsemnat sînt, cea mai strigătoare la cer este aceea de a fi fost doar martor la invazia minerilor din iunie 1990 și a nu fi ieșit în stradă să-mi clamez disprețul față de toți cei ce recurg la bită pentru a-și impune opțiunile, de a fi ieșit în stradă numai ca să văd. Stiu că nimic nu se putea întreprinde contra acelei forțe narbe, întunecate, manevrate de indivizi irresponsabili, pentru care Evul Mediu timpuriu ar fi fost mai potrivit ca teren de desfășurare. Stiu că m-ar fi strivit ca pe un vierme — și chiar un vierme eram — dar cred că era mai bine așa, decît să trăiesc apoi, ani, cu amintirea unei astfel de monstruoase intimidări. Despre care prietenii președintelui, interesești poate să devină academicieni sau pur și simplu întunecați la minte spun: „Nu-i chiar așa...“ ori „bipe le-au făcut teledonarilor!“ Pentru că rutini sînt cei în stare să-și lase din propria piele, în care — se spune — nu-și mai încap. Nu se pot pune în locul altora, nu pot înțelege că așa precum „azi în Timisoara, mine-n toată țara“, și forțele narbe întunecate, pot să-și îndrepte „minia proletară“, mine, asupra lor, a celor care azi (atunci) n. probă sălbăticia. Mă simt vinovat de a fi fost contemporan cu acest cel mai rusinos „pisod din istoria patriei mele, chiar dacă de el sînt responsabil mist. oameni gata clasati, numărați... Cum rusne și scirbă ni se face, tuturor sau mai tuturor, cînd asistăm la încercări individuale ale cuiva de

a-și impune „punctul de vedere“ cu pumnul și palma. Pe stradă, în troleibuz sau aiurea. Și asta din cauză că aflăm, nu desore ei, protagoniștii acelor scene degradante, ci desore noi, cine sîntem, căci — vrem nu vrem — cu ei ne înșotim chiar disprețuindu-i. Din păcate astfel de scene nu se pot trece numai pe strada noastră, din păcate omenirea este încă serios pîndită, marcată de violență, degradată de ea.

Văd uneori în fața ochilor, aievea, acele mase cenșite de oameni, cu bile și răngi în mină și-mi aduc aminte de un poet român în viață care, cu ani în urmă, umbla prin oraș cu o rană în geantă, arătînd-o cul voala să o vadă și amenințîndu-și cănfrății, ba pe unul chiar făcîndu-l cu ea în cap, incit acela era cit pe aci să-și piardă ochiul. Poetul își rezolva — credea el — în felul acesta neînțelegerile și antipatiile de ordin literar ori social. Nu stiu dacă mai este înzestrat cu faimoasa rană. Stiu doar că victima lui aprobă din tot sufletul, și azi, dacă o întrebi, agresiunea minerilor, din iunie '90 numai, nu și pe cea din septembrie '91, într-alta îi urăște ne cei din Piața Universității. Și nici o clioă nu se gîndește că astfel își aprobă din tot sufletul, călăul. Omul cum suneam, se poate ridica numai cu mare greutate de la particular la general, ba chiar nu-și poate iesi deloc din pielea în care, oricum, nu-și mai încap. Și ca dînsul sîntem noi... Vedeti, asta e lucrul cel mai greu de suportat: oglinda indirectă pe care lumea ne-o pune zilnic în față, arătîndu-ne că în zadar citim și gîndim încercînd să ne înălțăm din noroiul în care am fost lepădați ori împinși, tot noroiul ne va recistiga în cele din urmă la un joc unde nu sîntem, din păcate altceva decît cea mai neînsemnată subdiviziune a mizei. Și zadarnic, larăși, încercăm cu disperare să înmulțim ceea ce ni se pare că sîntem cu o sută o mie, un miliard de miliarde, mărimea reală, finală a mizei, nu poate intra, nici sub forma celei mai vagi idei, în mintea noastră. Purtători cu toții ai aceleiași cruci, în același timp și fiecare singur cu ea, de la naștere și, cred, mult dincolo de mormînt.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● La Conferința Națională a P.S.M.: „În decembrie nu a fost o revoluție, ci o lovitură de stat infaptuită de forțele oculte ale străinătății cu sprijinul trădătorilor de neam și de țară“. Bravos Verde-tilor de Paris! ● GHEORGHE FUNAR: „Ceausescu a fost un bun român“. (Neue Zürcher Zeitung) ● MIHAI ZAMFIR: „...porcul grohăie ca să grohăie“. (România literară) ● ION GHEORGHE (poet maoisto-semănătorist): „România fost-a în Europa gară principală / Acum ce să faci în cantonul ăsta valahomaghiar (...) ? „Sub privirile armatelor române în nedumerire — / Într-o zi și o noapte se alese praful / De orînduirea cea mai dreptă și de mindra noastră fire“. (Totuși iubirea) ● ALEX. ȘTEFĂNESCU: „Această specie de humanoizi nu a dispărut după înălțurarea de la putere a lui Ceausescu“. (Zig Zag) ● OCTAVIAN PALER: „După ce au stat o vreme ascunși în diverse găuri de sarpe, strigoi și căpătășii“. (România liberă) ● BARBU CIOCULESCU: „Căci, să nu uităm, aceiași oameni se află la cirna statului din clipa cînd holicontorul cu Ceausescu se desprindea de pe terasa C.C.-ului — și pînă astăzi“. (Dreptatea) ● Verde de Paris și la România Marc. Prof. DAN PAPAIAȘ (Cimpulung Muscel): „Vă scriu pentru că sînt dezgustat de cel care ne-a profanat Sfintele Sărbători ale P-șilor, chemat în ospăt de un pop de țară...“ ● IOAN ARGATU (Ploiești): „Adresez tot disprețul meu popii Pimen și celor care l-au manevrat, la ordinele străinătății, pentru că l-au invitat în țară pe foștul roge“. ● ALEXANDRU AMITITELĂ (fasi): „Droidia talciocurilor buciurestene, adunată la comanda canalelor ovationînd pe

Mihai de Hohenzolern...“ ● TIA SERBĂNESCU... „au prins un curaj toți cascadorii comunismului incit nici nu mai stii pe ce lume esti: pe unde te uiti tot de ei dai“. (România liberă) ● C.R.C.: „Judecata Vitoriei Lipan“. ● De unde au izvorit toți tortionarii ăștia sadiici, mai cruzi decît fascistii? ● „Dacă un singur om ar mai rămîne să vorbească românește, acela ar fi Elisabeta Rizea. O merită!“ ● (Adevărul) ● ROXANA IORDACHE: „Prefectul Argesului, rudă cu primarul din Nucșoara, refuză sistematic să facă dreptate «bandiților», afirmînd în plus, că atîta vreme cît va fi dumnealui la putere nu vor primi nici o palmă de pămînt“. (România liberă) ● ȘTEFAN ȘTOIAN: „Mihai de România, candidat alături de personaje funambulisti precum Funar, pentru o funcție pe care a ocupat-o Gheorghiu-Dej! Bravo, domnule Cămpeanu, cu asta chiar că ne-am lămurit pe deplin asupra sponsorilor dumneavoastră ideologici! Mai «liberal» decît Cămpeanu, numai Petru Groza a fost!“ ● (Baricada) ● MIRCEA DINESCU: „Spre deosebire de piraii aerului, nevoiți să zăbovească la puscările după tentativa de deturnare a vreunui avion, liberalii noștri, după tentativa de deturnare a regelui, vor zăbovi la televiziunea română“. (Academia Ca, țavencu) ● BEDROS NAE: „Domnule P.N.L.-ul a încercat o soluție de care nu îi va fi rusine niciodată“. (Interviu, în Universul Bucureștilor) ● GEORGE RACOVITĂȘANU: „Dl. Radu Cămpeanu nu reprezintă nimic în Franța“. (Evenimentul zilei) ● GEORGE CARPAT-FOCHE: „Defilarea figurilor palide echivalează cu un vot disimulat pentru Ion Iliescu“. (Cotidianul) ● ALEXANDRU BRAD: „...Cu dumneavoastră, doamnă Vulpescu, a semănat și trebuie să semene o adevărată fomie română. De aceea vă și sărut mina!“ ● (Dimineața) ● „Exportul românesc, în plin avînt: 170 000 de pieci de ciine pentru Milano. «Soluția fi-

dictatura personală

Florin Mugur îl conduce pe lumea cealaltă pe Cristian Șisman

Îzolot în mijlocul unei societăți obosite, dezorientate și haotice, prea flămînd de miracole, cu un simț al onoarei, al obligației și al fidelității supranatural, poetul Cristian Șisman a plecat, la 39 de ani, tăcut, timid, într-o epocă a credulițății, senin pe cealaltă lume, în continuă tranziție cum suntem — pur și simplu lumea noastră nemăinteresîndu-l căpătînd într-o dimineață de sîmbătă, 18 iulie 1992, deodată, trup cereș („trupurile cerești care-și urmează drumul lor rapid și tăcut pe bolta cerului“). A plecat liniștit, știindu-se așteptat acolo, departe, de poetul Florin Mugur, de care el fusese atît de legat sufletește, să fie condus să nu se rătăcească și să nu se sperie pe un tărîm nu tocmai atît de necunoscut, acolo unde: „era într-o peșteră fosforescentă. Pe zidurile ei curgea afluxul rupt/sentiment captusit or alte sentimente în derivă, // -lată sicriul alb — zise în cele din urmă — se vede mortul vină înăuntru, / atinge cu umărul luna. / e fixat între parametrii săi, lacul cenșiu în interiorul becului, // și nimeni nu l-a auzit cum scapără în colțul tava nului, / cum tremură ca o trestie albă“ după cum a lăsat scris Cristian Șisman...

Zile la rînd, înainte să moară lui Cristian Șisman i s-a arătat Florin Mugur, blînd, odihnitor, feric, așezat pe un scaun netapițat, în față cu grămizi de sandvișuri de diferite feluri, cu mîinile pe genunchi: Florin Mugur îl chema, dispus să-i fie ghid pe lumea cealaltă, în tăbîrlînt? Halucînd, Cristian Șisman a vînd să-i tot spună soției că trebuie să plece, că e așteptat de Florin Mugur cu o gramadă de sandvișuri în față, să nu se supere că nu trebuie să mai întîrzie, să dea seama, era distras de reflexul înconștient al denutriției sale cronice... Că veți fi aflat, nu e nimic gratuit în ce scriu, Cristian Șisman a murit cu adevărat de foame: era un schelet, schelet de „sihastru familist“ uitat de Dumnezeu... Prietenii lui prea devotați, care l-au spălat după moarte, mărturisind că nu și-au putut închiplu că poate fi cineva pînă într-atît de slab, era numai piele și os — incredibilă lui „inanitiție“ (nu vreau să repet aici ce am publicat, patetic, în acest sens în Cotidianul din 30 iulie cu fotografia poetului), „autoinfometare programată“, anemiindu-l la maxim și reactivîndu-l o boală TBC permanent înăbușită

cu pigmentații ale pielii, cădere a părului și insuficiență respiratorie ce aveau să-i fie fatale. Mizeria materială cotidiană răzbuindu-se. Că „vai, doamne/ poate că a devenit firimitură pentru vrăbii“ (Cristian Șisman): poetul Cristian Șisman a murit, așadar, la 39 de ani, dimineața, la ora 8,15 acasă, lingă soție și cei patru copii ai lor, trei băieți și o fetiță, între 4 și 8 ani, în deplină sărăcie și neputință, cu sufletul usurat că nu va mai dăra pe nimeni pe lumea asta? Să-l fie tărîna ușoară...

De la o vreme Cristian Șisman tusea „îngrozitor“ cu vomă și spasme: nu a vrut să se interneze în spital însă, spitalul costă bani, era agitat la maxim și avea crize mistice, „greva foamei“ îi anula personalitatea încetul cu încetul, își pierduse orice speranță de îndreptare după Revoluție și cine știe dacă nu a ținut cu orice preț să moară, plin de lehamite, nemăgîsînd nici un punct de sprijin în mijlocul zellor trecători neocomunisti, ticăloșiți, ce ne invită pe fiecare, fără să ne dăm seama, să ne sinucidem dacă nu suntem în stare să ne „adaptăm“, că selecția naturală... de unde să fi venit Cristian Șisman pe lumea asta și unde să se mai fi dus? De unde vine, „el vine în curtea din dos / cămasa lui e plină de vînt, / are o calească, ce zgîrîie liniștea, / și zice: cine-mi fură lumina din cap? // avea o nărlărie rezemată de zid“, spune Cristian Șisman.

Dumnezeu e mare: vîntorul de destine leșite din comun ale „generației '80“ își adaugă în popoale un nou trofeu acum, pe poetul Cristian Șisman (24 aprilie 1953 — 18 iulie 1992), după ce poetii Dan David sau Aurel Dumitrascu, aducători și ei ai veștilor bune pe această lume, au căzut victime „duhului adevărului“, Dumnezeu să-i odihnească pe fiecare... Oare cine mai vine la rînd: dintre noi, colegii lor de generație? „Dar cine vine pe cărare într-o cocoșă de cămilă? / haide la culcare — luna picură pe cărare / haide la culcare — s-a sfîrșit basmul învelit în batie“ (Cristian Șisman). Al cui basm?

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

momos

„Căldură mare“

În căldura care a cuprins Bucureștiul, dacă nu ar fi Olimpiada, am ajunge cu toții ca în schița lui Caragiale, adică ușor timpiați. Faptul că a început campania electorală pare să nu intereseze încă pe nimeni, cu toate că noul sistem (electronic) de numărătoare a pumnilor datî în adversar ar trebui să ne pună pe gînduri. Și gîndurile să ne ducă spre, toamnă, mai precis spre data de 27 septembrie, cînd se vor număra nu pumnii ci voturile. Dacă e greu să numeri (electronic) citiva pumni, va fi mult mai greu să numeri voturile.

Din cauza căldurii cearta Ion Rațiu — Rodean s-a mulat de tot și oricît de interesată am fi de evaziunile fiscale ale primului (firma Regent care aparține dlui Rațiu a donat firmei Tiporex, în care dl. Rațiu deține 50% din acțiuni, o tipografie: dacă englezii sînt timpiați Garda Financiară ar trebui să fie mai atentă cu donațiile care au intrat în țară) preferăm să nu ne implicăm în scandal. Nici ultimul sondaj de opinie publicat recent și după care acțiunile dlui Iliescu au scăzut sub 30% nu ne umple de bucurie, așa cum ar fi firesc. Probabil că demisia dlui Președinte Ion Iliescu din funcția pe care o deține ne-ar fi lăsat la fel de indiferenți. De bucurat ne-am fi bucurat numai după scăderea temperaturii ambiante, dar atunci demisia ar fi fost socotită de apropiatii președintelui (Parlament) drept lovită de nulitate din cauza căldurii prea mari de la Palatul Cotroceni.

Pînă și muștele au căzut în amorțeu, iar țîntarii bizile alene îndeplinindu-și anevoie menirea.

Deoarece sînt vecin cu actualul președinte vă anunț că, după părerea mea tot din cauza căldurii, cucuvea-președintială a plecat în vacanță. Cecea ce o să fac și eu pentru două săptămîni.

Al. I. Mărginean: Obiecte suspendate

Ștefan Agopian

Simplă aritmetică

Elimpede că nu toți cei douăzeci și ceva de candidați anunțați pentru alegerile prezidențiale vor izbuti să colecteze pînă la 27 august suta de mii de adeziuni necesară pentru validarea candidaturii. Dar e de presupus că jumătate din ei au șanse reale de acces pe lista finală ce va fi supusă deciziei electoratului. Vor figura deci zece-douăsprezece nume pe buletinele de vot, ceea ce înseamnă că aproximativ șapte la sută din totalul voturilor posibile trebuie scoase din calculul procentelor pe care le-ar putea obține fiecare candidat. Altfel spus, în cazul ideal, uncandidat ar putea aduna maximum nouăzeci și trei la sută din voturi. Numai că, în realitate, suta de mii de adeziuni, odată obținută înseamnă — în actul electoral —

cam de trei ori mai mult, prin efectul așa-zisei zone de influență a fiecăruia dintre aderenți (familie, prieteni etc.), ceea ce face să crească procentul de voturi scoase din calcul la aproximativ douăzeci la sută. Ar rămîne așadar la dispoziția unui candidat — iarăși în cazul ideal — maximum optzeci la sută din voturi. Din acestea, o bună parte aparțin celor care nu au simpatii clare pentru partidele care-i susțin pe candidații la președinție și ale căror opțiuni vor fi mai mult sau mai puțin aleatorii, în orice caz destul de nesigure pentru a fi luate în calcul. Prin urmare procentul acestora, după estimările noastre, cam de douăzeci la sută, se cuvine a fi scăzut din total, socotită în urma căreia ar rezulta că procentul maxim pe care-l poate realiza un candidat în primul tur

este de șaiszeci la sută. Lucrurile nu se termină însă aici. Un alt procent, anume al nehotărîților, cam tot de douăzeci la sută va face să scadă sub cincizeci la sută cota probabilă la care va acceda cel mai bine plasat dintre cei 10-12 candidați la președinție. Asta vrea să spună că sînt extrem de mici, practic nule, șansele de a fi ales un președinte al țării după primul tur de scrutin din 27 septembrie. În consecință, există toate șansele de a intra într-un al doilea tur de scrutin în ce privește competiția prezidențială, fază la care vor participa, conform legii electorale, primul și al doilea clasat după primul tur. Din cîte ne putem da seama la această oră ecuația participării la turul al doilea va cuprinde pe dl Ion Iliescu și pe dl Emil Constantinescu, candidatul Convenției Democratice sau pe dl Ion Iliescu și pe dl Caius Dragomir, candidatul Frontului Salvării Naționale (Ipoteza că această ecuație ar cuprinde pe domnii Constantinescu și Dragomir ni se pare ne-realistă). Oricare din cele două variante plauzibile ale turului secund va aduce ciștig de cauză

contracandidatului dlui Ion Iliescu, în temeiul existenței unui raport de doi la unu care, fără îndoială va funcționa în acest tur, în sensul că electorii Convenției Democratice și ai F.S.N.-ului vor sprijini în al doilea tur de scrutin același candidat. E o aritmetică simplă aceasta dar, pe cît de simplă, pe atît de greu de combătut cu mijloace logice și legale. Cu alte cuvinte, în condițiile unor alegeri realmente libere și corecte, șansele dlui Ion Iliescu de a fi reales în fotoliul prezidențial ni se arată ca fiind foarte mici, am spune chiar inexistente. Conform simplei aritmeticii noul președinte al României va fi din Convenția Democratică sau din F.S.N. Cu condiția, repetăm, ca împotriva aritmeticii să nu se ridice cei doi „f” care o pot învinge: furtul și forța. Este misiunea supremă a guvernului Stoiljan de a reteza din start posibilitățile de intrare în acțiune ale celor doi „f”. O misiune pe care, din cîte am înțeles din declarațiile domnului prim-ministru, guvernul de azi al României și-a asumat-o în chip hotărît. Să dea Domnul ca așa să fie!

„L”

Ce pot să-mi amintesc

Întimplarea sau destinul, le respect pe amîndouă, au făcut ca Marin Preda să fie „ceva” foarte important pentru existența mea publică.

Dacă ar fi să pomenesc numai faptul că debutul meu în volum, petrecut destul de tîrziu, a stîrnit interes nu atît din pricina cărții, un tiraj de 2.300 exemplare pentru o carte de proză atunci asigură un perfect și respectabil anonim, cît datorită pomenirii numelui marelui prozator, a debutului acestuia. Desigur, proporțiile trebuie respectate și păstrate. Dar pentru mine această apropiere, făcută din generozitate și entuziasm, lesne explicabile, a însemnat o obligație în plus. O obligație de onoare. Care mai tîrziu a devenit onorantă. Apoi am avut norocul să fiu supus judecății sale așa încît a ieșit bine. O carte de a mea a primit premiul Uniunii Scriitorilor din partea unui juriu al cărui președinte era. Dar nu premiul Uniunii a fost adevăratul premiu ci faptul că Marin Preda cu adevărat îmi citise cartea, ba, mai mult, a stăruit într-o seară să-și spună părerea „în particular”. Cui? Unui tîrnăr autor din provincie despre care nimeni nu putea garanta că ar fi în stare să-i povestească lui Marin Preda, în chip amănunțit și critic, o carte de Marin Preda.

Dar misterul „însoțirii” cu Marin Preda pe ascunsele căi ale cunoașterii a devenit cu adevărat hotărîtor în viața mea literară atunci cînd viața lui Marin Preda s-a sfîrșit. Cum s-a sfîrșit această viață nimeni nu are de unde să o știe, sau cel puțin așa se pare. Chiar dacă ar fi vrut sau ar vrea cineva cu adevărat să afle, mult prea multe fapte și gînduri ascunse sînt în stare să-l împiedice.

S-a scris mult, s-a șoptit și mai mult pe această temă. Au trecut îndeajuns de mulți ani pentru ca pasiunile să se stingă. Dar nu și interesele. Între timp și organele sau organismele menite să se interpună între orice fel de întrebare și răspunsul ei și-au schimbat denumirea, poate și conținutul, n-am de unde să o știu, însă acest moment din existența continuă a lui Marin Preda, sfîrșitul, a rămas întunecat.

Întunecat asemeni compartimentului de tren clasa a doua din trenul cu care am traversat România pentru a ajunge la București în dimineața înmormîntării Marelui Prozator. Acel compartiment era atît de întunecat încît și acum pot să cred că toată noaptea am vorbit singur despre moarte, am pâlăvrăgit pe acest subiect cu oarecare lipsă de răspundere. Mergeam la înmormîntarea lui Marin Preda fără să mă fi chemat nimeni. Tot așa am

vorbît despre moarte cu nu știu cine, nici azi, niciodată nu voi ști cu cine am vorbit despre sfîrșitul vieții omenești fără să fiu întrebant și cred că o asemenea îndrăzneală nu o voi mai avea niciodată. O noapte întregă, sporovăind despre moarte cu niste necunoscuți într-un vagon întunecat! Ca o trecere prin Hades, doar o trecere, una care-ți dă posibilitatea să povestești altora, despre alta, „una” sau „alta” fiind amintiri din lumea morților. Mai mare îndrăzneală, mai mare orgoliu nici că se poate. Iar a doua zi dimineața, mă găseam în holul Muzeului literaturii nemîșcat, înspăimîntat lîngă trupul fără de viață al lui Marin Preda. N-am îndrăznit să-l privesc. Nici în prima gardă, nici în a doua. Am stat nemîșcat, înspăimîntat la propriu. Toată aceea noapte fusese plină de vorbe, ziua se împlinise cu fapte. Stăteam nemîșcat, înțepenit, înlemnit privind coroanele din care încet, încet mai cădea cîte o petală.

Știam că de voi întoarce privirea, de

mă voi uita la Marin Preda s-ar fi putut întimpla ca el să deschidă ochii, s-ar putea atunci să-i surprind privirea ironică, acea privire care răzbătea prin lentilele groase și reușea să te dezbrăce de orice prejudecată și de orice haină închisă. S-ar fi putut să-i surprind privirea și chiar să-i aud vocea: „mon cher, pe ce te bazezi? Pe ce te bazezi atunci cînd pâlăvrăgești despre moarte? Eu pot să spun cîte ceva despre chestia asta, he, he, nu-i așa, eu aș putea...”

Eram atît de convins că totul nu este decît un experiment de care numai eu eram în stare, o îndrăzneală, o „țărănie” de a sa, numai pentru a ne putea spune nouă „cum e atunci cînd”, încît n-am avut curajul să-l privesc. Cine știe ce s-ar fi întimplat. Poate că de ne-ar fi spus „cum este atunci cînd”, mulți dintre cei care credem că știm cît de cît ceva despre viața omului am fi amuțit pentru totdeauna, am fi renunțat la pâlăvrăgeala noastră spusă sau scrisă. Mai ales la aceea prin care dăm tîrcoale faptelor irepetabile. Pentru că mi-a fost frică să-l întreb atunci, „cum este atunci cînd”, sînt nevoit să caut singur răspunsul la această întrebare. Desigur, Marin Preda stă într-un colț de cer și ne privește ironic chiar și la vîrsta sa de șaptezeci de ani împliniți. Cum să nu fie ironic atunci cînd noi bîjbîim iar el deja știe. În mod sigur, Marin Preda a trecut dincolo numai din pricina dorinței sale de a ști. O curiozitate profesională, în cele din urmă. El este printre pușinii oameni de pe pămînt care s-a sfîrșit după ce a aflat. Cei mai mulți dintre pămînteni mor înainte de a afla.

Eugen Uricaru

Intrarea în infinitul eminescian

Marin Tarangul face parte din eminescologia noi de factură existencialistă și fenomenologică absolvită de clișeele vechi exegetice, de prejudecăți de complexele în fața staturii de legendă a lui Eminescu însuși sau față de efigia „clasică” maioresciano-călinesciană. Important este să găsești o poartă de intrare în universul eminescian. Și Marin Tarangul, înarmat cu mijloace evident heideggeriene de disecare fenomenologică, purcede la drum, care poate fi, ca la autorul *Timpului și ființei*, „întrerupt”. Recurge, în fond la o hologramă, la desprinderea imaginii întregului pe baza unei părți: îi sunt deci suficiente câteva versuri din sonete, câteva din *Scrisori* și versul din *Odă (în metru antic)*.

Întreprinderea e de-a dreptul temerară, fiindcă e vorba chiar de o intrare în infinitul eminescian ca dimensiune fundamentală a universului său. Are loc o cădere înăuntru, căci nu e vorba de un univers fizic. Am intrat într-un plin care e mereu plin înăuntru său, inconjurându-ne, după cum zice Tarangul, din toate părțile ca și cum, acolo, „înăuntru”, n-ar exista părți ci un întreg egal cu sine. Este, așadar, plinul spiritului, care trăiește aventura „căderii” dinafară înăuntru și, în chip progresiv, dinăuntru în și mai înăuntru. Astfel, se constituie o identitate extraordinară a vieții interioare care se manifestă ca o omogenitate nestăvilă, ca „o interiorizare a interiorului, ca o pătrundere mereu mai adâncă, de sine cu sine în sine: ceea ce este egal devine și mai adânc egal cu sine” (p. 24). Conștiința necunoscutului se alege cu o trență lungă ce duce în urmă, mereu în urmă spre un punct care nu poate fi maximal niciodată, pentru că în acest caz necunoscutul ar deveni cunoscut și ar încheia aventura cunoașterii. Este un drum infinit, în interiorul plinului egal cu sine, un drum care își eroizește drumul singur, într-o direcție unică. Drumul acesta ce înaintează unidirecțional se numește destiin. Procesul adâncirii se plătește cu sfârșirea: cu cât destinul e mai intens cu atât adâncirea este mai sfârșitoare. Lumea există acum „ca și cum s-ar sprijini și întreține existența prin drumul pe care-l facem în noi înșine; lumea există și ia chipul felului în care o simțim” (p. 25). Privim lumea prin prisma acestui destin care, și taie în ființa noastră o parte din-

colo de noi: devenim un organ, un simț, al lumii. „Să smulg un sunet din trecutul vieții” este tocmai expresia auto-sfârșirii, pe care o generează intenția disperată de a dezgropa ceva din trecut, identificabil cu momentul prezentului. Acest sunet este însă de domeniul iluziei deșarte, al poveștii și „eresului”: poetul cade în neantul timpului care crește în urma lui și îl întunecă ființa („iar timpul crește-n urma mea... mă-n-tunec”).

Dăm acum de negativitatea hegeliană a timpului care crește invers și-și devoră propriul conținut într-un spațiu fără fund: e o devorare pură, prin ea însăși, neraportabilă — adică — la ceva din afara sa. Este, de fapt, o auto-decorare, în fața căreia sufletul (și conștiința) se întunecă. E un timp ne-istoric, căci nu cunoaște o succesiune de evenimente obiective: el este condamnat prăbușirii printr-o „aruncare în adâncime care izvorăște din toate părțile deodată: ca un fel de des-fundare” al oricărui fund imaginabil o des-fundare care se surpă în propria și nesfârșita ei cădere înapoi” (p. 44). Timpul acesta ce crește vertiginos înapoi prin surpare continuă, trebuie închipuit ca o „anti-substanță, ce se anulează pe sine și impune imaginea unei creșteri obiective.

Prin această creștere a timpului se instăluie ceea ce cercetătorul denuște regimul cantităților. Eminescu nu cuprinde multumile mici, ci mărimile ultime, covârșitoare: „E vorba de întinderea pe care o are suflul vizionar la Eminescu: ceea ce la alții apare ca element cosmic, la Eminescu apare ca punct cantitativ al creșterii spre un maximum nesfârșit de cantitate. Este, la poetul nostru o izvorire din sine a dimensiunii care apare ca naștere a aparițiilor crescând și ca o naștere a disparitiilor, fără îmbătrânire: dimensiunea pe care vrem s-o sugerăm aici este o creștere născând creștere, o naștere crescând naștere. Adică, o continuă creștere a nașterii și o naștere continuă a creșterii” (p. 60).

Este, cu alte cuvinte, cercul indic al sansarei; al neincetărilor metamorfoze. Un asemenea Cerc, perfect închis în sine, înscris nașterea ca o creștere spre bătrânețe care a crescut în ea mai înainte de naștere. Lumea se mărește, astfel, sub forma unei continue nașteri. Totul se desfășoară sub semnul „unei indivizibile intrări înăuntru” care nu poate fi decit

profund imanentă, urmind legea unei necesități inevitabile ce nu mai ține cont de exterior și nu-și poate propune, în virtutea imanenței, a izvoririi neincetate din sine, ieșirea în afară. Poezia eminesciană „străbate convoiul cantităților ca pe un mister al mărimii, ca pe necunoscutul unei puteri care se întinde peste tot — într-o plutare înăuntru — ca stare de mărime a spiritului” (p. 61).

Modelul hegelian al analizei (cu pozitivitatea și negativitatea creșterii) ce dează locul modelului heideggerian și noicist al pătrunderii întinericului care nu se lasă pătruns în adâncimea nepătrunderii lui decit printr-o străbateră fluminată. E ca și cum spune cercetătorul, miezul și-ar mîna singur cojile pe rînd, rămîind el însuși ca o coajă ultimă pe care nu o mai are cine mîna. Firul dialectic al pătrunderii se înclește definitiv: cu cât mai mult străbatem întinericul cu atât mai mult dens și mai adine devine, fiind asemenea unui fund cu mai multe funduri, un dedesubt cu mai multe dedesubturi.

Miracolul exprimării eminesciene a acestui proces, se datorează prefixului românesc „stră-”. Stră-bateră este parcurgerea unei întinderi infinite (resimțind ca un corp) care stimulează o nouă intrare înăuntru și o trecere mai departe: în „stră-vechi” simțim forța desimii corporale a „stră-vechimii”, în „străfund”, a desimii adâncimii „stră-fundului”, în „stră-vezii”, a desimii văzutului pe care o conține „stră-vezime”. Miraculosul „stră-” ne poartă de la un capăt la altul al întinderii, fără să ne indice locul de pornire sau punctul terminus, căci are un sens indeterminabil: „Esenta lui reprezintă suprema nedeterminare: el nu are capete, este nesfârșit”: „El este topirea a tot, flux al unei invizibile incandes-

cente, adică al unei incandescențe care se petrece și se concepe pe planul spiritului, și, ca atare, el nu poate avea marginii” (pp. 71—72). Infinitul eminescian poate fi conceput ca un corp vizibil al nesfârșitei străbateri, ca pe o cuprindere nesfârșită a tuturor lucrurilor prin care se trece de la un capăt la altul fără ca aceste capete să fie închipuite ca puncte determinabile. Particula „stră-” duce la un început care se întindează ca început în nesfârșit, pînă, așa cum spune Marin Tarangul stră-fundul se arată ca o surprare în sine a oricărei temelii, o cuprindere a necuprinsului. Or, infinitul, ca gând și mai cu seamă ca reprezentare poetică, are anume menirea de a reprezenta atât necuprinsul înțelesului cât și cuprinsul neînțelesului, precum se întâmplă în procesul dialectic al oricărui gând intrat în luptă cu sine însuși.

Actul stră-baterii se configurează, esențialmente ca un spectacol magnific al în-călțării cu „înapoi” progresiv care apare „dinapoi” prezentului și care vine tocmai de la începuturile memoriale ale lumii de dinainte ca ea să fi obținut în-fățișare ca atare. Miscarea nu e numai inversă și rectilinie, fiindcă acest „înapoi” cuprinde și împrejmuește totul de jur-împrejur: străbateră apărînd ca o cuprindere simultană a tuturor direcțiilor spațiilor, inclusiv a direcției denumite „timp”. Este stră-bătut, așadar, și ceea ce nu s-a petrecut încă, ceea ce e dinapoi viitorului dincolo de el.

În versul de început al *Odeii* se concretizează tocmai drumul neîntrerupt al străbaterii omului eminescian de viața ca flux care-l duce înapoi spre originea ei care este moartea. Știința morții despice viața cu o străbateră înapoi: acest lucru echivalează cu o întoarcere a vieții pe dos” (p. 124).

Viața curge invers spre un dincolo de viață, spre „străvezii” întinerice al unei lumini care și ea abia începe să lumineze. Dăm în compartimentul despre „cel mai mare vers” al literaturii române fraze de profundă citire filosofică a lui Eminescu: „Cînd versul lui Eminescu zice «nu credem» planează un echivoc care face să atenueze rolul neașteptatului care este în joc, dar care, pe de altă parte, ne spune cit de lungă a fost durata, în care învățarea morții fusese imposibilă, negndită și de neînchipuit: «nu credem» conține această lungime a timpului, lungimea însăși de-a lungul vremii a acestei de neînchipuit «arătării»” (p. 125).

Cu astfel de păreri fidele pe urmele articulării spiralete a versului eminescian își adâncește studiul heideggerian Marin Tarangul. El scrie, de fapt, un poem filosofico-critic cu toate consecințele acestui tip de exereză: surprinderea unor neașteptate sensuri ascunse în textul eminescian și îndepărtările subiective, narcisice (cufundările în propriile, proiectii sunt îndelung degustate). Prospetimea perspectivei exegetice e, însă, indiscutabilă.

Mihai Cimpoi

*) Marin Tarangul, *Intrarea în Infinit sau Dimensiunea Eminescu*, București, ed. Humanitas, 1992.

povestea vorbeli

Meteorologie

Buletinul meteorologic e un tip de text extrem de familiar tuturor, prin prezența sa cotidiană în mass-media, — și ușor de recunoscut și de descris — pentru că se caracterizează printr-o rară înțilnită omogenitate: în forme scrise sau orale, înainte și după 1989, el are, în mare, aceleași trăsături lingvistice, (indiferent de creșterea adecvării la realitate, de meritele sale practice; chiar indiferent de prezența ori abolirea unor restricții absurde — precum aceea de numire a regiunilor fărăi). Printr-un cod limitat, cu stereotipii evidente, textul menține o relație specială cu cititorul/ascultătorul său: nu e nevoie ca acesta să fie captat (printr-un limbaj accesibil și agreabil), căci el are interesul (și obișnuința) de a decoda un mesaj uneori criptic, alegînd din text exact ceea ce îi poate folosi. Explicațiile cauzale care aduc în discuție (mai ales la TV) cite un „cimp depresionar”, cite un „front anticiclonic” constituie pentru ascultătorul obișnuit mai mult un protocol al comunicării „soleme”, „serioase” atenția lui se îndreaptă mai curînd către informațiile clare, rezumate în tabele și hărți. Limbajul științific (cu unele expresii împrumutate unui registru vag „aiaha-zant” sau chiar „poeticizat” — răzleț, indeoschi, pe alocuri) e normal; alături de stereotipizare, el aduce un cîștig în economie și precizia expresiei. La o privire din afară, desigur că rigiditatea perfect ex-

plicabilă (și eficientă) a acestui limbaj poate amuza: același text pare să se repete la nesfârșit, cu câteva nominale și sintagme fundamentale — vreme, cer, vînt, innoări, averse de ploaie, descărări electrice etc. —, cu vorbe și mai puține (multe din propozițiile buletinului meteo, mai ales în scris, sinte eliptice), puse în legătură aproape obligatorie cu cite unul din substantivele scriei. Asocieri inevitabile fac textul previzibil pe porțiuni mici: e foarte probabil ca lui temporar să-i urmeze noros, verbului vor cădea — subiectul averse de ploaie etc. Verbele codului meteorologic — a fi, a cădea, a sufla, a se menține, a se semna, a prezenta — au, în majoritate, funcție descriptivă. Mai mult decit de „agenții” principali (ploaie, vînt) și de circum-

stanțele obligatorii (locurile din țară unde ei se manifestă, momentele zilei), acest tip de text este caracterizat de o veritabilă aglomerare de modalizări, gradări, nuanțări, specificări: predominant — mai mult — în general — indeoschi — cu deosebire — mai ales etc. Cele mai pronizate au fost întotdeauna adverbele, adjectivele sau locuțiunile adverbiale și adjectivale care exprimă dispersia în-timplătoare a fenomenelor — creînd impresia de mare imprecizie: abuzul de forme precum „pe alocuri”, „izolat”, „în unele zone”, „cu unele intensificări”; a trimis adesea la modelul oracular în care totul e vag, decit orice e posibil.

Calitățile atribuite vremii, cerului, vîntului etc. intră de fapt într-un sistem riguros, cu sinonimie redusă sau chiar inexistentă; fiecare formulă codifică o anumită situație și numai una, cum o arată uneori și corespondența limbajului astfel standardizat cu simbolurile grafice cuprinse în hărți. Cerul poate fi acoperit — noros — variabil — senin (cu diverse determinări și gradări ale fiecărui atribut). Un asemenea limbaj își face remarcată rigiditatea mai ales în formulele care pot fi traduse imediat într-un discurs mai firesc: „vîntul va prezenta unele intensificări” („vîntul va bate mai tare”), „miine, în a doua jumătate a intervalului” (după-amiază) — dar și în cele care trimit clar la codificarea prealabilă a unei scale de valori: „vîntul va sufla slab pînă la moderat”.

O latură foarte interesantă a buletinului meteorologic e presupusa lui obiectivitate științifică. Termenii apreciativi

sînt în principiu excluși sau sînt puși în relație cu o destinație precisă („vremea va fi foarte bună pentru plajă”). Folosirea substantivului cu marcă implicit pozitivă șansă („sînt șanse de averse”) e mai curînd accidentală, în situații similare preferîndu-se termenii posibilități, condiții (de...), E firesc: în același moment, unii dintre cititorii/ascultătorii așteaptă cu nerăbdare ploaia, alții își doresc o vreme cit mai însorită. Buletinul meteo pare să întîmpine cu neutralitate orice formă a vremii. Viziunea pe care o transmite e totuși mai curînd euforică — sau prea olimpică pentru cetățeanul obișnuit, mai puțin dispus să primească cu egală încetare gerul ori canicula. Unul din termenii discutabili ai meteorologiei e chiar foarte prezentul adjectiv care califică, în caracterizările globale de la începutul textului, vremea: frumoasă. Folosit ca „termen tehnic” (pentru vremea „însorită”), el devine totuși, involuntar, ironic — în anumite condiții — tocmai pentru că, în ciuda tendinței de specializare, nu-și poate pierde foarte puternicul sens apreciativ, valorizant. Să ne amintim că prima propoziție a celebrei schițe *Căldură mare* dă o indicație meteorologică precisă: „Termometrul spune la umbră 33° Celsius”. La 33° este, deci, „căldură mare”. Vocabularul românesc dispune de termeni, foarte diverși ca registru stilistic, pentru a denumi „căldurile toride”: caniculă, arșiță, fierbințea, lă, pîrjol, zăduf, viepie, topenie etc. Nu vreau să spun, bineînțeles, că ei ar trebui să apară ca atare (mai ales că majoritatea sînt populari sau familiari!) în buletinele noastre meteorologice. Dar a vorbi, cu zîmbet, la 35—36°, de „vreme în continuare frumoasă”, e o neutralitate dusă, cel puțin prin conotațiile lui frumos, cam departe. „A fost o zi îngrozitor de fierbinte” zice tot Caragiale, în *Situațiunea*. „Tocmai pe la unu după miezul nopții, parcă s-a mai potolit puțin cuporul, parcă începe să mai poată respira omul... Să respirăm”.

E drept, am auzit în ultimele zile (cu ocazia unui „val de aer tropical”) și o formulare care încearcă să introducă o distincție necesară — totuși prea puțin semnificativă pentru limbajul obișnuit; prezentatorul vorbea de „o aceeași vreme caldă, poate chiar călduroasă”. Maxima prudență cu care se avansează îndrăzneța caracterizare probează încă o dată optimismul programatic al meteorologilor.

Rodî . Zafiu

O apologie a deriziunii

Arșavir Acterian, JURNALUL UNUI PSEUDO-FILOZOF, Editura Cartea Românească, București, 1992

Cu două mari momente de tăcere, din 1933 până în 1944 și din 1946 până în 1965 (tăcere aparentă, pentru că i-au fost confiscate manuscrisele, sau tăcere reală, pentru că nu a mai scris) și cu o determinare care se dovedește a fi, în orice caz, intermitentă, Arșavir Acterian redactează cel puțin din 1929 un jurnal despre a cărui existență s-a știut de la început, dar pe care îl publică abia astăzi, adică în pragul vârstei de 85 de ani. Ceea ce ne atrage atenția din capul locului la acest scriitor „secret”, care i-a cunoscut pe mai toți reprezentanții de seamă ai generației '27 și care a rămas multă vreme în legătură cu ei, e deci absența spiritului de suită, dezinteresul cînd real, cînd jucat (sau poate num. i a parent) față de propria „operă”, căci dacă e de presupus că de lipsa paginilor de jurnal din anii '30 sau '50 nu autorul poate fi făcut răspunzător, destule alte fragmente puteau fi recuperate din presa timpului, unde au apărut mai întîi (în primul rînd cele din Seara, publicate în 1943 sau 1944). Într-un fel, chiar modul în care se prezintă pe ani jurnalul lui Arșavir Acterian ne dă o indicație destul de precisă despre principala contradicție care a măcinat „viata și opera” scriitorului. Nu există nici un motiv rațional să te lași „jucat” de propria vanitate, care îți cere să te „eternizezi” într-o operă, și totuși, forța irepresibilă a acestei vanități te obligă să fii irațional și să scrii. Aceasta e justificarea (și scuza) de mai multe ori repetată de Arșavir Acterian în paginile pe care le-a adunat de-a lungul anilor, cînd renunțînd, cînd revenînd la un proiect pe care îl detestă și de care se lasă, în egală măsură, amăgît. Spre sfîrșitul anului 1932, Acterian își distruge chiar o parte din vechile hirtii, prilej pentru a glosa imediat pe tema zădărnicii oricărui act de creație: „Am ars astăzi cu mare bucurie o sumă de însemnări penibile, de hirtuțe inutile, un caiet (A) în care mi-am notat — mărturisînd în detaliu — o dragoste, pe care am avut senzația că focul o înghite pentru totdeauna. Lucrări, unele compromițătoare (de ce?), altele relativ frumoase, care prin voința mea — (grozav sint!) — au fost nimicite. Prilej de verificare pentru mine a vremeniciilor tuturor lucrurilor. Nu mă pot opri a gîndi că cele mai urite, ca și cele mai frumoase opere din lume puteau să ardă astfel, că poate cele mai frumoase lucruri n-au lăsat urme, rămînînd necunoscute.”

Firește, în raport cu eternitatea și cu absolutul (pe care jurnalul lui Acterian le invocă adesea) nimeni nu va pretinde că există unități de măsură satisfăcătoare pentru operele omenești (desi, repetînd celebrul vers horatian, toți artiștii s-au luat la întrecere tocmai cu eterni-

tatea, țintind absolutul). Dar pentru a recurge la argumentul vanității zadarnice (pe care îl regăsim în lamentația Ecclesiastului sau în toată literatura română, de la poemul lui Miron Costin, *Viața lumii*, pînă la *Memento mori* sau la *Glossa* lui Eminescu), trebuie să ai mai întîi ce sacrifici, Lenesul care nu face nimic, zicînd că, oricum, totul e zadarnic, ne lasă indiferenți, în timp ce un Eugenio d'Ors, care obișnuia să-și ardă la sfîrșitul anului cea mai frumoasă pagină inedită de pînă atunci, ne impresionează prin semnificația sacrificială a gestului său.

Unde se plasează Arșavir Acterian, dacă avem în vedere aceste două variante extreme?

Desigur, nu lingă neputința sau lingă neproductivitatea lenesului, desi chiar din primele pagini ale jurnalului dăm peste un fel de asumare „filozofică” a mediocrității, iar fragmentul 1929—1932 s-a intitulat mai întîi *Jurnalul unui lenes*: „Să crezi în moderație, notează în 30 martie 1932, Acterian, și s-o aplici în permanentă, s-o realizezi. De asemenea să crezi, ca orice pătîngiță resemnat, în absurd. Pentru că tu ești o nimica toată, o bagatelă în economia vastă, monstruoasă a universului. Trebuie să-ți cunoști lungul nasului”. Nu lingă neputința lenesului, deci, dar nici lingă mindria, prea-plinul și disponibilitatea omului creator, care va fi întotdeauna, în raport cu semenii săi, o excepție. De altfel, Arșavir Acterian își evaluează de mai multe ori, cu instrumente foarte exacte și cu o maximă luciditate proprie măsură, aceasta fiind poate principalul merit al jurnalului său. El scrie pentru oameni obișnuiți, din perspectiva omului obișnuit, chiar dacă lucrurile desore care vorbește sînt de cele mai multe ori neobișnuite: „poate că jurnalul meu e mai interesant decît al unui om celebru, căci eu mă dăruiesc mai mult lui decît unei opere distincte sau gloriei sau societății”.

Și mai cuprinzător pare să fie „autoportretul” pe care Arșavir Acterian și-l alcătuieste (cu lux de amănunte) la mijlocul anului 1970: Stofă de călugăr sau anahoret n-am [...]; cap de filozof n-am [...]; poet nu sînt [...]; cu să fiu romancier sînt lipsit de imaginație [...]; politica nu constituie pentru mine un ideal, ci o păcăleală și dacă m-am lăsat o vreme prins în mrejele ei am făcut-o din disperare [...]. Cu adevărat, singurul lucru care mi-a tinut cu persistentă atenția a fost uluitorul mister care ne locuiește și ne înconjoară.”

O poziție nu atît de mijloc, cum s-ar crede, cît ambiguă și contradictorie, căci în ea vom întîlni cînd regretul legat de cei care nu s-au putut realiza printr-o operă (Mircea Vulcănescu și, poate, Tutea), cînd o contestare a spiritelor obsedate de ideea operii mari: „Eli, de ca

și Noica au avut cultul sacru al «Operei» și în efortul lor tentacular de a realiza «Opera Magna» au fost nevoiți (impinsi) să investigheze labirintul, în ale căruia ascunzături inabordable s-au rătăcit. [...] Amîndoi au lăsat opere ce pot impresiona lumea, mărete opere ce — din păcate — nu pot eluda moartea, acest inabordabil mister al existenței”.

După cum se vede, e ceva de „Spielverderber” sau de „trouble rete” în toată această „filozofie”, căreia ceea ce i se poate reproșa nu e esența atitudinii cu atare, ci inconsecvența sau lipsa de „furi” și de curaj în a împinge lucrurile pînă la ultima lor consecință, ca la Ciorean sau ca la Sestov, scriitori pe care Arșavir Acterian îi citează foarte des.

Cu această dispoziție amestecată, memorialistul scrie despre propriile sale angoașe și crize, rămase aproape neschimbate din 1929, pînă spre ultimele pagini ale jurnalului, despre nevoia echilibrului sau a unei asiete (cu o expresie care va reveni de mai multe ori) și, bineînțeles, despre oamenii pe care i-a întîlnit și pe care i-a cunoscut în marea lor majoritate reprezentanți ai mult discutatei generații '27, fascinați de cursurile lui Nae Ionescu și extrem de activi ei înșiși în literatură, în presă sau la *Crițterion*, unde au tinut conferințe și au schimbat idei.

Cel mai bun cititor al paginilor de jurnal scrise între 1929 și 1932 se dovedește a fi, la un moment dat, chiar autorul acestora: „Am citit vreo 30 de pagini din *Jurnalul unui lenes* (1929—1932), scăpat ca prin minune de cutremur și de foc. M-am revăzut în incendiul și delirul tineretii mele în căutarea unui punct de sprijin absolut. Negăsind ce căutam, mă bătăbăneam și aiuram nu fără ifos și patos. [...] Cîm retoric și romantic scrisul meu de odinioară, dar n-as putea spune că astăzi nu le-as subsemna.”

Din 1967 (cu oarecare aproximație), jurnalul lui Acterian e din ce în ce mai atent la bătrîni și la bătrînete, pentru ca după 1970 primul-planul să fie ocupat de momentele de „iesire din scenă” ale marilor cunoștințe ale memorialistului (Petru Comarnescu, Sergiu Al. George, Marcel Avramescu, Alice Botez, Emil Botta), de agonia acestora, dar și (în contrast cu această adevărată obsesie thanatică) de splendoarea tuturor formelor de viață elementară în natură, înregistrate cu sentimentul revanșei sau al compensației. În prima categorie, impresionantă rămîne „fisa” pe care Arșavir Acterian i-o alcătuieste lui Stelian Mateescu, „cel mai cult și cel mai promițător reprezentant” al generației sale. După cum credeau chiar Mircea Vulcănescu și Mircea Eliade, dar care prin 1970 ajunse să se adăpostească la lăna la „Unic” sau la bufetul „Lido”, în chip de „stîrpitură

gheboasă” pe care vinzătoarele și cumpărătorii se îndură s-o „omenească” din cînd în cînd. Exemple pentru cea de-a doua categorie pot fi găsite în viața fre-mătătoare a marilor percuri bucureștene (Parcul Carol, Cișmigiuul Parculi Herăstrău), frecventate în toate anotimpurile, cu aceeași curiozitate sau uimire (altă noțiune-cheie din jurnalul lui Arșavir Acterian): „În parcul Herăstrău m-am pîmbat de unul singur, aproape singur cogeamite parcul, care se înfățișează în cel mai mirific decor de toamnă, arborînd toate culorile în stilul cel mai flam-boaiant cu putință. [...] În acest colț de paradis natural mă trezeam întîna mirîndu-mă că există și că oricînd pot să dispar — eventual curîndîndu-mă în apele lacului — fără ca ceva să se schimbe din frumusețea de vară toamnăică, dar și de primăvară a acestor locuri...”.

Curioasă în raport cu obsesia thanatică din ce în ce mai accentuată a memorialistului și dorința sa de a rămîne „la zi”, de a menține legătura cu „noul” sau cu „tinăra generație”, capabilă și ea (încă o contradicție!) să se măsoare prin opere cu marile valori ale perioadei interbelice. S-ar putea chiar spune că atunci cînd scrie, în cursul anilor '70—'80, despre Gabriela Adameșteanu, Andrei Plesu, Bedros Horasagian, N. Manolescu, Al. George sau despre Mircea Nedelcu, Arșavir Acterian e mai puțin zgîrcit în laude, mai înțelețitor și mai generos decît în cazul propriilor săi cunoscuți sau tovarăși de generație, carora nu se sfiește să le găsească, ori de cite ori are prilejul, defecte (lui Emil Botta, lui Ciorean, lui Mircea Eliade, lui Comarnescu sau, de mai multe ori, criticului Serban Cioculescu).

Foarte expresivă e și armenitatea acestui jurnal, care la Arșavir Acterian începe tragic, de la propriii săi frați (Haig, dispărut în 1943, pe frontul de Est, și Jeni, care încetează din viață în 1958), pentru a cuprinde apoi mai toate figurile reprezentative ale micii comunități de armeni din România, pictorul Hrandt Avaklan, marele colecționar Zambaccian (Zambacu) sau vestitul orientalist H. Siruni. E vorba, în fond, de o armenitate discretă și realistă (dar prin aceasta nu mai puțin orgolioasă), ca tot ceea ce întreprinde în jurnalul său Arșavir Acterian.

Dar poate că varianta cea mai specială (pentru că e mediată) de a supune unei judecăți neîncoperite propria „viață și operă”, la capătul unui drum foarte lung, e de căutat în mărturia pe care Acterian o face spre finalul jurnalului său. E vorba, pe scurt, de un fel de scri-soare adeseată lui Eugen Ionescu, în februarie 1988, după lectura cărții acestuia, *La Quete intermitente*. Căci elogiul absolut adus operei unui prieten, cu care memorialistul nu ezită să se identifice pe de-a-ntregul, renunțînd la propria sa identitate, ascunde o ultimă „capitulare” în fata propriului orgoliu și încă o recunoaștere a deriziunii propriilor vanități: „Dragă Eugen, [...] Păreră mea despre «La Quete intermitente» e că ai lansat pe piață un testimoniu cutremurător, o autobiografie fizică, psihică, metafizică și spirituală, cum nu s-a mai scris pînă acum în chip atît de deschis și fără reticente, fără ascunzături [...]. Căm la unison cu Emil Ciorean care mă nedumirește cu anticrestinismul lui violent și teribilos, desi earecum cool cu tine, prin misticismul latent și interesul pentru literatura mistică. Dacă n-ai fi decît această comuniune întru faptul mistic pe care o simt cu voi și a meritat să trăiesc, orice m-ar aștepta de acum încolo: chin, moarte.”

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune sau cit o să coste un hamburger

Indicele Big Mac. Adică hamburgerul folosit ca indicator al justetii ratei de schimb a devizelor. Creat de „The Economist” în 1986, acest indice nu este doar... expresiv ci cit se poate de adecvat, bazîndu-se pe ideea că rata de schimb dintre două monede este echilibrată atunci cînd coșul menajer are același preț în ambele țări. Faptul că așa-zisul coș menajer se reduce la un singur Big MAC nu e de natură să falsifice sensibil realitatea căci, pe de o parte, hamburgerul este unul dintre rarele produse ce se pot găsi cam peste tot în lume iar pe de altă parte el se fabrică acolo unde este vîndut, adică prețul său nu e afectat de cheltuieli de transport ori distribuire.

Cam peste tot în Europa de Vest, hamburgerul este sensibil mai scump decît la tatăl lui acasă (2,19 dolari anul acesta), uneori chiar cu 50% (Danemarca, Suedia). El este mai ieftin doar în Brazilia (24%), Ungaria (31%), China (89%) și Rusia (mai ieftin cu 273%, cîștînd numai 59 de cenți, luînd în calcul rata de schimb de pe piața neagră).

Lăsînd la o parte constatarea, nu terribil de intristătoare, că MacDonald, uite, nu s-a grăbit să se instaleze și în București, speculațiile pe seama prețu-

lui eventual al unui „cîine fierbinte” autohton nu par a fi cu totul deplasate: ele ne conduc fie la ideea că în România carnea este încă relativ ieftină și ne vom aștepta, curînd la o scumpire agresivă, fie, de ce nu, la ideea că, invers, moneda noastră națională se devalorizează aberant, fie ca urmare a unei politici monetare consecvent falimentare, fie datorită slăbirii halucinante a capacităților de export. Cum e, bine nu e.

L-am văzut și eu. M-am înduioșat. As fi vrut să-i fiu alături, să luăm împreună un butoi cu deseuri acasă, fiecare la casa lui, să-i ajutăm pe nevinovatăi locuitori din satele Sibiului. As fi vrut, o, cit as mai fi vrut să fiu alături de doamna Becleanu, nu ca să-l înjur pe primul ministru, nu, ci ca să mă extăziesc în fața gesturilor omenești, simple, calde, paterne, ale actualului și viitorului nostru președinte (o, cit aș vrea, cit aș vrea, dacă s-ar putea...). De aceea, zic, după propriile mele puteri vreau să contribuie la campania electorală a favoritului așa-numitei doamne Becleanu (în fapt, soția lui Urmuz), vreau și eu să contribuie cu o lozincă e-

lectuală: „Foaie verde Păunescu / Toți votăm cu Ilescu”. Nu-i așa că-i frumos? Are și rimă.

Lăsînd duioșiile deoparte, subsemnatul, simplă persoană particulară cu posibilități mai mult decît modeste, tin să-i aduc la cunoștință domnului președinte și mai ales consilierilor domniei-sale că încă din primăvară eu unul aveam știință despre pericolul, considerat aproape inevitabil, ca România să devină una dintre „gropile de gunoi” ale Europei supraindustrializate. Ziarele occidentale relatau pe larg tentativele (parțial reușite) din Polonia în 1989—1990, dar stopate în cele din urmă, avertizînd totodată că următoarele vizate sînt Lituania și mai cu seamă România. Proveniența deseurilor era indicată și ea: Germania, dar mai ales Elveția și Austria. Nu e nimeni atît de stupid să le ceară domnilor Ilescu, Stoiljan ori A. Năstase să citească presa lumii. Nu au nici timp pentru așa ceva și, oricum, sînt sigur, există o armată de consilieri care misună prin jurul lor, în ale căror atribuții intră, desigur, și o asemenea treabă. Dacă ăștia, consilierii adică, n-au băgat de seamă asemenea avertismente ale presei occidentale (ori poate că, la fel ca pe vremea lui Ceaușescu, ziaristul occidental e considerat spion) e trist, căci mîncă o groază de bani degeaba. Dacă au făcut-o însă e și mai trist...

Lipsește aproape de totuși, și nu de azi de ieri, sondajele de opinie din paginile ziarelor românești. E drept, realizarea unui sondaj de opinie costă iar zărele noastre s-ar părea că sînt destul de sărace. În lipsă de altceva, hai să vedem

ce mai gîndesc vecinii noștri de peste Dunăre cu care, că ne convine sau nu, semănăm în destulă măsură. 63% dintre ei sînt de acord că salariul maxim n-ar trebui să depășească triplul salariului minim (doar 21% împotriva), 41% gîndesc că procesul de privatizare ar trebui să fie oprit, căci de el profită numai cei bogați (29% împotriva, 30% fără opinie). Doar 8% dintre bulgarii consideră că reforma merge bine, 16% afirmînd că a luat-o într-o direcție greșită și 50% lămurîndu-se că sînt încă. Luînd de bune rezultatele, rezultatul destul de limpede că bulgarii de rînd resping, cei puțin într-o oarecare măsură, trecerea la economia de piață, tendințele egalitariste fiind mai mult decît evidente. Nici nu mai e de mirare atunci că 46% consideră că ar fi necesară instalarea unei puteri care să limiteze provizoriu democrația și să facă să domnească ordinea în țară (sondajul a fost realizat în martie 1992).

Chiar credeți că, în România toamnei lui 1992 un sondaj similar ar furniza rezultate sensibil diferite? Poate că da, dar poate că nu. Și atunci, singura șansă a Opoziției ar fi aceea de a explica pe larg, cu argumente (dacă există) și pe intelesul omului (cine e în stare) că ceea ce s-a făcut, pînă acum, în România, nu are nici o legătură cu o economie de piață în adevăratul inteles al cuvîntului. A identifica, cu precizie, erorile și a oferi so-lu-ții. Greu? Imposibil?

Mihail Oprca

ion tudor iovian

nu mai vreau viața
ca-n mersul trenurilor

am pierdut totul într-o zi
cînd te-am privit ca pe un obiect oarecare
într-un decor de carton și pislă cu păpuși
mecanice bere și mititei de plastic —
și firele care mă legau de viață s-au rupt

„o să arunc istoriile cu tine la coșul cu rufe
murdare“

am zis —
„acum ești un personaj fără buletin de
identitate scotocind prin biografiile altora
blestemat să nu găsești nimic nici azi nici

miine
blestemat ca nici o oglindă să nu-ți rețină chipul
și urma ta în lume
să fie urma pe care o lasă vîntul pe luciul
înghețat al apei“

mi-a spus —
și de fapt nici n-a deschis gura — doar m-a
privit ca pe un bagaj

uțat pe peron duminică
dun-amiară
cînd pliciseala taie frunze la ciini în provincie
și anelari glonte de ani și ani
caută o cămășină plină de gînduri
s-o spulbere

poem de dragoste

o împlori zile și nopți de-a rîndul să-și deschidă
pumnii mici de zăpadă
în care ține micul ei secret
ca pe o lumină de Paști

o împlori să-și ridice pleoapa îngreuiată
de fard ori de ceva mai rece ca gheața
ca fulgerul înscălat acolo
să scurtcircuiteze carnea să aprindă castanii să
spulbere pereții țepoși

dar ea
îți va rămîne veșnic depărtată deși atît de
aproape încît dragostea ei
te poate distruge și o poți distruge

aștepti să mai treacă prin viața ta
tramvaiul în care ai zărit-o prima oară
lilială de neatins între sudalme sacose tristeți
trupuri asudate

și tramvaiul chiar trece scheunind de șale
de data asta vătuit și gol
prin țintururile înghețate ale minții

și ea nu-și deschide pumnii mici de zăpadă
în care ține micul ei secret
ca pe o lumină de Paști

dar eu, dar tu

se isprăvește tinerețea mea sub cerul de catran
ochii scormonesc întinderile de gheață
zadarnic
de sus și de jos

n-a rămas nimic neatins de acidul tristeții din
pragul serii

cînd
trag linie și adun și scad
și toată averea de peste zi de peste ani e
goliciune și amar și pustiu

și întîmpin răcoarea nopții prăbușit în muțenie
și simt
că tot mai mult întuneric se zbugiumă-n trup

în cuvinte cerul se tulbură vremuiește și-i prea
tirziu

dar eu dar tu
ne pregătim carnea să se răcească ierni
înelungi în pămînt

numai cu sufletul nu știm ce să facem

„nu mă lua în brațe mamă
la-ă-mă singur
lingă piatra asta de hotar care nu mai desparte
nimic“

vizita — viață amînată

mă voi întoarce — imi tot spun — după lăsatul
serii pe vînt rece

cînd toți se incuie în somn

ciinele va geme încet incurcat cînd îl voi chema
pe nume

fumul de pipă
abia va înflora perdelele

poate se va auzi țipătul păsării peste care cade
bruma
sau izbitura unui fulg — nu de zăpadă dar mai
cenușiu și mai greu —
în geam

prin grădină — imi voi purta pașii
scuturînd de pe frunze omizile căutînd gustul
acrișor de gorgoaze
înțepătura prietenească a ghimpilor de prun

imi voi săpa — ca și cum nimic nu s-ar fi
întimplat
și n-ar fi trecut ani și ani și n-aș fi rătăcit între
lumi cu milul morții pe față —
imi voi săpa îndărătnic
partea mea de răzor din spatele casei — cu
unghia

și voi sădi
plante aduse de DINCOLO
deși ele n-or să aibă miros și vor fi mai cenușii
decît cenușa

și nu vor ademeni albinele

trudit mă voi culca într-un tirziu pe sacul ud din
fața ușii lingă Grivei
retrăind evenimentele de peste zi de peste veac
— de acolo unde totul s-a rupt

dar ziua aceea e foarte departe și departe sint
și casa
și răzorul
și viața

gol

în oglindă
în locul surisului
o dungă metalică fără legătură cu ceva știut
întrezărit

te face atent
că nu-ți mai aparții și ALTCINEVA îți taie
drumurile stinge luminile

sigilează cărți și sertare
înalță ziduri de pislă trage orizontul din ce în ce
mai aproape

pune-n degete plumb
șterge din memorie chipuri și voci și întimplări
și cuvinte

și te lasă gol
pe mormanul de fotografii ale poezilor furioși cu
briciul în mină

gata să tai venele realității

gol
în moloz și scîrnă ziare și scrisori certificate de
glorie și mulajele unei lumi care nu există

și vîntul în joacă
împrăstie
toate
acestea

despre...

Stenografia veselă

Te garantă luj Călin Vlasie recidivează cu un **Atac la persoană** (Ed. Calende, 1991) Ștefan Vida Marinescu. Creditorul (și editorul) ne asigură la postfață că e vorba de un cu totul alt poet decît cel de la debut (**Sala oglinzilor**, Ed. Litera, 1984) și că cel de acum „ne amintește de stanțele bacoviene“. În speranța că cea dintîi observație e adevărată, cea de-a doua e completamente riscată, dedusă bărbătește dintr-o simplă aluzie livrescă. Nu-i vorbă că Ștefan Vida Marinescu se străduiește cu zel să fie un stenograf al cotidianului. Dar asta mai degrabă din dorința de a se alinia retoric la putere decît din exigențe structurale. Despre acestea e, de altfel, și greu de vorbit avînd în vedere atît schimbarea la față garantată de Călin Vlasie, cît și mobilitatea de suprafață a sensibilității în volumul de acum. Stenografia lui, pe de altă

parte, nici gînd să tragă spre himeric și cosmaresc și să opereze o reducere a lumii la epura clinică a angoasei. Ea se avîntă, din contră, într-o scriitură veselă, fiind un mod bizar de a exalta imediatul și de a perverti anxietatea în gureșenie. Rădăcinile ei psihice nu pătrund dincolo de superficialitatea cotidianului și poetica e decisă să paraziteze pe spectacolul acesteia. Ea nu se angajează în structurile realului, luînd doar ce-i cade la mînă din flora acestuia. Mai degrabă decît din alte părți ea se re-venișcă din modul sorescian de a smercheri angoasa, practicînd poanta în speranța profundizării. Notația veselă și altercația jovială a noțiunilor nu se magnetizează însă de la mîna plasată în final. Textul merge voios pînă la capăt. Și nici n-ar avea de ce să nu meargă astfel, căci sub împletitura lui ușor răsucită dar fatal încîntată nu se ascunde nici un abis. Nici chiar cel prevăzut de poet: „Ne citeam reciproc / ridurile de sub mască / speranța și disperarea / ne vizitam alternativ / reciproc avantajate / de nimicnicie / un rictus / un of / o remușcare / apanajul maniacului / reclamînd / că pianul iar

s-a dezacordat, declanșînd / greva generală / a orchestrei fricii“ (**Extaz**). Scriitura în răspăr nu reușește să întoarcă pe dos stările vizate și nici să le violenteze accepția tradițională. Ea nu face decît să le devalorizeze printr-o ironie fără acizii și să le coboare în sporovălală. Chiar și atunci cînd poetul se avîntă în pamflet, briciul ironiei sale mai curînd gidilă decît taie. Forta de a caricaturiza și de a împinge realitatea în grotesc e deviată în gratuitate de veselia aglomerării, de suficiența transcrierii. Versurile ostentează o agitație politică, dar ea n-are inervație și nici aplomb. Un jurnalism agreabil e registrul în care se înfundă cu rigoare, lăsînd să se străvadă o documentație a realului redusă la jurnalele de actualități: „Ascunse potrivite năbădăioase / iluzii relicve ațîțate / ciupind lira / cu mîna leproasă / a cătușelor altora / spălînd viața / cu arta fastuoasă / a lacrimii citadine / clame agrafe abtibilituri / svon teluric inocent / delicii accese accente / ac la cravată dandy / peste capetele oblio / mantii impudice / un play boy fericit / cu urechi implementate / în răspîndacul poliglot / ingerințe veghea necesară tribuna / incendiară / ici dincolo / sub geamuri / cotroceniste“ (**Gogleze**). De regulă atracția superficialității e și mai imperioasă decît aici, confundînd magistral poezia cu taclaua și lăsînd textul cu singura vertebrală a dispunerii grafice. Cu greu s-ar putea dibui sub astfel de sporovăieli vreo exigență: „Alo cum o mai duci darling / cu greselile / cu păcatele / hei tu miță blindă / blondă fină virgină / tot nu ti-ai tăiat ghearele / tu boală veche / vino să ne tălmăcim / să ne înnămolim / în piața

tien-an-men / reciproc avantajos / mergînd în mîini / cu cartea saltimbancilor / deschisă / constituțional / printre prejudecăți în slalom / uriaș / hei veselo golanco / cum o mai duci / cu surisul tău fraged de atîtea / minciunile / și sărutări prescise promise / cum te mai descurci / „șeri / nu, nu la păr / ci cu economia asta / de piață“ (**Intr-o veselie**). Departe de a da un sens realului și de a-i capta tensiunea, aglomerările și notațiile lui Ștefan Vida Marinescu se vrăfuiesc alandala, mai degrabă înghesuindu-se decît ciocnindu-se și scăpărînd. Ele nu sint semnele unui program de epurare a cotidianului și de spectrografiere a imediatului, ci o pură năvală a limbajului euforic.

Nu întotdeauna poetul pornește de la rumoarea de suprafață a cotidianului. Adesea el sapă sub poșghita acestuia și inițiază o sintaxă mai încărcată de elemente confesive, aptă să sugereze profunzimi măcinată de spaime. Ba chiar probează cîteodată un imaginar dipus să se angajeze în vizlune. Dar sirena jurnalistică îl vrăjește de fiecare dată și-l întoarce din drum. Textele fac promisiunea unei explorări a subsolului, dar o uită repede și se îndreaptă tot spre agitația de ziar și spre limbajul decomplexat: „Înăuntru se văzu / ca ziua / cearcănul zburînd / din cuib în cuib / treptele fostelor certitudini / se neagă reciproc / în neglijă / pe covorul roșu otrăvit / peste anii imputitei / ere / criptodrăcești / dracu s-o pieptene / nedormitele adultere / exultă“ (**Cearcăn**). Ștefan Vida Marinescu e victima limbajului simpatic, a glosei istețe în marginea realului.

Al. Cistelecan

Despre limbuție și bizantinism

Un studiu al imposibilității

Întâi cum arată Berlinul trecut prin ochi meridionali: „După doi ani de surghiun vedeam Berlinul (...) L-am regăsit cum îl lăsasem — tot numai flori“. Imaginile sînt exotice, îmbibate de arome orientale; coloritul e strident, tipător, descins din împetritarea bazarurilor sudice: „Lina boare a asfințitului legăna ciucurii purpurii al trandafirilor agățați pe terasa casei din față, purtindu-le mi-reasma pînă la mine“. O toropeală dulce afectează funcțiunile vitale revigorînd, așa cum moțâlăla sudică în soare regenerează trupul și mintea după epuizarea datorată vacarmului mahalalelor aglomerate: „Năpădit de o dulce aromeală, îmi lăsam visările să nască și să se topească în voie în noianul de armonii sublimă, uitîndu-mă pe fereastră, cu ochii pe jumătate închiși, cum unduiau curcuheii în pulberea fluidă a fîntinii din largă piață-grădînă“. Gusturile au ceva din savoare a Fanarului, delectîndu-se cu „băuturile cele mai dulci și mai parfumate, asemenea unor nestemate topite, atîtătoare de visări exotice și de îndepărtate nostalgii cu piperatele lor mirodenii de Java sau de Antile“; be-tiile sînt din speța celor de seraiuri turcești, cu aburii de mirodenii și cadine dansînd din buric. Străzile au ceva din rumoarea ulițelor bizantine, roind de negustori cu tarabe multicolore; aglomerația e un semn al vitalității, al trezirii impulsurilor obscure; „Străzile mișunau de lume; fericirea de a trăi, de a se bucura de bunurile vieții se ogîndea pe toate chipurile, se răsfrîngea în toate privirile, vie, aproape ațîțătoare, dînd frumuseții femeilor o deosebită strălucire“. Soarele, trăirea pleneră îndeamnă la echilibru, împingînd spre cafeneaua liniștitoare, specifică Bucureștilor: „Drăgălășenia locului era împlinită, desăvîrșită, de albeață fără seamăn a citorva lebede ce se aflau la acea oră albastră pe apă parcă într-adins. Nu mai trecu podul și mă înturnași la un birt din apropiere“. Pe scurt, aici nu ne aflăm în Berlinul întunecat, ploios, legat prin sînge de cetoasa Londră, ci pur și simplu la porțile Răsăritului, în cîmpia solară, emanînd optimism.

Și totuși Mateiu Caragiale este, măcar intențional, un maestru al tainei. Chiar și tentația primă a acestei nuvele (*Remember*), vizibilă neîndolos prin prisma cadrului nordic ales, a fost aceea a unei scrieri de „tenebre“. Atmosfera de ansamblu, tehnica misterului, precum și o trimiteră precisă la Barbey d'Aureville justifică acest fapt. Dar inexorabil, în conștiință, o realitate înefabilă apasă monstruos. Un rău ivit la rădăcina amenință să macine întreaga tulpină. Cînd goticul pare să se fi instaurat mai sănătos, cînd dezechilibrul nordic tipic scrișnetului de lanțuri din cavourile englezești sau înghesuiri cenușii a burgurilor nemțești pare să influențeze psihic personajele cînd,

nevroza etnică de tip baltic pare să se simtă la orizont, atunci, irevocabil, o rază de lumină sudică năruie întregul edificiu. Autorul blochează înaintarea dintr-o nebănuită pornire balcanică de a îndulci lucrurile. Impresia de dezechilibru, cu atîtea autocenzuri cișgățate, se dizolvă prin instaurarea serpuțită a unei dimensiuni ce echilibrează balanța — optivă mediteraneană. În plin peisaj morbid, opresiv psihologic, cînd „cheul era pustiu“, iar „casele oarbe“, cînd apar lumini „prinelnice dularilor rele ce rătăcesc în puterea nopții“ temperamentul sudic simte nevoia exaltării în fața tabloului feeric: „M-am oprit, și privirea mi-a rămas îndelung pironită asupra acelei ferestre. Ah! farmecul ferestrelor luminoase în întunecime, cine s-ar încumeta a-l expune după Barbey d'Aureville?“ Intunericul nu e prilej de anxietate, ci de hipertrofie-re a simțurilor avide de adieri primăveratice, pînă la alunecarea într-un fel de extaz al percepțiilor: „Era o noapte de catifea și de plumb, în care adierea molatecă a unui vînt fierbinte cerea în zădar să risipească picla ce închegase văzduhul“. Abia simțită, conștiința balcanică veghează cu cerbice asupra trăirii forțat nordice, modelînd-o.

De aceea, „taina“, este un atribut fundamental al psihologiei nordice. Este un efect al dezechilibrului nervos, al asteniei, zătlului de ecouri lugubre, care, exasperat, nu mai vrea să le afle cauza. Lăsîndu-le sub incidența misterului înefabil. Aceasta e tehnica de bază a romanului negru pe care sudicii nu și-au putut-o însuși decît la suprafață, spiritul propriu, zis scăpîndu-le datorită carentei lor structurale — vocația dezechilibrului. În Balcani, cripticul e un *non-sens* pentru că soarele luminează puternic pretutîndea, iar lumea e dezvăluită în latura ei fanatică. Indivizii optimiști, apolincii caută cu obstință cauze raționale oricărei fenomene,

purificarea în vulgaritate, în amicitia cu Pirgu. Imaginația lui mortuară e elocventă în sensul dualismului: „veninul, veghea viiului îl mistuieră trupul fără a-l vălăma cituși de puțîn însă duhul care-și păstrase pînă la sfîrșit toată recea-lîmpezi-me, scînteietoare ca un luceafăr în cleștarul nopților de ger“. Introvertirea venită din această ciocnire violentă de însușiri devine „taină“ personajului. Pantazi e un nobil degenerat, oscilînd în această ordine, între extreme. Pirgu e un deklasat cu vocația balcanică a ascensiunii sociale, revelînd astfel o contradicție. Una din fiicele Arnotenilor se cenzurează erotic din pudoare, mimînd frigiditatea, în pofida senzualității anormale: „singele în cîns al bunicăi vorbe de timpuriu și într-însa; avusese aprînderi ale simțurilor groaznice, cunoscuse chinul nopților crude cînd biata ei carne se răsucise toată sfîrșind de dor, fusese bolnavă, crezuse că înnebunește, dar preferase orice pe cînstel“. Maiorică, la rîndul lui, e „un timpit desigur, dar nobil“. Casa Arnotenilor în săși e un cuib al promiscuității luminate de intelectualism și, uneori, de sensibilitate. Echilibrul s-a instaurat autocritic, în timpuri imemorabile. O dimensiune o presupune pe cealaltă și invers, întocmai cum Pașadia, lucid, acceptă apropierea trivială a lui Pirgu ca pe o fatalitate a propriului dualism: „lăsîndu-l să se ridice laș pierde, m-ar părăsi și mi-ar veni tare greu să mă lipsesc de serviciile sale“. Un corpus indestructibil al contrariilor, gravitînd perfect armonice în jurul axei sale. Fiîndcă echilibrul înseamnă satisfacerea ambelor extreme; exaltarea unei singure dimensiuni ar însemna debilitizarea balanței și prăbușirea în neant. Sobrietatea se vrea terfelită în noi pentru a supraviețui, calitățile intelectuale și morale se vor improscate de țigăneala bizantină pentru a se manifesta. Fracul academic este purtat în tolu strigătelor mahalagești peste gard. Gîndul sublim se asfixiază dacă undeva, prin preajmă, nu răsună, grobian injurătura.

Astfel „taină“ nu e aici decît o impresie. O impresie creată de același imbecil, ent colectiv, de același arhetip oriental, de aceeași genă a Fanarului care au alimentat și vor alimenta mereu inconsecvențele. Cu toții sînt roadele inconsecvenței. O inconsecvență, paradoxal, bene-fică, intrucît le asigură stabilitatea. Din contradicții, din contrarii fierbinți, datorate ADN-ului meridional, se nasc aceste structuri balcanice. Ele își poartă povara luptei interioare cu un neapetent stolcism și, de aceea, apar, în sobrietatea lor maladivă cu imprevizibile izbucniri sicleiene, misterioși. Au o zestre a pornirilor nestăvilite care pe ei însuși îi înspăimîntă, un fond arhetipal clocotînd, care trăiește în intimitatea lor ca o forță convulsivă, cu tendințe autocritice. Din îngrîjorare își impun autocenzură, masochism, ceea ce-i face gravi, introverțiți, atrăgători prin mister. Aceasta la lumina zilei. Noaptea, sufletul balcanic se regăsește, cu diabolică intensitate, la Arnotenii care le întrezăresc această manifestare în integralitatea ei — de noaptea și zi — nu pot accepta „taină“, ca pe o premisă a introvertirii lor. Pentru că „taină“, în sud, este ceea ce știe fiecare și nu recunoaște nimic cu o clătinară o-braznică a capului. Este susținea în lanț pe la colțurile bazarului, cu priviri șirete în jur ca și cum nimic nu s-a întîmplat. Să nu uităm că „nous sommes ici aux portes de l'Orient, où tout est pris a leger“. Și atunci, de ce „sub pecetea tainei“?

(Fragment din eseu *Estul și Vestul, Nordul și Sudul*)

Codrin Liviu Cuțitaru

spectator

Traseu teatral bucureștean (II)

După ce a fost, în mod programat bombardat cu vicli, traumatisme și dezumanizare, după ce și-a fost malformat sau anulate bunul simț, morala și comportamentul, însăși esența umană, greu revădit om normal, firesc, adevărat. Este dramatică trezirea. Este încercată redemptarea. Un asemenea demers grav al reintării în normalitate, după un labirint drum psihopatologic este spectacolul „Șantaj“ de Ludmila Razumovskaia pe scena teatrului „Nottara“. Textul a fost interzis în 1981 la Moscova. Autentă face o discție în interioritatea bolnavă a eroilor și ne demonstrează că înșănătoșirea întîrzie mult dacă nu evadăm din starea de coșmar comunist, care ne-a paralizat (hipnotizat) cu ventuzele-i de caracatiță roșie. Stilul scriiturii este evasipolitic și captivant, intriga este excelent condusă, succesiunea stărilor adărate și reale este alertă și nuanțată, iar analiza psihologică (fină) permanent prezentă. Mai există suspans și amestec de morală și imorală (și unele clișee moralizatoare), drama este răscolitoare iar lovitura de teatru cu adevărat năucitoare. Regizorul Dominic Dembinski a distribuit în cei patru elevi de liceu (șantajisții) patru studenți de la actorie: Cris-tian Șofron (are demonism), Sorin Cocis (are candoare), Bogdan Vodă (are paleță bogat colorată) și Andreea Măcelaru (are

frumusețe cu carul mare, dar și ton monocord și stingăci inerente, cu ocazia mare). Pentru autenticitatea dezbaterii scenice și corespondența vârstei, soluția regizorului este salutară, oferind și șansa de-a urca pe bina profesionalistă tinere talente studentești. Regizorul își conduce distribuția cu știință și abilitate, prin toate cotoanele acțiunii scenice, după toate canoanele genului (cu discreție, finețe, tact). Ruxandra Sireteanu (profesoara, victima șantajului) mai face o dovadă elocventă a maturității sale artistice, avînd (și etalîndu-le) toate datele profesionalismului sacru. Scenografia lui Sică Rusescu nu ne înfioară, nici nu ne epatează de astă dată...

Compania teatrală „Levant“ condusă de apreciată actriță Valeria Seciu, și-a deschis porțile cu spectacolul „Angajare de clovn“ de Matei Vișniec, în regia lui Nicolae Scarlat și scenografia Ilenei Huber. Reprezentația este o zbuclumă, neliniștită căutare de sensuri dincolo de cuvînt, este o izbîndă a experimentului teatral. Spectacolul sobru și incomod, incitant și profund, neplăcînd tuturor. Replicile sînt proaspete și mereu surprinzătoare pline de idei originale sau îmbrăcate-n haine originale, dăinuie o ironie binefăcătoare pe o canavă absurdă gen Beckett (vezi... Godot) gîndurile se repetă în alte cuvinte sau în tăceri mult grăitoare, pe fundalul unui timp înlemnit în aștepta-

re, orizontul fiind crepuscular. Textul, cursiv și colorat, permite actorilor remarcabile recitaluri, fiecare executîndu-și numărul (sentință) cu virtuozitate. Dar, momentul dramatic (bine simțit și structurat de autor) nu se transformă în adevăr, iar personajul Clovnul (în toate ipostazele sale) nu ajunge arhetip. Cele trei variante ale unuia și aceluiași personaj — veșnicul tragic Clovn pensionar — șomer — ratat... Valentin Uritescu (Niccolo), Alexandru Bindea (Filippo), Miltică Popescu (Peppino) și Adrian Negru (Al Patrulea) reușesc să particularizeze ipostaza personajului (tristului) bufon, cu trimiteri permanente la realitate brută, căptușită cu iluziile și speranțele omului chinuit. Spațiul este închis, fără usi, fără ferestre și fără miros de om... omul așteptat, dar care nu mai vine! Atmosfera e torturată, destinele se suprapun și se repetă ciclic, impasul vine firesc (după chinuitoarea așteptare — timp incolor în care bulucea asupra sărmanilor clovni concurenți la... angajare, toate stările: suspiciunea, speranța, răutatea altruismului, invidia, solidaritatea, egoismul, blazarea, descurajarea, optimismul...). În final nici măcar nu realizează că au concurat pentru nimic, pentru moartea repetată a clovnului! Răbdarea trecînd dincolo de limitele așteptării, devine dereglare, în comunicare, alienare absurd demolator, pustitor. Dialogul — fărîmitat, este legat prin scenele pantomimate ale clovnului, în cele trei ipostaze ultime: a junglînd la gestul criminal — este ucis pînă și speranța sărmanului saltimbanc...

„Artur Osînditul“ de Matei Vișniec — premieră absolută la Teatrul Foarte Mic regie Mihai Lungeanu, scenografie Maria Miu. Este un strigăt-eseu această piesă scrisă acum un deceniu (1982). Artur este în fața tortionarilor cînicii un actor pe care-l pun să joace rolul osînditului spectacol grobian care-i amuză, dar care urmărește zdrobirea moralului, a voinței victimei, s-o facă să capituleze și să „cerșească“ execuția, ca singura soluție salvatoare. Piesa are o structură statică, toate personajele sînt bărbati, tonul este, în general, de răfuială. Treptat, drama de-

vine fără macabră tragismul se evaporează într-o tîrgulă levantină, iar tonul se metamorfozează în ironie crudă și derizivă. Artur se abate de la scenariul arhicunoscut și totdeauna folosit. Se revoltă și cere drepturile (protocolul necesar pentru ritualul execuției). Spațiul de joc este, într-adevăr, „foarte mic“, tot așa fiind și spațiul public. Scena (prin decorul imbecil) nu propune o sandră, este garnisită cu gramezi de gunoi și de zdrențe, mai deslusim un căruț vechi de copil, o oală cu smaltul sărit... aglomerare de urit care nu semnifică decît mizeria străzii-maidan (sau a curții de cartier sordid), nu și calstrul (celula închisorii). Mai sînt întinse niște pinze de sac, alte boafte, zăre, cărți militare, mașini de scris, care vor să codifice plastic și obiectual amintiri ale unor vieți decrepite, reprimate (sau oprimate) ale unor... oameni-manechine. Un „călău“ cînic scriștie ceva la un violoncel. Finalul este ratat. Este o abundență de picanterii balcanice...

Actorii, distribuiți în cunostință de cauză, personifică în tuse groase personajele, evidențîndu-se prin jocul excelent și varianta aleasă, Mircea Andreescu în Gardianul Bruno. În general, bunii profesioniști se dovedesc a fi și Nicolae Pompoje (Călăul), Ioan Chelaru (Colonejul), Sorin Medeleni (Gufi) și Constantin Bărbulescu (Governatorul), dar fără scîlpitri. Florin Piersic jr. (Artur Osînditul) se „descurcă“ în dificilul rol, dar obosește repede (obosind și spectatorii) și demonstrează o sărăcie a mijloacelor expresive, a nuanțării, exact ceea ce se cheamă... maturitate artistică.

Vlad Andrei Orheianu

MARIN PREDA,

NOUȚATEA TIPURILOR UMANE

POLEMICA

Tărănimea a încetat de mult să mai fie un mediu senzațional pentru cititor, dar dacă stăm să ne gândim bine, nici orașul nu se poate lăuda că nu e un mediu explorat pînă la sațietate. Avînd undeva în adîncurile ei tendința de a se constitui într-o lume închisă, capabilă să se dispenseze de mișcarea turbulentă și anexionistă a orașelor, țărănimea a putut, în această încercare a ei disperată, să creeze valori morale și spirituale care au fost apoi preluate de întregul popor. În zilele noastre studiarea prin artă a umanului nu mai are înainte nici un fel de prejudecăți care să-i bareze drumul.

Dacă un scriitor ar ține seama de prejudecățile curente, ar ajunge să nu mai scrie nimic. Fiindcă n-a mai rămas categoric sau clasă socială despre care să nu se fi scris la fel de mult ca și despre țărani. E drept că existența unor Creang, Slavici, Sadoveanu și Rebreanu într-o literatură poate da cititorului senzația de sațietate. În fața unor noi creații, însă, senzația aceasta nu mai are importanță.

Ca în orice mare creație, și aici nu mediile sociale pe care le evocă amintirea scriitorului dau complexitate și adîncime, fiindcă totul e egal pentru un scriitor, un lucru nefiind mai important decît altul. Oriunde e om, arta care îl exprimă este superioară și egală prin ideea naratorului, prin viziunea pe care ne-o oferă artistul despre condiția omului, și nu prin gradul de civilizație tehnică și urbană a mediului social în care el trăiește. Țăranul de pildă avea sentimentul că singura sa speranță și ieșire este el însuși cu tot ceea ce reprezintă. O greblă în ochii lui nu era o simplă greblă, iar un cal, un simplu cal. Punerea sub semnul întrebării a plugului sau a vitei, a gardului și a bățurii sale, capătă deodată un caracter tragic. Intrucît, asta e mai puțin tragic decît tristele peregrinări ale lui Swann și căsătoria lui nedorită cu o demimondenă ?

AVENTURA conștiinței mele a început într-o zi de iarnă cînd o anumită întîmplare m-a făcut să înțeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, ființe mari așezate în cere pe scaune mici și care se uitau la mine cu priviri de recunoaștere, dar parcă îmi spuneau cu ostilitate, te vedem, ești de-al nostru, dar ce faci ? Atunci am auzit o voce : „Lăsați-l în pace ! Na, mă, și pe-asta !” Și cel ce rostise aceste cuvîne a luat de undeva de pe sobă o piine mare și rotundă și mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama că tineam strîns ceva în brațe, tot o piine, și că asta era cauza privirilor rele îndreptate asupra mea. Pusesem mîna pe piinea de pe masă care era a tuturor și nu mai vroiam să dau la nimeni din ea. Iar acel om, de care ascultau toți, în joc să mi-o ia cu forța, cum furios se pare că vroiau ceilalți, făcîndu-mă să scot rănete, îmi mai dăduse una : „Ia-o, mă, și pe-asta !” Parcă m-am trezit dintr-un somn. M-am uitat la toți liniștit și am pus încet și cuminte piinea din brațe pe masă. Nimeni nu m-a mai luat după aceea în seamă, au început să rupă din ea și să mînce.

Din această întîmplare ar reieși că instinctele de acaparare m-au dus departe de viață, ceea ce nu s-a dovedit. Totuși aventurile vieții noastre sînt ale conștiinței, deși viața ei adevărată nu e niciodată liberă de instincte și nu o dată e neputincioasă în fața lor, în rău, dar și în bine.

NEOBOSITA INVENTIVITATE A TIPULUI INFECT

În grupul nostru, pe cîmp, era un băiat care tot timpul îi trînea pe ceilalți. Eu îmi dădeam seama că alții erau mult mai tari decît el, și chiar eu însumi, dar nu înțelegeam de ce se lăsa. Chiar și eu mă feream de el și refuzam lupta. Pînă într-o zi, cînd prea de tot am fost provocat și n-am mai putut evita ciocnirea. Lupta a început, și toți ceilalți s-au strîns în jurul nostru. Îmi dădeam seama că era adevărat tot ceea ce știam eu. Din mișcările și felul în care se lupta adversarul meu, simțeam că în curînd îl voi trîni la pămînt. Am văzut însă deodată, chiar în momentul în care mă pregăteam să-l dobor, că mișcările lui nu mai erau ale unui om care luptă. De pildă, nu mă mai ținea decît cu o mîna, ca să arate celorlalți, ce ? Că dacă-l dobor să poată spune că n-a luptat decît cu o mîna !

Iar chipul său căpătase o expresie de patiață. Ce vroia să spună ? Vroia să-i

facă pe ceilalți să ridă în toată luptei. Iar dacă l-as fi pus jos, ce adică, să se considere că, din moment ce el se strîmba așa, rezultatul luptei nu mai avea valoare ?

Mi-am dat seama într-o clipă de toate acestea, dar m-am hotărît să merg pînă la capăt. Atunci, însă, asemeni unei lighioane care nu știa să se apere decît într-un singur fel, eliminîndu-se de pildă continutul intestinal, adversarul meu a împuțit aerul. Ceilalți au izbucnit în hohote de rîs. Lupta a încetat. Înversunarea mea s-a transformat în silă și rusine. Dar mai cu seamă în uimire : cum a putut el inventa un asemenea procedeu infect, într-un moment în care ar fi fost cu neputință să mai evite înfrîngerea ?

... Era o luptă de copii, pe un cîmp plin de verdeată, idilic. Dar de atunci mi-a rămas un reflex : nu mai pot intra într-o luptă în care adversarul, la un moment dat, începe să dea semne că inventivitatea lui în a evita înfrîngerea nu va ocoli nici maimuțarea și, în ultimă instanță (chiar dacă nu în aer, ci pe hîrtie !), nici crearea unei atmosfere pestilentielle.

COMPROMISUL CU IDEILE

Ideile sînt viața noastră ! Ne facem despre noi înșine și despre lume o idee sau un sistem de idei, și nu renunțăm la ele nici atunci cînd vedem că din pricina lor ni se destramă căminul, ne pierdem prietenii și, uneori, în condiții excepționale, de convulsie socială, ne pierdem chiar libertatea și viața. Compromisul cu ideile e un lucru tragic, fiindcă omul simte instinctiv că ideea aceea e chiar el, în timp ce un om, un lucru, un obiect nu e decît ceea ce a dat el în afară, o investiție, dintre care cea amoroasă angajează mai mult sau mai puțin din ființa sa, ca și lumea care îl poate dezamăgi și pe care o poate disprețui suveran. Dar ideea despre sine ? Asta e ceva cumplit. Eu, mă ?! face omul ducîndu-și mîna la piept ca pentru a-ți atrage atenția asupra ființei sale, ca și cînd ai putea fi orb și nu l-ai vedea. Eu să fac chestia asta ? se holbează la tine cu ochii în flăcări.

Dacă această identificare a noastră cu o idee nu ne-ar duce adesea și la o neasemuită trufie, ar trebui să ne admirăm de dimineața și pînă seara. Dar curînd această identificare devine intolerabilă. Începem să pretindem ca toți ceilalți să adopte ideea noastră și devenim cu atît mai agresivi cu cît ni se sugerează de ici, de colo un compromis cu alte idei, ale altor oameni. Compromis ? He, he ! Si cu cît sîntem mai necunoscuți în profesiunea sau în cercul nostru, cu atît sîntem mai vanitoși și cu conștiința de sine mai exacerbată (...).

Nu sînt admiratorul celor care în discuțiile de idei, în loc să răspundă cu argumente, coboară dialogul în domeniul defectelor fiziologice și încearcă să-și descalifice adversarul mînjindu-l. Într-o discuție polemică pe teme grave, preopinental poate fi învins numai o dată cu ideile pe care le susține. Dacă îi descriem cu talent sau cu geniu chelia, timiditatea, ticurile, eventualele josișii comise cîndva, avariția, asemănarea lui cu un soarece și așa mai departe, ce putem obține în cel mai fericit caz ? Că talentul nostru e o simplă secreție cerebrală, incapabil să se mențină în sfera ideilor, și că trebuie să pună pe hîrtie doar venin ca să se descarce o glandă, dar nici o argumentație capabilă să-l lipsească pe preopinent de susținători, și dacă ideile lui sînt gresite, să-l izoleze, să-l readucă la el însuși, la dimensiunile lui reale ! Fiindcă numai atunci putem să fim siguri că s-a produs un progres real într-o chestiune în discuție. Căutarea unui adevăr, ce sens are ? Am asistat într-o seară la o scenă într-un restaurant unde un băiat, încolțit într-o discuție, a început deodată să-i spună adversarului său niște adevăruri care nu se anunțau cituși de puțin plăcute. Am așteptat curios să-l văd pe celălalt cum reacționează, ce mai poate zice. A fost o clipă de stupeoare, apoi el a întins palma în lături, i-a acoperit cealaltă gură și i-a răspuns cu dispreț : „fără adevăruri”. Adică eu nu agreez sportul ăsta, nu mă interesează nici să-l practic și nici să-i las pe alții să-l practice. Am alt stil de viață, în care nu mă întrec nimeni : iau la mișto ! Aici să te văd. E terenul care-mi convine ! Și, umilit și dezorientat, cu un suris strîmb, băiatul n-a mai zis nimic, în timp ce adversarul său l-a luat într-o nouă serie ...

CE VOM CITI MINE ?

Ce vom citi mine ? Încotro se îndreaptă romanul românesc contemporan ? Pentru a răspunde la o astfel de întrebare este necesar, în prealabil, să răspundem la o alta. Care este destinul literaturii în lume la ora actuală ? Cu alte cuvinte, ce loc mai ocupă ea în atenția publicului și ce semnificație mai au valorile estetice în ochii oamenilor ? Mai e literatura tot atît de suverană în sfera manifestărilor de conștiință, ca în secolele trecute ?

ARTURISITORUL

SCRIITORUL ȘI CUVINTUL.

Putere mai are un scriitor în fața
uirilor senzaționale pe care o
bine organizată le face publicului
apținută perfectă? Mai poate el
că psihologia cititorului a rămas
și că același cititor mai poate
ge sute de pagini de invenție
calitatea întrece orice închipuire?

Putere mai are un scriitor în fața
uirilor senzaționale pe care o
bine organizată le face publicului
apținută perfectă? Mai poate el
că psihologia cititorului a rămas
și că același cititor mai poate
ge sute de pagini de invenție
calitatea întrece orice închipuire?

Putere mai are un scriitor în fața
uirilor senzaționale pe care o
bine organizată le face publicului
apținută perfectă? Mai poate el
că psihologia cititorului a rămas
și că același cititor mai poate
ge sute de pagini de invenție
calitatea întrece orice închipuire?

Poate că niciodată meditația asupra
condiției scriitorului n-a fost mai actuală
ca în zilele noastre. Desigur, citito-
rului vrea să vadă ideile în mișcare,
să-i fie relatate cât mai pe scurt și,
dacă e posibil, într-un montaj vizual
în care imaginea să fie plăcută, gîndu-
rile scriitorului atrăgătoare, iar aluzi-
ile la condiția vieții noastre să fie eli-
minate: omul știe și singur că e pîndit
de boli, că e adesea jucăria istoriei, in-
diferent dacă trăiește într-o țară mai
mare sau mai mică, și că în cele din
urmă trebuie să părăsească forțat a-
ceastă viață.

Dar de ce ar fi mai actuală medita-
ția asupra condiției scriitorului decît a
omului în general? Pentru că scriito-
rul folosește cuvîntul, care e la îndea-
mina tuturor, în timp ce bisturiul nu e
decît la îndemîna medicului, iar rigla
de calcul la aceea a specialistului. Un
muncitor poate exclama cu mîndrie a-
tunci cînd condiția lui în profesiune
poate fi amenințată: nimeni nu-mi
poate lua ciocanul din mînă! În timp
ce un scriitor poate el să exclame cu
aceeași mîndrie că e stăpîn pe cuvînt?
Nu stăpîn absolut, fiindcă nimeni nu e
stăpîn absolut pe nimic, ci doar atît cît
e necesar ca profesiunea sa să-și pă-
streze prestigiul, și încrederea lui în cu-
vînt să nu se zdruncine. Or, scriitorul
epocii noastre, împreună cu cititorul
său, a asistat uluit cum cu ajutorul
cuvîntului au fost create mituri colosa-
le, primitive și barbare, care au pro-
dus tragedii nemaivăzute în lume, cu
atîtea victime și atîția călăi încît nu-
mai o umanitate vindecată și gata de
noi aventuri, cum în mod bizar arată
umanitatea noastră în prezent, ne mai
poate liniști. Torentele de minciuni s-au
vărsat ani de zile în lume, la radio,
prin presă și în cărți, dovedind prin e-
fectele care au avut loc forța teribilă
a cuvîntului. Rămîne un miracol că
scriitorii nu au apărut cu toții în acest
secol ca niște triști dezmoșteniți, așa
cum mulți dintre ei au ajuns adevărați
martiri, pierînd în lagărele de concen-
trare sau în fața plutoanelor de execu-
ție. Arta lor n-a rămas neatinsă.

Prestigiul cuvîntului s-a clătinat și
generațiile actuale au de luptat cu res-
tabilirea acestuia în propriii lor ochi și
ai cititorului.

Nu e nici o îndoială că oricare i-ar
fi condiția și oricare situația cu-
vîntului, scriitorul nu trebuie să pără-
sească omul, chiar dacă omul, sătul de
propriile sale fapte, n-ar dori să i se
pună în față o oglindă și să-și vadă în
ea chipul. Nu totdeauna e plăcut să te
vezi așa cum ești. Dar nu poți urca nici
un fel de culmi morale și ale conștiin-
ței dacă nu știi cum arăți. În deceniul
50-60 această gîndire, pe care o moște-
nim de la cei vechi, era considerată o
gravă erezie: omul nu trebuia arătat
așa cum e, ci așa cum ar trebui să fie,
punînd astfel arta sub tutela unui cod
abstract de morală bizantină care, așa
cum era și ușor de prevăzut, nu putea
decît să condamne creația la uscăciune
și dulcegărie. Și asta tocmai într-o pe-
rioadă de mari convulsii sociale și de
răsturnări spectaculoase.

Întărirea prestigiului artei nu e po-
sibilă decît prin crearea de opere du-
rabile, în care cuvîntul, asemenea unor
pietre cioplite, să se așeze unul lîngă
altul pînă ce edificiul se va ridica tra-
nic și impunător. Nu există altă cale
pentru destinul creator al cuvîntului.

Arta creează în inamicul ei rețineră.
Opera de artă dă naștere la o temere
superstițioasă, ca în fața unei zeități,
despre care dușmanul ei știe că odată
creată nu mai poate fi distrusă. Trebuie
să știm să profităm de acest efect ma-
gic al artei, să căutăm să-l obținem, și
atunci forța cuvîntului va spori, și con-
diția scriitorului va fi mai bună. Cine
altul să creadă mai adînc și mai păti-
mas în eternitatea artei dacă nu scri-
itorul însuși?

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

MARIN PREDA

La Mogoșoaia

Împreună cu Geo Dumitrescu

...și Alexandru Balaci

Între Mihai Gafița și Eugen Simion

HĂRȚI PENTRU REGINĂ

„Am pus titlul acesta cam aiurit pentru că as vrea să zimbesci. La fel de bine puteam să-ți spun picioare lungi sau urechiuse de portelan, nu-i așa? sau mult iubita mea soră. Știu că ești mândră de căsnicia ta, am să-ți fac pe plac. Vezi, nici acum nu m-am obișnuit să folosesc forma trecutului în legătură cu tine. În fond ești în afara oricărui eveniment temporar. (Bineînțeles, ai să-mi reproșezi că evenimentele sînt numai temporare.)

Cit despre mine am luat totul de la capăt, chiar și căsătoria ta. Nu ti-am scris de mult și micile mele infuzii epistolare se datorează din ce în ce mai mult singurătății. Mina, ultima portocală pe care am ținut-o în mână, este plecată. A cîștigat un concurs de pian și primăria orașului nostru a trimis-o la un liceu de artă din capitală.

Aseară am vorbit cu ea la telefon. Nu prea auzeam bine, dar tot timpul se deslușea un ugiut vesel. Cred că vorbea dintr-un parc sau așa ceva, am simțit eu o adiere de frunze. Acum vreo cincisprezece ani, de ziua ei, la puțin timp după venirea mea în casă, Doamne Dumnezeule, nici nu mă obișnuisem bine cu numele mic al copiilor, chiar dacă ei îmi spuneau mătușă, dragă mătușică, mătușă Francisca, asta bineînțeles înainte de căsătorie, după aceea nu mi-au mai spus în nici un fel, deci unde am rămas? așa... acum cincisprezece ani, Mina (era ziua ei) a venit la mine în bucătărie și mi-a spus: — Am vlsat-o pe femeia aceea din fotografie. Îmi dădea fundă aceasta.

A întins degetul spre tine. Nu arăta nimic clar, mai degrabă carpeta cusută de mama. Desenul mărunț și complicat exprima o cină plăcută într-o familie de muncitori. Cele două fetițe gemene stăteau cumnți la masă, bărbatul avea un zîmbet obișnuit pe buze, femeia puneu supă în farfurii. Deasupra lor scria: „Fericită fie casa în care se aude lipăitul picioarelor de copii”. Cred că fraza aceasta se găsea în toate casele din oras.

În școală aveai obiceiul să spui că și obiectele au melancolia lor. În dimineața aceea pînă și cotelul păsărilor mi s-a părut frumos. Se apropiau sărbătorile și totul părea altfel. Am sfîrșit prin a ride, chiar de-a binelea. La tabloul acesta creștin la care mă gîndeam trebuie să adaug și găinile ciufulite și albe traversînd curtea. În ajun înghetase și ele s'plimbau zgribulite pe un fundal de cer curat ca lacrima.

Ce legătură a făcut Mina între tine și ea nu știu nici acum, după douăzeci de ani. Copiii mă priveau ca un arici care zboară. Nu erau sălbatic numai că după căsătoria mea cu George au început să-și joace de minune rolul de copii vitregi. Mina

era mereu cu obraji ciupiti și urechile jupuite. Rozul acela sidefat pe care îl iubeam atît de mult avea peste tot pete galbene, din ce în ce mai mari. Plîngea foarte rar și-n ochii care își mai păstrau culoarea albastră smintinită, lacrima era prețioasă. Copiii o pindeau cu voluptate știind că au învins.

Si nu atîț lacrima mă îndurera, cit lăcomia cu care mincau după aceea. Pofta groaznică cu care înghițeau fără să mesteece. Era liniște în toată casa. Nu scoteau nici un cuvînt și își țineau ochii plecați în farfurie. Cînd se uitau la mine își îngustau pleoapele și lumina scăpăra. Toate simțurile mele lucrau în același timp anulindu-se.

Oricine ar fi putut să fie soția tatălui lor, absolut oricine, dar nu mătușa Francisca. Indiferența lor era legată de neputința de a hotărî decît de nepăsare. Eu eram refuzată din instinct.

Nu as putea spune precis, nu acum, acum au trecut atîția ani, dar nici atunci nu puteam desluși bine cine era vinovatul. Făceau un corp comun, un front dur și nu am ridicat niciodată mina să pedepsesc. Sentimentele au fost mai slobode decît ei și martor mi-e bunul Dumnezeu că nu am făcut nimic pentru a le schimba.

Dragă Stela, bat cîopotele. A murit domnul Egibi, bătrînul acela de la care cumpăram hărți pentru regină. Într-o zi m-am dus la el. S-a uitat la mine și a spus că nu a vindut niciodată așa ceva și nici măcar nu știe cum arată. Am scos o hartă din buzunar, iți dai seama în ce stare era după mai bine de cincizeci de ani și i-am dat-o. Antetul firmei se decolorase, dar se mai puteau citi numele și traducerea exactă ca o parolă: „Am avuț trei muncitori, doi au plecat, unul a rămas”. Și noi care rîdeam de el cînd ne spunea că are drept de proprietate în Summer!

L-au găsit mort la marginea orașului niste turiști care veneau dinspre Munții Metaliferi și l-au adus acasă într-o mașină argintie, decapotabilă. Bietul de el, a fost singurul lux pe care l-a îngăduit Dumnezeu.

Stela mi-e somn, simt că mi se face somn cu adevărat. Amintirea bătrînului Egibi m-a tulburat. Au trecut atîția ani și lucrurile si-au pierdut valoarea lor practică. Dacă ai mai au vreun sens acela nu poate fi decît moral. De ce cumpăram noi desenele acelea de la el? Hărți pentru regină? Care regină și pentru ce îi trebuiau hărți?

Casa ei înaccessibilă pentru toată lumea din oras ne era deschisă numai nouă. Poate semănam cu hărțile, care în fond nu erau decît niste pretexte geografice de a ajunge la ea. Cumpăra lucruri obișnu-

te la niste prețuri fabuloase, dar atunci de ce nu le cumpăra direct de la domnul Egibi?

Mărturisesc că ne plătea împărătește pentru o clipă de nimic, numai că mi se face frică de cite ori mi-aduc aminte de casa ei. Simt din nou aceeași dorință multiplă: să fug, să fiu fericită, să plîng, să dau foc casei.

În fond nu se întimpla nimic deosebit, ea spunea în timp ce incuia usa cu cheia că îi este teamă pentru hărți, să nu i le fure cineva, să nu i le strice lumina. Spunea asta și ne porunea să tragem perdelele. Vezi, nu vorbele erau porunci-toare, de fapt nici nu cred că era ceva autoritar în tonul ei, mai degrabă ceva masculin. Foarte clar îmi răsuna însă bătaia scurtă în podea a pantofului.

Nu reușeam niciodată, cel puțin eu să fac ceea ce îmi spunea. Inelele se întepeneau și primeam pătratul de lumină orbitoare pe care îl acoperea încet, ridicînd mina și modelînd, adîncînd cutele grele de catifea. Nu suportam să mai mă uit la nimic. Vroiam să las ochiului această imagine. Lumina devenea un pătrat dens, solid.

Brațul se dezvelea pînă la umăr. Purta numai rochii de casă cu minci foarte largi. Cine mai intra la ea decît noi? Era atît de slab încît purta veșnic în jurul mijlocului un briu alb înfășurat de mai multe ori. Nepotul ei, Lale Humeniuc, care ne făcea curte pentru ea, bătea discret în ușă, semn că vrea să intre. Oh, dragă Stela, parcă așa se întimpla întotdeauna, nu? Nu! Ai dreptate.

Și pentru că tot a venit vorba de doamna Humeniuc am să-ți spun că nu mă pot tine de promisiunea de a-ți citi invitația la nuntă. Ți-am promis de mult și de atîtea ori, dar nu pot, nu pot Stela. Am citit-o de zece de ori și de fiecare dată m-a podidit plînsul. Fata doamnei Humeniuc s-a căsătorit și pe tine nu te-ar tulbura prea mult să afli cu cine.

La tine sînt flori? Aici este încă iarnă și foarte frig. Nu am iesit de mult din casă. Nu mai pot. Stau și mă uit pe geam. Aștept mașina de la Asistență Socială. Mi-au promis un mic hatir atunci cînd am semnat actele.

Să facem o „repetiție”. Nu am mai coborît de marți la parter, în bucătărie. Am mincat ce-am găsit în cutia cu dulciuri uitată din vară pe sifonier.

Mă uit pe geam și mă gîndesc la cîmpul de mușetel. O mică mărgea în gura Lupului. Mama de cite ori povestea de ea, nu știu la ce se referea, la tinăra doamnă sau la zestrea ei. Am descoperit că domnul Egibi nu făcea altceva decît să deseneze cîmpul din diverse unghiuri. Poate acesta era înțelesul hărților pe care Florica Humeniuc le cumpăra. Desenele erau rudimentare și naive pentru gusturile ei, însă excelente din punct de vedere istoric.

Și ea asta vroia, istoria ca bijuterie de familie. Hărțile erau atît de amănunțite și patetice că puteai să mergi în urmă cu mai bine de cinci sute de ani fără nici o greutate și încrucișare. Puteai cobori mai jos de acest prag, și nu erau propriu-zis numai desene. Numele oamenilor și al animalelor, texte economice, con-dici de gospodărie, păduri, numere de jur-nale, cataloage de cărți, coborau treaptă cu treaptă spre familia de origine. Se ajungea astfel la un fond comun, care era o picătură de sînge albastru. O săi sprezecime de măsură îndoită și aceasta pînă la urmă printr-o căsătorie fortată. Povestea lor mai circula încă. Noi eram nici cînd începuseră zvonurile.

Dragă Stela, verighetă albastră, mai stai cu mine. Azi mi-am făcut brațul. Aștept, nu te gîndi la miini care tremură și lacrimi, doar este o „repetiție” nu-i așa?, aștept mașina de la Asistență Socială să vină să mă ia.

Ascultă-mă în drum spre casa aceea cum iesi din oras, se face o șosea largă. De-o parte și de alta, cit vezi cu ochiul, numai cerul și pămîntul. Uneori ai impresia că poți merge zile și nopți fără să întîlnești nimic și totuși la un moment dat se face un cîmp de mușetel. Am fost ieri și l-am văzut. Este ascuns după un mic deal. L-am spus soferului să oprească. M-a ajutat să cobor și l-am rugat să mă jase singură. Gestul lui, m-a bătut ușurel pe mină și mi-a spus bine, eu rămîn aici, și vă aștept, m-a îndușoșat. Nu știu dacă miine îl va mai face. A smuls un fir de iarbă și a început să-l sugă. Se prefăcea că se uită la mașinile care treceau, dar știam că sînt sub privirea lui. Îi eram dată în custodie.

Stela, nu eram pregătită. Mai trebuia să amin puțin, dar nu mai știam rostul zilelor care urmau, așa că am semnat actele de renunțare la mine și am lăsat să se pună stampila peste numele meu.

M-am întors de mai multe ori și am văzut că soferul se întinsese în iarbă. Probabil adormise. Înaintasem mult, eram inconștientă numai de cîmpul de mușetel și mă simteam liberă. Dar nu, la început nu a fost asta.

Mai înainte de clipa aceasta, am abuzat de un mic efect teatral. M-am dat doi pași înapoi și am schițat o plecăciune în fata cuiva care ar fi trebuit să fie acolo cu mine în cîmp. I-am înșins o hartă.

M-am întors la mașină. Soferul dormea cu firul de iarbă în colțul gurii. L-am atins cu vîrf de degetelor pe obraz și s-a trezit imediat. A spus, dar nu m-a întrebat, gata, mergem. M-a ajutat să ure delusorul acela și am ajuns în șosea. Se întunecase și stelele mă ademeneau să por-nese pe jos. Erau cîțiva kilometri bunți pînă acolo. E adevărat e fosta casă a doamnei Humeniuc, donată de fiica ei statului.

În cabină radioul mergea în surdina. După ce m-am ghemuit într-un colț soferul s-a uitat la mine. Nu a spus nimic și am pornit. Primeam pe geam. Nu se vedea nimic. Mașinile treceau pe lîngă noi cu toate luminile aprinse. Curînd ne-am pierdut în suvoitul lor”.

rodica grindea

NECUNOScutUL CARE-ȚI SEAMĂNĂ

de astă dată, albul răcoros al dimineții de iarnă, care se strecoară prin fereastra deschisă, netezește cu sine calmul, nu vidul. O mare deosebire.

Mă trezisem fără haosul plumburiu al gîndurilor, iar acordurile cadentate ale unor melodii întimplătoare redescoperite, din podul cu amintiri al copilăriei, opriseră gheara ascuțită care-mi sfîșia, de aproape un an, somnul, în răsfirarea murdărară a zorilor fiecărei zile.

Nu-mi făceam iluzii. În noaptea aceea mă iubisem cu un vecin vremelnic, pe care nu-l doream al meu. Și nici nu avea cum să fie.

Ne iubisem frenetic, disperat ca și cum as fi vrut să fac din el un obstacol la apropierea ghearei de parcă mi-ar fi stat în putere să opresc venirea vertiginoasă a zorilor.

Iar melodile pe care vecinul le uitase la mine, fără să știe ce latentă de amintiri sînt în stare să sfîșie, revărsau în oglindă reflexele arămii roșietice ale unor ritmuri nedomolite. Nu aveam cum să înțeleg vorbele cîntecului, știam tot de la vecin că era acolo tot o noapte la capătul căreia așteaptă durerea întreagă și nă-

dejdea responsabilă că aceeași durere poate fi alungată doar dacă nu mai roștești un nume și dacă refuzi adevărul lăjos că ai iubit și mai lubești.

Nu înțelegeam nici ce mă atrage la cîntecul acela cu modulații anacronice, așa cum nu am știut cu mulți, tare mulți ani în urmă, ce mă atrăgea la melodile care îmi captau pe neașteptate, fredonate de un oarecare Bozsi, auzul de copil distrat, căzut pe gînduri, printre jucăriile răsfrîrate anapoda, avertisment necontrolat al materiei moarte, recl și respinse încă de pe atunci de către ceea ce încă nu apucaseră să fie simțuri.

Mă pieptănam într-un confort al sufletului, într-o pace a gîndurilor căreia aproape că-i uitasem gustul.

Încercam să-mi domin propria luciditate, care m-ar fi prevenit că iluzia rămîne ceea ce este, paliativ imaterial pentru un rău care nu avea cum să dispară cu citeva ore de refugiu într-un corp lăsat cu bună știință să se dezlănțuie. Luciditatea mă prevenea că ceea ce simțeam acum era doar un armistițiu, un răgaz al incleștării cu mine însămi, să te azvîrl din mine, din înlăntuirea logică, la fiecare clipă, a gîndirii care te readucea la adevăratele tale dimensiuni din sufletul care se îndirjește încă să-ți păstreze imaginea a ceea ce te străduial doar să mimezi cu abilitate, să te azvîrl, spuneam, din sin-gge, din măduvă din toată ființa mea fragilă și neputincioasă.

Iluzia aceea de liniște nu mi-a părăsit

nici pașii care se înlăntuiau pe asfaltul ud, nici privirile rotite într-o absență victorioasă peste oamenii și casele din jurul meu.

„Izbuteam, fără nici un efort, să nu întorc capul, spre fereastra de unde odinioară mă urmărea pînă ce-ți dispăream de sub ochi, sau te urmăream, pe drumul pe care desigur n-ai să mai treci niciodată.”

La fel de absentă, cu aceleași miscări automate, am urcat în primul autobuz oprit în stație. Toate duc, implacabil, spre aceeași rutină a unei existențe exasperant de egale cu sine.

Am simțit în același moment ca un pumn urias pedepsindu-mi ochii, tunete de ameteală neagră mi-au cuprins fruntea, stringînd-o pînă la fărîme, tirîndu-se după un moment în valerele tăcerii primelor nopți de după plecarea ta.

Dormitînd pe o banchetă, un Necunoscut îți furase ochii, voit inocenți, cu aceleași scilipiri viclene, catifelate, printre genele mari, răsucite, ca și ale tale, gene întoarse în aceeași mîndrie conștientă că subjugă. Îți furase parcă și miinile care știau să prîndă în mîngieri de petală efemeră, inconsistentă, miini albe ca de copil peste care timpul nu-și gravează ravagiile. Figura cu trăsături de părelnică

adolescentă, dar lăsînd să se întrevadă voința de plumb a celui care supune pentru a avea, pur și simplu fără să dorească, din convingerea că nu poți dori ceea ce ți se cuvine.

Uimirea lui de o frîntură de clipă, repede dispersată în indiferență, la vederea chipului meu, de pe care simțeam că nu-mi pot stăpîni groaza, îmi urmărea pașii alergați, spre capătul culoarului, să mă ascund cu capul în miini, doar pentru citeva secunde, la trecerea căroara știam că n-am să mai pot rezista să nu-mi înfig toată disperarea în imaginea acelu Necunoscut.

Nu ajută la nimic faptul că el, care m-a și uitat, coboară după următoarele două stații.

Îmi lipesc nasul de geam. Luciditatea a cîștigat încă o dată. Orașul, impersonal, golit de tine, redevine ceea ce a fost și ieri.

Culorile dimineții, peste vigoarea verdeiului opacilor uzii se topesc în cenușii care ucide, zi de zi, ca o pulbere otrăvî-tă. Speranța, ca de obicei irațională, obstinată pînă la demență, se destramă pe asfaltul care se răsucește sub roțile autobuzului și lasă trîmb de leșie să se scurgă ca dintr-un lîntolțu magic, sfîșiat de o divinitate malefică.

Mi se însinuează, cu fidelitatea unui ceasornic infernal, gheara întirziată cu citeva ceasuri. Revine aceeași derută, dacă as ști cel puțin ce vreau, dacă mi-as mai dori imposibilul, adică să te întorci după o prelungită, poate fără sfîrșit escapadă în cotidianul mercantilor, în cine știe ce metropolă de pe pămîntul acesta drogat, alcoolic, blazat, îmbătrînit în nemernicie și pustiu, la marginea căreia mă simt strivită sub roțile automobilelor care iau locul sufletelor.

Și peste toate, teama, amplificată peste voința mea, sau dedesubtul ei, pentru dimineata de mine, cînd n-am să știu ce autobuz să evit, sau n-am să știu — și e totuna — ce autobuz să pîndesc — din confuza dorință de a-mi sfida propriile rîni, la o nouă întîlnire cu Necunoscutul care ți-a furat imaginea și de care știu, știu de pe acum, din mărcinșii zilei de azi, că voi încerca să fug, tot căuțîndu-l cu tenacitatea unei victiți hăituite, de-busolate roase de răul incurabil al trecu-tei, irevocabilei tale apropieri.

EPISTOLA SFÎNTULUI APOSTOL PAVEL ÎNTÂIA CĂTRE CORINTENI

CAPITOLUL 1

Iutări și mulțumiri, Dezbinări în Biserică, Hristos, puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu

1 Pavel, apostolul chemat¹ al lui Iisus Hristos prin
ia lui Dumnezeu, și fratele Sostene,
2 Bisericii lui Dumnezeu, care este în Corint, celor
nțiți întru Iisus Hristos, chemați să fie sfinți împre-
ă cu toți ce cheamă numele Domnului nostru Iisus
ristos în tot locul, și al lor, și al nostru ;
3 Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru,
de la Domnul nostru Iisus Hristos !
4 Mulțumesc pururea Dumnezeului meu pentru voi,
ntru harul lui Dumnezeu dat vouă întru Hristos I-
is.
5 că'ntru El în toate pe deplin v'ați îmbogățit, în
t cuvântul și'n toată cunoștința
6 — așa cum mărturia lui Hristos s'a'mputernicit
ru voi —
7 așa încât voi nu sunteți lipsiți de nici un dar du-
vnicesc în așteptarea descoperirii² Domnului nostru
us Hristos,
8 Care vă va și întări până la capăt, ca să fiți ne-
iovați în ziua Domnului nostru Iisus Hristos.
9 Credincios³ este Dumnezeu prin Care voi ați fost
emați la împărțirea cu Fiul Său Iisus Hristos,
mnul nostru.
10 Vă rog, fraților, pentru numele Domnului nostru
us Hristos, ca toți să fiți într'o vorbă și-n sânul
stru să nu fie dezbinări ; ci să fiți cu totul uniți în
lași gând și'n aceeași dreaptă judecată ;
11 fiindcă despre voi, frații mei, prin oameni de-ai
oei⁴ mi s'a făcut cunoscut că la voi sunt certuri.
12 Și ei spun aceasta, că fiecare din voi zice : Eu sunt
lui Pavel !, sau : Eu, al lui Apollo⁵, sau : Eu, al lui
efa⁶, sau : Eu, al lui Hristos !
13 Împărțitu-s'a oare Hristos ?... Nu cumva Pavel s'a
tignit pentru voi ? sau în numele lui Pavel ați fost
tezați ?
14 Mulțumesc lui Dumnezeu că pe niciunul din voi
m botezat, decât pe Crispus și pe Gaius,
15 ca să nu zică cineva că ați fost botezați în nume-
meu ...
16 — ba nu !, am botezat și casa⁸ lui Ștefanos — ;
olo, nu știu să mai fi botezat pe altcineva.

Despre „apostolul chemat“ vezi nota de la Rm 1,1.
La sfârșitul veacurilor, Iisus Hristos nu numai că se
arăta, dar și se va descoperi în toată gloria Sa, inclu-
tăinele încă neștiute și nebănuite.
În sensul de : fidel ; plin de credințioasă ; Cel Ce-Și
e cuvântul față de propriile sale făgăduințe. Expresie
cventă în Vechiul Testament, pe care Pavel o folosește
mod deliberat.
Literal : cei ce îi aparțin Hloel (probabil angajați, oa-
ni de încredere, sclavi sau liberi). Nu știm cine era
astă Hloe. E sigur însă că Pavel (care se afla în Efes)
scrie epistola în urma relațiilor primite prin acestia.
Asupra lui Apollo vezi nota de la FA 18,24.
Numele aramaic al lui Petru.
S'ij oral. Dictând, Pavel își aminteste și se corectează.
Prin „casa“ cuiva se înțelege toți membrii familiei, in-
siv copiii și, după caz, servitorii și sclavii.

din NOUL TESTAMENT

VERSIUNE REVIZUITĂ, REDACTATĂ ȘI
COMENTATĂ DE ARHIMANDRITUL
BARTOLOMEU VALERIU ANANIA SPRI-
JINIT PE NUMEROASE ALTE OSTENELI

17 Căci Hristos nu m'a trimis să botez, ci să bine-
vestesc, nu într'unțelepciunea vorbirii⁹, ca nu cumva
crucea lui Hristos să rămână deșartă¹⁰.

18 Căci cuvântul crucii nebuniei este pentru cei ce
pier ; dar pentru noi, ce ne mântuim, este puterea lui
Dumnezeu.

19 Că scris este : Pierde-voi înțelepciunea înțelepți-
lor și deșertăciunea celor deștepti o voi lepăda.

20 Unde este înțeleptul ? Unde este cărturarul ? Unde
este întrebătorul acestui veac ? Oare n'a arătat Dumne-
zeu drept nebună înțelepciunea lumii acesteia ?

21 Că de vreme ce prin înțelepciune lumea nu L-a
cunoscut pe Dumnezeu într'unțelepciunea lui Dumne-
zeu, atunci pe cei ce cred a binevoit Dumnezeu să-i
mărtuiască prin nebunia propovăduirii.

22 Și'n timp ce Iudeii cer semne și Elinii caută înțe-
lepțiune.

23 Noi îl propovăduim pe Hristos-Cel-Răstignit : pen-
tru Iudei, piatră de poticnire ; iar pentru păgâni, ne-
bunie ;

24 dar pentru cei chemați, și Iudei și Elini : Hristos-
Puterea-lui-Dumnezeu și înțelepciunea-lui-Dumnezeu.

25 Pentru că nebunia lui Dumnezeu e mai înțeleaptă
decât oamenii și slăbiciunea lui Dumnezeu mai puter-
nică decât oamenii.

26 Fiindcă uitați-vă la chemarea voastră, fraților :
că nu mulți sunt înțelepți după trup¹¹, nu mulți sunt
puternici, nu mulți sunt de neam bun¹² ;

27 dar tocmai pe cele bune ale lumii le-a ales
Dumnezeu ca să-i dea de rușine pe cei înțelepți ; și
tocmai pe cele slabe ale lumii le-a ales Dumnezeu ca
să-i dea de rușine pe cei tari ;

28 și tocmai pe cele de neam de jos ale lumii, pe
cele disprețuite le-a ales Dumnezeu ; pe cele ce nu sunt,
ca să le facă de nimic¹³ pe cele ce sunt.

29 așa ca nici un trup să nu se laude în fața lui Dum-
nezeu.

30 Din El dar sunteți voi întru Hristos Iisus, Cel Ce
de la Dumnezeu S'a făcut pentru noi înțelepciune,
dreptate și sfințire și răscumpărare,

31 Pentru că, după cum este scris, cel ce se laudă,
în Domnul să se laude.

CAPITOLUL 2

**A-L propovădui pe Hristos-Cel-Răstignit, Descoperirea
prin Duhul lui Dumnezeu**

1 Și când am venit la voi, fraților, nu cu greutatea¹⁴
cuvântului sau a înțelepciunii am venit eu să vă ves-
tesc taina lui Dumnezeu.

2 Că n'am socotit ca'ntr'eu să știu altceva decât pe
Iisus Hristos ; și pe Acesta, răstignit ...

3 Și'ntru slăbiciune și cu frică și cu mare cutremur¹⁵
am fost la voi.

4 Și cuvântul meu și propovăduirea mea nu stăteau
în cuvântări de'nduplicare¹⁶ ale înțelepciunii omenești,
ci în arătarea Duhului și a puterii¹⁷,

9 Arta elocinței. Ingrijorat de faptul că în Corint există
tendința de a „filosofa“ pe seama Evangheliei, în cele ce
urmează Pavel pune față'n față „înțelepciunea lumii“ (o-
menească) cu înțelepciunea („nebunia“) lui Dumnezeu.

10 Literal : să fie golită (de conținut) ; redusă la nimic ;
fără efect.

11 Înțelepți în planul și la nivelul omeneș.

12 Nobili prin naștere (ironii menite să invite la mo-
destie).

13 Literal : să le abolească ; să le anuleze puterea activă.

14 Literal : superioritatea ; autoritatea, prestigiul.

15 „Cu frică și cu cutremur“, expresie vechi-testamen-
tară : respect și responsabilitate față de Dumnezeu și de
cele sfinte.

16 Discursuri convingătoare prin măiestria retorică.

17 Minunile care au însoțit predica lui Pavel.

5 pentru ca credința voastră să nu fie întru înțelep-
ciunea oamenilor, ci întru puterea lui Dumnezeu.

6 Celor desăvârșiți¹⁸ însă le grăim înțelepciunea, dar
nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor a-
cestui veac¹⁹, care sunt pieritori,

7 ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu cea întru
taină²⁰, cea ascunsă, pe care Dumnezeu mai înainte de
veci a rânduit-o spre slava noastră.

8 pe care nimeni din stăpînitorii acestui veac n'a
cunoscut-o ; că dacă ar fi cunoscut-o, nu L-ar fi răs-
tignit pe Domnul slavei ;

9 ci precum este scris : Pe cele ce ochiul nu le-a vă-
zut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s'au
suiț, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-l iubesc.

10 Nouă însă ni le-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul
Său, fiindcă Duhul pe toate le cercetează, chiar și a-
dâncurile lui Dumnezeu.

11 Căci cine dintre oameni le știe pe cele ale omu-
lui, în afară de duhul omului, care este în el ? Așa și
cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut, în a-
fară de Duhul lui Dumnezeu.

12 Dar noi nu duhul lumii l-am primit, ci Duhul Cel
de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele prin har dăru-
ite nouă de Dumnezeu ;

13 pe care le și grăim, nu în cuvinte învățate din în-
țelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la
Duhul Sfânt, pe cele duhovnicești supunându-le spre
judecată celor ce sunt duhovnicești²¹.

14 Omul firesc însă nu primește pe cele ce sunt ale
Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și
el nu le poate înțelege, fiindcă ele se judecă duhovni-
cește ;

15 cel duhovnicesc însă pe toate le judecă, dar el nu-i
să fie judecat de nimeni ;

16 căci cine a cunoscut gândul lui Dumnezeu, ca să-L
învețe pe El ? Noi însă avem gândul²² lui Hristos.

18 „Cei desăvârșiți“ : nu o elită de „inițiați“ ai comu-
nității, ci acei creștini care au atins treapta cea mai
înaltă a înțelegerii și trăirii duhovnicești.

19 Forțele diavolești și stăpînitorii prin care ele se ma-
nifestă (vezi în 12,31 ; 14,30 ; 16,11 ; Ef 2,2 ; 6,12).

20 Cea care străpunge și descifrează misterul.

21 Ultima frază, text dificil : dând lucrurile duhovni-
cești spre dezbateri oamenilor duhovnicești. Alte tradu-
ceri : alăturând — asemănând, comparând — pe cele du-
hovnicești cu cele duhovnicești ; lămurind lucruri duhov-
nicești oamenilor duhovnicești ; exprimând realități —
adevăruri — duhovnicești în termeni duhovnicești. For-
mularea de față, în acord cu contextul, e întregită și lu-
minată de următoarele două versete.

22 În sensul de : gândirea, mintea, inteligența, rațiunea.

S.F. sau fantastic?

Săptămânile trecute am avut o discuție cu Cristian Tudor Popescu despre SF. A fost o discuție în care el a apărut SF-ul iar eu l-am combătut. A fost o discuție instructivă. Problema, firește, nu este aceea dacă trebuie sau nu să interzicem SF-ul sau, dimpotrivă, să îngunchem sub dictatura lui. Vremurile sînt turburi și extraterestrii ne fac cu ochiul. Dacă miine în parcul Moghioroș ar veni o farfurie zburătoare din care ar cobori în loc de cosmonauți intergalactici, bicefali niște oameni obișnuți ale căror morminte sînt încă acoperite de jerbele de flori nevestețite ar însemna aceasta că SF-ul e mai onorabil din punct de vedere intelectual? Nu, bineînțeles că nu! SF-ul are principala vină că ține morțiș să complice simplitatea și să enigmatizeze misterul. Misterul e tăcere fiindcă e chipul lui Dumnezeu. Misterul nu are nevoie de percepție fizică. Misterul combate vulgaritatea. În fața Apocalipsei nu vom mai fi aceiași funcționari ne-spălați și dotați cu tehnica secolului în care trăim. De aceea, SF-ul este pînă la urmă o banalizare a condiției umane. În cel mai fericit caz, el poate să aducă angoasa într-un univers quasi-pietrificat. Dar și angoasa, paradoxal, este vulgară. Angoasa lipsită de un minim record la mirare se consumă în celulele cosmarestii și în spaimele sterile. SF-ul dă impresia că îmbrățișează absolut întregul univers, dar lipsa de fior ontologic îl condamnă la un fel de inflație a convulsilor și o hipertrofie a mentalului față de care sufletul, ca și spiritul omului, sînt în ultimă instanță complet străine.

Am avut ocazia de curînd să citesc micro-romanul lui Ioan Petru Culianu *Hesperus*, apărut în editura Univers. Este o carte extrem de interesantă în măsura în care permite o cernere a elementelor SF și a elementelor fantastice. I.P. Culianu, ca un avizat cunoscător al istoriei religiilor, flirtînd în același timp și cu știința, are talentul să le imbine pe amîndouă, deși o face cu riscul de rigoare. *Hesperus* este, din acest punct de vedere, o carte pe care ar trebui s-o citească din scoartă în scoartă toți împătimitii de SF care se dau în vînt după Clarke, Bradbury, Asimov și mai știu ce alt geniu saxon cu mîntea bîntuită de năluca electronică. Ar trebui s-o citească deoarece ar înțelege, poate, care sînt limitele SF-ului și cum se recunoaște aceasta pînă la urmă înfrînt în fața adevăratei deschideri metafizice pe care o propune arta fantastică. Ioan Petru Culianu nu scrie de aceea literatură SF sau o scrie cu abilitatea scriitorului care-și îngăduie să se distanțeze de obiectul explorării sale. Dacă nu a mers într-un tot în literatura prozei fantastice a lui Mircea Eliade care îi stătea în față ca un model

decisiv, aceasta s-ar putea explica și prin ispitele cărora nu le-a rezistat și care veneau tocmai din domeniul științific în care avea destule cunoștințe pentru a le exploata în felurile întreprinderii literare. Ispitit de știință, I.P. Culianu a gustat de fapt din fructul oprit izgonindu-se astfel din paradisiul visării necontaminate. Îndrăznesc să avansez următoarea sečență: un munte se face fărîme. Problema vizează cauza acestui fenomen. Scriitorul are tot dreptul să prezinte scena, dar numai în măsura în care reușește să sensibilizeze prin arta sa resorturile miraculoase care au condus la deintegrarea muntelui este un adevărat fantast-vizionar. Sînt trei situații: ori prezintă fenomenul ca fiind efectul unei acțiuni a forțelor extraterestre care prin tehnica lor superioară agresează integritatea pămîntului etc., ori este vorba de o catastrofă naturală și atunci contează numai virtuțile plasticizante ale scrisului, incluzînd punctarea dramelor de ordin psihologic etc., ori în spatele acestei tragedii se află un principiu spiritual. De abia în ultimul caz se poate spune că literatura are o deschidere metafizică și pătrunde spre un orizont ontic. Cartea lui Culianu *Hesperus* conține la un moment dat o sečență care ne face cumva să respirăm ușurați și să înțelegem că marele savant nu s-a lăsat cu totul captat de vraja neuronica a SF-ului. Într-un univers scientizat, post-atomic, unde entitățile care mai supraviețuiesc domină atît spațiul cît și timpul după propria și profana lor vîre, se manifestă o stranie credință în Artă, nu în sens estetic, convențional, ci ca o inimă a misterului pe care toate experimentele para-științifice nu au putut-o viola. Se vorbește de mutații, de cimpuri electromagnetice, de cuante și termodinamism, dar acest discurs purtat cu inteligență nu face două parale în fața voalului de mister care adie din cînd în cînd în paginile cărții. La un moment dat, două personaje aflate pe un teritoriu bizar, nesigur, la limita între civilizația *Hesperus* și o zonă barbară, trăiesc o experiență cu totul neprevăzută și neobișnuită care se opune net prin limpezimea și fiorul aducător de mister tuturor celorlalte aventuri consumate anterior. Așadar, în plină proză SF, posedată de angoasă irumpe acest moment ca desprins dintr-un romantism eminescian sau novalisian. Cel doi ajung în fața unui arbore pe care bărbatul îl atinge ușor cu piciorul reușind să desfășoare lemnuși și să deschidă astfel o nouă dimensiune a Flinței. Aici Ioan Petru Culianu este un desăvîrșit poet, depășind complet spațiul SF cu toate capcanele sale. Să ne amintim că în *Călușu* lui Tarkovski și a fraților Strugălki se petrece o situație inversată. Cei trei ajung în Zonă iar acolo sună telefonul ucigînd

haiku

Frig scurt —
in camera unde te afli
pătrunde lumina

GLOSSĂ

Zile și nopți scurte ale unei vieți care-ți aparține din ce în ce mai puțin. E ceva în aer și în tine care-ți răpește personalitatea, simți că nu te mai poți închege, e truda zadarnică a unor raze care nu-si mai ating centrul. Vezi avea pe miinî varul de pe pereții nici unei case, vei privi într-o oglindă care nu reflectă decît trunchiul negru al unui copac care nu există nicăieri împrejur. Vei traduce texte ale unor autori inchipuiți, inspirație a memoriei impregnate cu promisiuni de exhaustivitate și ajunsă acum în holul pasilor pierduți printre coloane reci de care atîrnă igrasioase ghirlande de ipsos. Scriu cuvinte care nu au loc pe pagină, litere care nu iartă căci sînt pîrtase unui gol inițial, singurul care le-a făcut posibil.

Privesc papucii goi așezați sub scaun și am brusc vertij.

În clipa-n care ei nu își mai simt tălpile — eu nu mai exist pentru ei. Ca și cînd aș fi murit.

E îngrozitor gîndul că mulți oameni sînt ca acești papuci. E îngrozitor să afli că omul e un lucru oarecare. Că omul e pentru om un lucru oarecare.

Spiritul în care adaug aceste rînduri se dizolvă ca multitudinea de cearsafuri întinse în curte de frînghii labrintice. Ne afirmăm în clipa cînd talpa piciorului părăsește solul, asupra-ne nu se mai poate întreprinde nimic, fîrlel aerian ocupă totul. Te vei opri să celebrezi oprirea, etape înlăuntrul exteriorului desăvîrșit. Ne întoarcem pentru a afla. Culegem umbre ale obiectelor dispărute.

Zvicnirea ochiului frizează dezintegrarea nuckară, iar orivelistea e adesea un recul care te aruncă la pămînt.

Constantin Abăluță

(Jurnal anticameleonic — 16 dec. 1991).

practic misterul și proiectînd orbitor o dimensiune profană într-o lume care părăsea definitiv eliberată de coordonatele obișnuite. Că pînă la urmă filmul nu eșuează este altă poveste, dar aud parcă și acum acel telefon ca un sunet al decepției într-o simfonie pînă atunci fără cusur. Pînă la urmă acesta e păcatul SF-ului: vrea să explice, are obsesia labirintului, a enigmei. El ține mortis să ne arate cum e cu androizii, cum e cu mutații, cu voiajul în timp. Dar rezolvarea e de cele mai multe ori sumbră, angoasantă sau stupid melioristă. SF-ul se justifică în fond prin aceea că propune o contrafeerie opusă lumii paradisiace a basmelor. Dacă SF-ul e modul de expresie al vîrstei de fier pe cînd basmele au fost vehiculul simbolic al vîrstei de aur, atunci nu avem nimic de zis. Dar chiar și în asemenea condiții, descriind la perfecție jadal, orice text SF are minima datorie de a desluși aprinderea unei cîndeie în miezul celei mai dense întunecimi. I.P. Culianu, în *Hesperus*, pe care-l văd mai mult ca pe o eboșă a unui roman amplu, dar nescris, recunoaște această lumină a cîndeiei. Lupta între oamenii obișnuiți și supraoameni — loc destul de comun al literaturii SF — este depășită prin ceea ce el numește „Arta Transformării”. Dincolo de o societate perfectă sau o societate perfectibilă, există lumea lăuntricului și a visului. Aici nu pot pă-

trunde undele alfa sau beta, nici comitetele, nici antenele. Aici, omul trăie într-un timp vedantin, nealterat de iria ulterioară. Aici ne aflăm ca în F Veda sau ca în Gnozele lui Sochrawa. Deși a gustat din fructul oprit al științei scriitorul ieșean are și șansa recuperării dimensiunii inițiale de care nu-l pot totuși despărți timpul americanizat, existenței de savant cînic printre cîni. Glonțul ucigaș n-a pornit dintr-o ai omenească, a pornit dintr-o lume pe lăle fabricată în propriul laborator mortal și pe care nu a expiat-o visul și lui său de făptură eminesciană. Cînd credincios a intrat într-un templu și îngrozit de sumedenia de rugăciuni a nu reușiseră să se înalte și se prinsese ca smocuri de lilieci nevăzuți în unele temple, a fugit imediat simțind pericolul fără margini. Ioan Petru Culianu a fost poate victima atîtor gînci și imagini al căror drum spre cîrșese deturnat de cine știe ce demon puternic decît ingerul care trebuia să convertească în ofrandă. Intunericul a vîns candelă, dar poarta care se deschide în lumină este o poartă a raiului. E o mai vede cineva, în romanul de explorare SF...

Dan Stancu

dim rachici

Trecerea revoluției

Trece pe stradă Revoluția cu haine cîrpite —
Are petice-n locul unde-a fost împușcată.
Deși foarte tinărară, îi duce pre mulți în ispite
Și adevăr grăiesc vouă :
Ea nu mai e fată !...

Un convențional citadin

Saturat de inexprimabil
Supraviețuiesc unei zile
Ce m-a distrus ; lingă mine —
Trecători osîndiți la iluzii.
Acum aș putea deveni deicid :
Un convențional citadin vindecîndu-se
De paroxisme ; gnostician
Urindu-și fatumul.

Oare aș putea

Oare-aș putea îndura povara
De-a fi fericit ?
Mă află de partea lui Cain,

Dar mi-e milă de Abel.
Viața mea, atît de infidelă materiei ! —
Insomnie și precar
Echilibru.

În palma propriei panici

De ce ți-ai asumat tristețile mele,
Cînd eu insumi nu-mi iert existența ?
Parcă ai fi trădat un foc de armă,
Parcă ne-am fi unit
Cu gravitație universală. Totuși,
Cît de singuri ne-nepărtăm de toți acei
Care-n noi se iubesc
Și cît de-adînc cădem în abisul
Flințelor mărginașe ; cînd eșecul ne
caută
Sub ce fel de rictus te-ascunzi ? —
Cad gîndurile milă în palma
Propriei panici.

Ou ucis în placentă

Singurătatea noastră prodigioasă
Lingă concretul agresiv,
Ca un gît de lebădă peste ape
Înainte de cîntec.
O ascult cu propria-mi piele —
Noaptea albă fără iubire,
Ou ucis în placentă.

Repetent

Am căzut repetent la moarte
Și la limba tăcerii-o să cad.
Iubirea-mi dă cu pietre-n iluziile sparte ;
Răstignit sînt pe-un foșnet de brad.

Livezile toate sînt toasturi de flori ;
Riul mizează pe-un zimbet în plus.
Măcar pentru toamnă învățați să
mori ? —

Pe cupola cuvintelor, fără răspuns...

Intimitate

Pe parchetul din odale patinează
lunații ;
Face cu ochiul becul îndrăgostit,
Căruia lipsa ta
Îi întunecă vîzul. Oare
Pe unde întirzi ?

De prea multă așteptare
Telefonului i-au crescut plete lungi —
Încărunțește !

Între taină și un zero împușcat

Între taină și un zero împușcat —
Viața mea.
Am dansat și am ris,
Am cumpărat și-am vindut
Moartea mea.
Puțin soare și mai multă deoc
domnii mei
Pentru starea de fericire.
Mă aliez insului care eram
Înainte de naștere.

Semințe în răzvrăți

Apă care strigă în descărnarea trupului
Timp dislocat de alt timp
Prin implozii acumulate ; iubirea
O piatră albă
O piatră albă de riu în dezintegrare
Ca o cenușă ne-ngroapă, ne-ngroapă
Unde să mai aibă acum loc blîndeț
Păsări dornice de singe tinăr și ca
Dialoghează din zbor cu țarina
Îmundel cîmpii — pămînt ce visează
Răzvrătiri de semințe.

Pleavă evoluată

Convingerile mele ieșind la seceriș
Secol după secol, eu trecutul prin do
Puteam să orbesc, să-miucid spec
Prin Cuvînt eliberînd-o ; dar m
întîh
Cu starea gregară a larvei
Din lanul cel copt, Ucigînd-o în n
Rămîn tot întreg. Cită eroare
Peste solștiții — peste opera
Atîtor milenii ! —
Vinturare de pleavă
Evoluată.

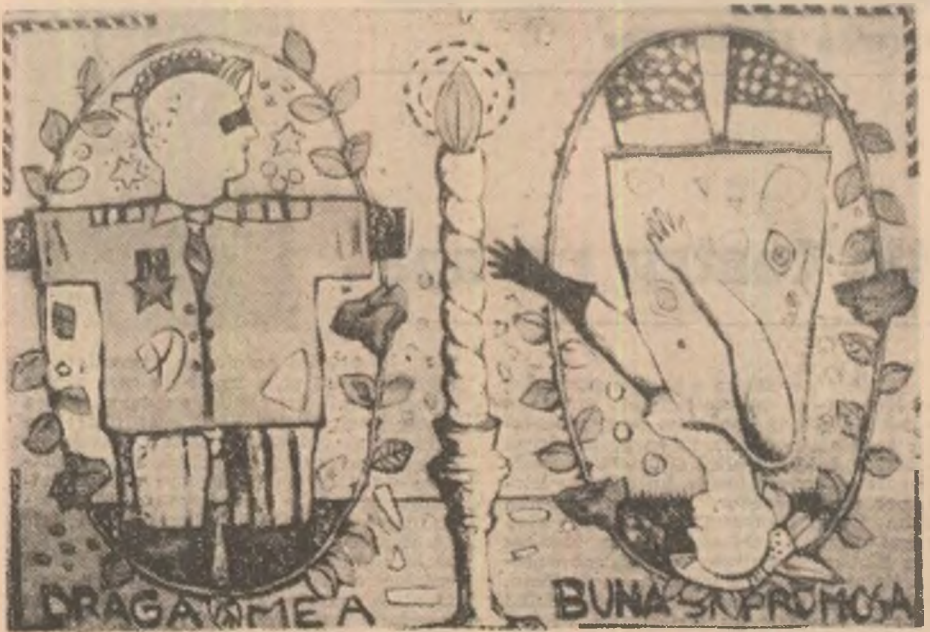
alonul tinerimii române (ictura)

Mărturisesc că am așteptat cu curiozitate deschidera acestui salon de artă a tinerilor, mai cu seamă că ulteriorii doi ani manifestarea s-a pus prin varietatea opțiunilor stilistice printr-o incitantă vervă creativă, foarte multe nume noi, care alt-

fel poate nici n-ar fi putut răzbate prea curînd în sălile de expoziții, ne oferă un prim indiciu: anume că, în plan cantitativ nu trebuie să avem vreo temere, breasla pictorilor nu va pieri, ea și-a conservat formele de regenerare. Noile generații de artiști există și ele se manifestă cu aplomb, chiar dacă nivelul performanței lor creatoare se menține mai mult la condiția promisiunilor pentru mai târziu. Pentru că, trebuie spus din capul locului, termenii calitativi ai expoziției de față sînt în suferință: cu greu se disting cîteva contribuții cu adevărat profesionale într-o ambianță artistică altfel amorfă și plină de locuri comune. Un catalog de nume în dreptul unor lucrări fără relief, tentative aflate la limita minimei angajări estetice, mimînd forme și curente ce și-au trăit traiul, altele călchiînd orientări plastice meteorice prin unele saloane de artă din Occident, oricum, altceva decît ceea ce ar putea defini și valida o personalitate creatoare, fie ea și în formare.

Asa se face că în compartimentul rezervat picturii foarte multe exponate se revendică tendințelor, oarecum en vogue, ale post-expresionismului. Sînt pinze care evocă fără echivoc modele celebre ale genului, de la Rouault la Gromaire și de la Kirchner la Soutine, Kokoschka sau Vorel... Ceea ce pare sigur este că, pentru autorii acestor pinze contemporane, asemenea lectii nu-s obligatoriu asimilate. Poate doar răsfoite și subsumate unor afinități picturale generate de un anumit „mal de siècle”, care a contaminat și actuala ge-

neratie de tineri artiști ai României, aidoma celei din perioada dintre războaiele mondiale. S-ar putea ca istoria să confirme asemenea opțiuni, asemenea viziuni plastice marcate de un frison existențial tenebros și încărcat de tensiuni vitaliste. De aceea, am și reținut ca o dominantă definitorie această coordonată estetică provenită dintr-o retorică a negației formei, a dizarmoniei și luminii acide. Este un mod de a particulariza o viziune plastică, dar pe care, deocamdată, îmi este greu să o circumscriu și unei gândiri coerente, unei concepții filozofice care i-ar da o justificare. Este, în aceste exponate, prea evidentă atitudinea mimetică și gestul terribilist, care pun sub semnul aproximației pină și profesionalismul.

O altă categorie de pictori aparține celor minaiți de criterii pragmatice de moment. Principiul „benzii rulante” și al „seriei de unicate” (sic!) funcționează fără gres, „la cerere”, cu consecințele de rigoare asupra valorii. Mai mult decît o corectitudine cochetă nu ai ce remarca în acest perimetru, dar realitatea unei asemenea picturi nu poate fi ignorată și ea trebuie tratată ca atare.

În fine, am reținut destule contribuții calificate, pentru care arta realisti-

lor și surrealistilor americani a devenit literă de lege. O pictură aparent elaborată, dar păstrîndu-se numai în limitele unor creații inteligente, folosind materiale usoare, sfidînd tradiția, dar accentuînd datele imaginarii. Iată o rețetă de succes care, se pare, are toate șansele să prîndă rădăcini și pe la noi. O falangă de pictori ce se vor serioși, și ei chiar sînt serioși, de vreme ce idealurile lor artistice vizează orizonturi aflate dincolo de spațiile în care ei s-au născut și format. O anihilare a prejudecăților culturale naționale a celorlor locale, în favoarea unui crez internaționalist în consens cu tendințele generale ale contemporaneității. Numai că astfel de optiuni se fac cu mult în urma altor școli și altor modele, ele fiind amendate de stigmatul „culorii locale”. Și asta se numește tot mimetism!

Din această eterogenitate de forme și exprimări, am reținut însă cîteva voci, a căror prestație o apreciem drept valoroasă și convingătoare: Zamfira Birzu, Anca Mureșan, Cătălin Bălescu, Alecu Laura, Carmen Sirbu, Mariana Murariu, Iurie Moroianu, Alexandrina Siminic.

Corneliu Antim

nu ne vindem

ani de-a rîndul am tot repetat, la saturație, că ne situăm pe locul cîntecului ca număr de premii internaționale obținute la concursuri muzicale. S-a spus că România este cea mai bogată țară din lume în ceea ce privește premiile internaționale. Au fost, adevăr, cam două decenii în care preții noștri tineri cucereau laurii or concursuri, pornind, apoi, în drumul carierei mondiale, și tocmai de acele succese. Anii ecuc, cariera lor se apropie de zenitului românii laureați s-au împuținzind cu ochii, dar noi încă am rămaștea de acea idee fixă, convinși că mai e puțin și devenim inegalabili.

Adoxal, în ultimii doi ani, numărul premiilor a scăzut îngrijorător (deși talentul ne lipsește), dar a crescut numărul celor care, indiferent de vîrstă și de țară, pleacă în lume să cînte. Oricum și pentru oricît (de puțin), talentul a învățat că românii sînt și buni muzicieni și că sînt dispuși să plătească pentru un preț derizoriu — și fac doar soliștii care, deja în circuitul valoric internațional, cotați la „tarife” substanțiale.

Un exemplu, în fiecare vară, instruiști din orchestre simfonice de mare formă se formează o „orchestră” de 10-12 muzicanti, care cîntă „în aer liber” prin oraș, muzică de cafă-concert sau acompaniază cîntăreții români prin restauranți. Aceștia din urmă sînt aici să cânte și să se arate în „blazon”; vedete care sînt să cânte „merci” dacă, interpretînd seara seară canzonete, melodii de muzică sau arii „ușurele”, agonisesc și să-și ia o mașină.

Un alt exemplu și impresarii isteți care „vînd” o orchestră sau un teatru într-un turneu în care se merge teatru, se repetă ziua, se cîntă seara din nou în autocar spre alt oraș.

Cu doi ani în urmă, Opera Română a efectuat un turneu prin mici așezări din Germania, cu spectacole și distribuții excelente. Am întrebat, atunci, de ce se descalifică, astfel, un teatru care, cîndva, era printre primele în Europa — mi s-a răspuns că oamenii sînt mulțumiți „să iasă”, chiar pentru sume derizorii, în străinătate. Anul trecut, în Italia, ansamblul aceluiași teatru a fost „dus” la un festival, ținut „pe casă și masă”, dar fără un cent în buzunar — oamenii povesteau, umiliți, la întoarcere, că nu au avut, timp de o lună, nici cu ce să-și cumpere un suc.

Un teatru liric din țară a încheiat un contract pentru un turneu ce ar trebui să se desfășoare în luna septembrie, tot în Italia: inițial, protagoniștii urmau să primească 60 dolari pe spectacol, iar coriștii — 40. Ulterior, „coada vulpii” s-a scurtat și s-a stabilit că toți vor primi 28 dolari pe spectacol (fără discriminări...). Cine, în lume, cîntă un spectacol pentru un asemenea preț?! Evident, noi...

Există, la Las Palmas, un cor în care, cam două-trei luni pe an, se înghesuie să cînte „ai noștri” — coriști sau soliști „cu nume” — de-a valma, pentru 40 dolari pe zi (cam cît câștigă, aici, pe lună). Aici — june prim, acolo — la grămadă. După asemenea „grandeur et decadence”, unul dintre ei a făcut „gălbănare” — nici nu e de mirare...

Sintem atît de amăriți, atît de prost plătiți aici, încît, pentru un pumn de dolari, uităm și de demnitate și de propria noastră valoare — și străinii știu să profite din plin de arta și de sărăcia noastră, ambele devenite proverbiale. Unde o fi acel loc 3 în lume?!

Anca Florea

parțial color

Pe ușa din spate (III)

adar, într-un exces de sinceritate, plasat în fața oglinzii, Adrian Păunescu constată fără nici un dubiu că e un porc. Adică un caracter fără scrupule, imprevizibil, dubios, duplicitar, preferînd întotdeauna mocirla. Noi nu mersemem atît de departe, pînă acolo unde s-a așezat el, crezîndu-l multă vreme un Procopius din Cezareea, un Ianus retardat, dar se pare că bardul prin autocaracterizarea sa, țîțește mai șus. Adică mult mai jos. În perioada sa de glorie (!) Adrian Păunescu și-a sacrificat tot ceea ce era omenește în el pentru a căpăta un adăpost la picioarele tiranului. Din acest așa-zis fotoliu (!), supravegheat și îngăduit de cîrmuire, își permitea tot felul de libertăți și capricii care chipurile, astăzi le decretază subminări și revolte la adresa stabilității comuniste. N-ar recunoaște în ruptul capului că i se dădea lesă doar atît eît să nu poată să muște. Pentru aceste zburdălnicii plătea bir greu. Cearceafurile de versuri omagiale stau măturie. Delirul prezidențial de la microfoane era o vamă. Un discurs al său, la unul din congresele partidului, avea să electrizeze sala: „Tovarășul Ceaușescu e la noi ca muntii Carpați, ca Dunărea, ca Oltul” etc. Adică etern, statornic, neclintit. După o asemenea suflare providențială, Marele Anonim trebuie să-și facă bagajele. Altcineva era sortit să supravegheze universul. Doar hotărîse Adrian Păunescu, nu? Spirit însetat de adevăr, de dreptate, creatorul unei ordini cosmice. Acestea toate fiind stabilite, A.P. își capătă dreptul să salveze un țaran de la detenție. Nu contează că o clasă e decimată că mulți români sînt muritori de foame, țaranul pe care a pus ochii bardul de la Bărcă trebuie salvat, fiindcă, împreună, trebuie să justifice, peste ani, un fel de disidență (!) într-o epocă de aur. Cîntînd în struna tiranului,

Păunescu nu l-a stimulat pe acesta să-și ducă geniala operă pînă la capăt, fiind foarte aproape de a ruina totul. Era gurist doar, nu ca altul totdeauna al vrămurilor noi, importanta va fi pe măsură ce-și acorda corzile vocale, carnavaul ce se desfășura în cîntecul tiranului. Nu numai importanta ci și ilegalitatea, ca să nu spunem comunistă. Cîntecul multelor legende pe care lui A. Păunescu, multe din ele avînd însă un miez de adevăr. Pantagruelismul său providențial speria județele. Cine nu l-a satisfăcea avea toate șansele să se zbată apoi în necazuri. Plata în natură (în stoc, pe de altă parte, de o perioadă îndelungă, gregară. Ademenirea fetelor la o petrecere la Galați s-a consumat o scenă care culturii de-atunci au făcut-o publică ziaristilor). Implicarea în tot felul de tranzacții dubioase (transferul lui Dobrin la Craiova, povestea nesfîrșită a medicilor miraculoși) și atîtea altele sporesc meritele disidenței lui Păunescu. În emisiunea cu pricina se face mare caz de salvarea celor 76 de redactori de la televiziunea română. Prin atașamentul său neîntărmurit la politica dictatorului, bardul nu stimula în nici un fel acest climat ostil intelectualilor. Să-și citim odele și ne vom reaminti exact atmosfera de atunci. Ni se mai spune că la Mangalia, în 1982, curteanul a apărut biserica. Slavă domnului că, într-o țară de atei, trăia, într-o chilie, un credincios. Numai că acea chilie se numea pe-atunci stadionul „Republicii”, și, chiar în noaptea de „Înviere” se ruga pentru sănătatea și nemurirea lui Nicolae Ceaușescu, însuși Adrian Păunescu, cu atîta patimă și avînt monahal. Încît spectatorii (enoriașii) aveau să-și stea în prealămină în zori, cînd, la biserică, se săvîrșea învierea Domnului. Fiecare cu Mesia al său! Acum îi dorește iarăși de partea sa, lăcrîmează pentru ei. Cu ajutorul lui Tatuliței și cu complicitatea televiziunii române aduce pe peliculă numai saccente ce-l avantajează, deși, cele mai multe sînt cusute cu ață albă. Chiar și intrarea pe noștră, ne o ușă dosnică și se deschide în așa fel ca telespectatorii să se simtă logere și pentru el, după ce l-a lăsat pe atîția. Ce le oferă A. Păunescu în schimb? Un tupeu care i-a rămas întocmai înconștient agresiv și o încredere în stabilitatea în valorile comuniste. Căvașă de țigări Figuri le trimbîtează fără joacă, crezîndu-se ca întotdeauna o consiliu națională.

Marius Tănăsescu

Un teatru pe apă

Concepută ca o reacție împotriva realismului și naturalismului american antebelic, dar și împotriva experimentelor aceleiași perioade, proza postmodernă americană dă o replică structurilor tradiționale și convenționale întâlnite în literatura predecesorilor. Scriitorii precum John Barth, Thomas Pynchon, Kurt Vonnegut, Donald Barthelme, John Hawkes sau Richard Brautigan reconsideră sintetic liniaritatea discursurilor anterioare, primul din seria enumerată mărturisind că modelele sale au fost Kafka, Proust, Joyce, Th. Mann și că a descoperit **post facto** în scrisul său trăsături postmoderniste. Pentru că John Barth, autorul postmodernist „nici nu respinge, nici nu-și imită necondiționat părinții”, iar scrierea sa trebuie, într-o manieră oarecare, „să depășească cearta între realism și irealism, între partizanii formei și cei ai conținutului, între literatură pură și literatură angajată, între ficțiunea de elită și romanul de consum”. Prin privirea auto-referențială parodică, textul devine mai curind prilej de autoironie decât de autocunoaștere; autoreferința se răsfrișcă și asupra percepțiilor lumii reale. dar realul nu mai este reprezentat, ca în romanul realist ci va fi comentat în acțiuni textuale fragmentare.

Deși se destăinuie că „nefiind scriitor profesionist mi se întâmplă uneori să-mi scape detalii”, personajul narator al romanului scris de John Barth în 1956 „The Floating Opera” (**Varieteu pe apă**, Ed. Univers, 1992 trad. rom. Radu R. Serban; prefată de Geta Dumitriu) ascunde, sub modestia jucată, dorința de a găsi semnificații pretutindeni. „Uneori natura, prin coincidențele ei, te convâștește cu simboluri. Căci odată pare să-ți dea pur și simplu la cap cu semnificații” (pag. 130), însă cititorului i se dă un avertisment: „dacă te vei trezi vreodată scriind despre lume, ai grijă să nu te lași ademenit de multele simboluri îmbietoare pe care ea ti le așterne în cale la fiecare pas, altfel vei cădea în ispită de a spune lucruri pe care nu le crezi cu adevărat” (pag.

132). Întrebările ontologice vizează ontologia textului și a lumii pe care acesta o proiectează, iar căutările epistemologice devin, la rindul lor, părți constitutive ale demersului ontologic; lumea, evenimentele și personajele se conturează pe măsura nu a certitudinilor sau a incertitudinilor prin care trece trama epică, ontologia lor derivând din singura capacitate naratorică. Referirile la evenimentele reale sînt rezultatul unei abile zăgăzuirii ontologice și nu al recurgerii la o confruntare exterioară lumii, inventate în interiorul unor aparente reprezentări cotidiene. Sovăirea epistemologică devine instabilitate ontologică și, în măsura în care **feed-back-ul** se realizează, întrebările ontologice sînt duse deestul de departe pentru a fi văzute că se transformă în interogații epistemologice.

Orice cuvînt se poate paradigmaticiza pentru a alcătui noi sensuri din rădăcina celui inițial, tot astfel cum evenimentialul poate fi nou și vechi în același timp, într-un neconținut **corsi e ricorsi**. John Barth imaginează scena unui teatru plutitor, cu spectatori ce stau pe mal și au acces numai la replicile rostite atunci cînd ambarcațiunea, purtată de flux și de reflux trece prin dreptul lor. Împlinirea acțiunii urmează să fie făcută în funcție de secvențele prinse de fiecare privitor într-un continuu proces de resemantizare. Unduirea parabolică de du-te-vino semnifică însăși mișcarea existențială: „E un varieteu pe apă, prietene, încărcat de curiozități, melodrame, minunății, învățături și distracții, dar plutește vrînd-nevrînd dus de apele în creștere și descreștere ale prozei mele hoinăre; îl vei zări, îl vei pierde din ochi, îl vei dibui din nou; și s-ar putea să-ți ceară eforturi deosebite de atenție și imaginație — dimpreună cu ceva răbdare dacă ești un individ oarecare — ca să arătezi subiectul, în drumul lui pe apă, arătîndu-se și pierînd neîncetat” (pag. 31). Corelarea obiectivă și fragmentarismul aruncă punți spre ceilalți, încercă să găsească un cod al individualismelor, dar nu limbajul umple golul comunicațional.

ci obiectul referențial saturat de valori afective și simbolice („O femeie tipă, fiindcă nu se făcuse nici o trecere de la un număr la altul” — pag. 275). Funcției de „re-dare” simplă a imaginii i se adaugă și aceea de relaționare transobiectuală; cum viața lăuntrică nu poate fi devoalată cu fidelitate, ea este „relevantă” (în mică măsură) cu ajutorul unui corelat obiectual. Fragmentarismul explică neputința de a transmite imaginii finite despre realitate și justifică dificultatea comunicării depline, deoarece și corelativul rezonază diferit în entități psihice cu date afective diferite.

Și totuși, comunicarea nu este întreruptă deși fazele succesive ale formării sensului riscă să o vîdeze de conținut. Sesișăm instituirea specific postmodernistă a absenței prin disoluția prezentei tipic modernistă și apropiată de ceea ce „dispariție de la presence” despre care vorbea Jacques Derrida. Explicația ontologică a diluării constă în schimbarea raporturilor cu alteritatea; cînd aceasta nu mai orpilează și nu mai impulsionează prin substanța ei alienantă, iar totul pare a fi accesibil și familiar, atunci și puterea dialogală nu mai este atît de consistentă. Dialogul își pierde dramatis-mul și sfîrșește prin a deveni orălitate care cade uneori în verbozitate, Romanul „Varieteu pe apă” își urmează firul nu din stratificări, ci din acumulări care anexează noi piese la dosarul Anchetei, reluînd aleatoriu crîmpele din viața lui Todd Andrews. Dorința acestuia de a cataloga existența în tipare raționale rămîne nesatisfăcută: odată ce viața oferă multiple situații și interpretări plauzibile dar nicicînd definitive, el nu va reuși să adune toate datele semnificative din existența tatălui său pentru a putea să-și explice gestul sinucigaș. Investigația, întreprinsă la nesfîrșit și motivată în timpul scrierii, însumează numeroase fișe la care adaugă fișele la fișe și explicațiile la explicații. Astfel, cercetările asupra morții tatălui nu formează decît o parte dintr-o investigație mai profundă asupra vieții acestuia, care, la rîndul ei ar fi tot doar o parte dintr-o altă investigație, de astă dată asupra propriei persoane.

Literaturizarea demersului întreprins este anunțată încă de la început, în spirit deontologic, de către personajul principal, jurist de profesie. Răzgîndiri în a nu se mai sinucide și el îi urmează o „expunere”, în măsura în care naratorul posedă talent, a motivelor unui fapt de viață justificabil sau nu prin raportarea la reușita faptului literar.

Conștiința literară născînd îi permite să protejeze ficțiunea vizuinală, care riscă să fie fetisizată oricînd de impactul cu date exterioare conștiinței și de fragmentarea imaginii globale ce ar fi cuprîns motivările determinante în schimbarea hotărîrii. „Mă gîndesc că pentru a înțelege orice

lucru în întregime, indiferent cît de rînd ar fi, trebuie să înțelegi toate celelalte lucruri din lume”. Prin următoarea schimbare a unei hotărîri, fără a ține seama de toate argumentele pro și contra nu are nici o importanță, iar „explicația ei are (doar) rol de exercițiu literar, mai după ce se consumă, faptele sîntificate de rațiune, calea fiind de la concluzie la premisă: „Dar eu nu sînt cîntător, nici n-am fost vreodată. La născutera vine după consumarea faptului ca efect al împrejurărilor în care mă așeză niciodată invers” (pag. 67). De ac... „Am numit aceste idei raționări, și... și erau: justificări **post facto**, pe baze gice, a ceea ce fusese decizie interioară absolut personală, fără nici o bază logică. Asta a fost, dacă-ți amintești, situația privind tuturor schimbărilor în atitudinea mentală. Toate măștile, întîm mi le pus, apoi le-am justificat” (pag. 254). „un mod de a elibera scriitura și pers... jelle de automatismele gîndirii cauzal de intenționalitățile dirigitoare într-o țonală lume fizică și spirituală.

Cititorul se află în fața unor insinuații fiante date ale existenței și a unui personaj obsedat de ideea nihilistă că nu nu e valoros în sine. Postmodernul nu supune autorității transcendente („pe il preocupase la mine «respingerea transcendențială» (termenul lui) a ceva ce semna pentru el viața” — pag. 44) și acceptă taxinomia valorilor — ceea ce determină să niveleze la un același nivel toate operele creatoare. El areces-la manifestările specifice unei multicolore lumi amalgamate, unde sentimentul alterității nevideabile (propagat doctrina modernă) devine tot mai nănoscut. Societatea postmodernă se acodează ușor celor mai diverse fenomene, înțelege, dar această înțelegere conține o mare doză de superficialitate. Într-acest ambianță se produce divorțul școlară, tinărului fiindu-i mai lesne să curgă la înfrumusețarea nelimitată și cămpusă la îndemînă de societate („mediu mesajul” — spunea Alvin Toffler).

John Barth pune în centrul atenției și privării de libertate într-o lume unde o fantastic interior, cu toate **hybris-urile**, rămîne singurul loc de refugiu. Atitudinea pentru critica deconstrucționistă permite romancierului american o deluire a contradicțiilor dintre schițăriturile și realizarea lor precum și a gîurilor ficțiunii. Pentru John Barth, numai pentru el, percepțiile literare urioare intră în criză, nedeterminarea disperarea marcînd scepticismul în textului referențial. Ni se propune experiment conștient de sine, răsfa auto-reflexiv și caracterizat prin recornări, distorsiuni și resintetizări.

Vasile Spiridon

dosar: suprarealismul

ROBERT DESNOS

«Drumul neașteptat al poeziei» de Pierre Naville

Robert Desnos depune mărturie despre una din căile cele mai largi unde putea, unde poate încă să se angajeze poezia și suprarealul odată cu ea. A fost mai întîi o explozie lirică. Desnos scrie cu vervă, cu voință, și poemetele sale ating toate genurile. El știe că totul nu este scris în noi, dinainte. Poemul — elan ne traversează, răspunde solicitărilor venite nu se știe de unde ca la impulsunile dorințelor exterioare cele mai vizibile. Să notăm, poezia sa aprobă, glorifică; ea nu denunță. E în Desnos un entuziasm în trezie mai degrabă decît în somn.

De unde aceste multiple note de actualitate, vivacitate polemică — ce tinerețe! Tocmai prin aceasta îl rămîne actual. Desnos reflectează, el e liber în opinii. Dacă refuză și la stînga ca și la dreapta, e pentru că viața îl prinde, întotdeauna împotriva satisfacției, împotriva compromisului.

Torentul verbal îl creează probleme. Întrebă, încearcă, schimbă, progresează. Sinceritatea este excepție. El fusese, din durere în paradisuri artificiale; a revenit de acolo într-o carte, care trebuie citită: **Le vin est tiré...** publicată în 1943, despre care îmi scria, adresîndu-mi-o, că „voi găsi aici, poate, motiv să practic o critică a comportamentului”.

Îi cunoșteam grijile. În 1942, el mi-a scris că **Fortunes** „nu este poate un «comportament» dar cel puțin e «în progres»”. Ajunsesem aici de comun acord.

El închie această culegere într-un fel surprinzător: **Fortunes** îi „dă impresia

că îngroapă viața sa de poet” — de poet numai inspirat; în folosul unei „arte (sau dacă vrem magia) care permite să coordoneze inspirația, limbajul și imaginația” și „oferă scriitorului un plan superior de activitate”. În „**Nouvelles Hebrides**” în 1932, el notase: „Am reluat cartea mea de matematici”. În 1928, reaminteste cuvintele lui Ducasse (pătimaș se știe de matematici): „Nu e nimic de neînțeles”. și anunță o „estetică a înțelegerii”.

Poezie și matematici

În 1942 el merge mult mai departe: „As vrea să reiau studiile matematice și fizice părăsite de un sfert de secol, să învăț, din nou, această frumoasă limbă. Aș avea atunci ambiția de a face din «Poezie» un capitol al matematicilor. Proiect nemăsurat de mare, desigur...” Totuși, nu din această parte s-a văzut, mai tîrziu, exprimîndu-se Denis Roche, Roubaud?

Cuvintele, frazele, — ritmul, cadența, desfășurarea, fac poem, — Desnos dorea să se deducă o combinație de un gen nou, contrariul unei probe, fluxul unei libertăți care răspunde altor libertăți. Această poezie trebuie să se ivească din toate întîlnirile care suscită o pasiune și chiar aierea decît în cărți — ceea ce-l antrenează spre cinema, radio și chiar jurnalism, pe care le vedem interogate, disecate, cu o înfocare astăzi stînsă.

L-am întîlnit pe Desnos pe un peron al metroului, cu câteva luni, înainte a restării sale. A fost vorba puțin de știință, apoi de politică. Înainte de război el se orientase spre **La Fleche**, jurnal al „frontului comun” al lui Bergery. Acum, el era rezistentul de totdeauna, neîncrăzător față de alți gauliști improvizați, bănuitor la extrem față de stalinienii de totdeauna. Poezia sa trebuia să-și croiască aierea un drum neașteptat, o dată mai mult, înainte ca destinul mizerabil să-l barceze drumul. Noroc sau nenoroc, poezia lui Desnos rămîne la îndemîna tuturor; ea sună ca un ecou care se aude mai bine ca oricînd, în timpul nostru de eşecuri, pentru că ea este vibrație de speranță.

Un cuvînt de aur de Michel Leiris

Cred că l-am văzut pe Robert Desnos, prima oară în 1924. Întîlnirea a avut loc pe o stradă din Paris, unde eu hoinăream cu prietenul meu Georges Limbour, și acesta e cel care m-a prezentat acestui poet ale cărui citeva texte, apărute în **Littérature** m-au impresionat foarte tare. În cursul scurtei conversații care se angajă, el ne anunță că el însuși și prietenii săi adunați în jurul lui André Breton se pregăteau să publice o revistă care se va numi **La Revolution surrealiste**. Aprecia mult acest titlu pentru că, ne-a spus el, era de același tip cu cel al unei publicații militante din epocă **La Bataille syndicaliste** și marca deci distanța luată față de periodicele obișnuite literare sau artistice. Cînd am acherat eu însuși la mișcarea suprarealistă, a fost cu totul natural ca să-l regăsim aici pe Robert Desnos, care în acest grup, care abia se născuse, era recunoscut ca unul din cei mai combativi, cei mai bine înarmați poeți și din cei mai profunzi împregnați de spiritul pe care noi speram să-l vedem răspîndindu-se în mod larg, la oameni de toate categoriile, care, ca și noi, ar da gir liberului joc al imaginației pentru a transigura viața.

Prin ceea ce a raportat Andre Breton știm că în orice clipă — fără ca o deosebită complicitate a împrejurărilor să-i fie necesară, și, de exemplu, la cafenea, doar închizînd ochii — Robert Desnos era capabil să vorbească suprarealist, făcînd să joace în discursul oral aceeași supunere la un cvasi-automatism, care le plăcea celorlalți adepți ai acestei mișcări. Să-l facă să joace în discursul scris. Am avut proba tangibilă într-o seară de hoinăreală la Versailles, cînd ne condusesem, pe Robert Desnos și pe mine, fantezia noastră.

În timp ce ne întrețineam îndelung și pătimaș, ne plimbam prin împrejurimile castelului, el a fost cel care, mi se pare, mi-a propus în deplină camaraderie să-mi

Pe care o avea. N-a trebuit nici măcar să închidă ochii căci noaptea îi era de ajuns și fără să încetăm să mergem, unul lîngă altul — sau abia oprindu-ne — el mă făcu să ascult, fără să se corecteze vreodată. ca și cum ar fi citit un text cu un conținut analog și de calitate egală celor care sînt adunate în culegerea sa **Deuil pour Deuil** — aceasta, atît cît îmi amintesc — spus cu o voce fermă, aproape indiferentă, și a cărei unitate de ton, pe care n-o umfla nici o declamație, avea ceva de oracol.

Această demonstrație, în mod vădit despuțată de lustru, întări, bineînțeles, admirația și prietenia pe care le aveam pentru acest camarad ale cărui operațiuni cînd eu încă bijibiam, mi-au încumărit mult decît o cale și m-au învățat mai ales ce poezie poate să se ivească din cuvinte, ascultîndu-le și descompunându-le pentru a introduce în combat noi elemente astfel extrase și luate pe bază ale unei înalte specii de calan ruri.

Un spirit universalist

Fără îndoială că e de prisos să insistăm asupra rolului acestui Robert-Pierre proape „Robespierre”, mă făcu el în zi să observ) în literatură — sau antilitratură — anilor 20 și asupra importanței nu mai mică cu toate că mai discretă formă a numeroase poeme pe care scris cînd fierbîntea tinereții s-a temperat. Totuși, nu cred că sacrificiul zadarnic istoriografic literare, ci mai că mărturisesc despre ceea ce spiritul universalist al lui Robert Desnos dînd la iveală că la el, care detesta o sectarism și îl plăcea să deschidă ușa, sa, eu am întîlnit mai mulți scriitori din Lumea Nouă, încă necunoscuți, promiși, celebriții: Alejo Carpentier cubanul (atunci muzicolog și mare noscător al cîntecelor populare din sa) Miguel Angel Asturias, pasionat de legendele indiene, Leon-Gontran Dalguenazul (care cu Aime Cesaire și I. S. Sedar Senghor inventa noțiunea „negritude”). Cum n-ar fi fost Robert Desnos universalist, el care, curios de tot și lacom de comunicare cu tot și cu conjugase libertate și amor într-un text de roman, ca și cum cu acest titlu, a vrut să-și rezume programul?

Ultima oară cînd ne-am întîlnit, mult după perioada noastră de suprarealism ortodox care a urmat aceleia comună noastră dizidență — era spre începutul lui 1944, la **Catalan**, un mic taurant din rue de Grand-August unde eu însuși și mai mulți prieteni încam seara adesea, în tovarăși, lui Picasso, care locuia atunci la numărul șapte din aceeași stradă. Cît despre Robert Desnos, el cuia pe strada Mazarine și-l vedeam, neori venind să ceară patronului rămpe de carne pentru pisicile sale. Or întîmplă că într-o frumoasă seară schimbăram cu el, cordial ca de obicei teva cuvinte pline de speranță și de ioste, nebănuind că n-o să ne mai vedem. Era, într-adevăr, cu puțin înainte el să fi fost arestat ca rezistent, apoi purtat, eliberat prin prăbușirea germană dar așa de slăbit fizic, că muri ca prieten pentru a fi fost un prea perfect mant al libertății.

Adaptare și traducere de D. St. Rădulescu

Despre război, despre moarte...

ei cutii în care se întilneau, se cău-
-a, se multiplicau, se distrugeau. În
-de de molecule am pus ființe umane.
I. Te identifici cu personajele însă
ntru dumneata pare mai important
povestești căutarea formulei vieții
rind de la moarte.

R. Firește, nu mi este greu de a le
aminti. Fac deja parte din viața
ea, nu gîndesc niciodată la ele ca
rsonaje inventate. În realitate, cu
ivire la supraviețuitori, mă întreb
otdeauna unde se află, ce fac...
cco s-o fi trezit din starea lui de co-
? Și Armando, **Miini de aur**, ar fi
pășit durerea pentru moartea surorii
caritate Milady? În ce privește pe
omorîți, eu mă gîndesc la ei cu o
re melancolie. Pare ridicol de a
une, însă cînd a murit Bilal am su-
it mult, cînd a murit copilul Maho-
t, cînd a murit micuța Leyda...
am infuriat mult cînd au murit su-
ile de caritate Esperance și Milady.
cînd a murit Ninette am fost ner-
asă timp de multe zile. De aceea
spunsul la întrebarea dumitale este:
nu mă interesa mai puțin formula
ortii decît cea a vieții. Mă interesa
atît ca formula vieții.

I. Din romanul dumitale se desprinde
oarecare pesimism amar.

R. Da, este adevărat. Sunt pesimistă.
n o viziune pesimistă a vieții, a fiin-
or umane. De acestea, pentru că
at prea stupide, prea rele, inclusiv
tipatice. De viață pentru că se ter-
nă inevitabil cu moartea. Odată
na mea Anna Magnani mi-a spus
ză cutremurătoare. Și anume:
în moment ce ne naștem, de ce tre-
ie să murim?" Eu m-am angajat
r-un lung discurs pentru a susține
dacă moartea nu există, nu ar fi
stat nici viața; viața nu ar mai fi
t mișcare, schimbare; ar fi fost stag-
me imobilă și mereu egală cu ea în-
i. Dar în fond îi dădeam dreptate,
aceasta deoarece nu am cutezanța
accept moartea, simt nevoia de a
de că viața este aceea care devo-
iză moartea, și nu invers. Continui
cred că viața este cea care învinge
reu. Ceea ce, avînd în vedere toate
stea, pornește împotriva pesimismu-
meu.

I. Pesimismul dumitale nu este, așa-
-zicînd, ireversibil.

R. Bun, în pesimismul meu există
că-trei fisuri. Una este dragostea
a disperată pentru viață, încrederea
a în viață, nestăvilita voință de a
i. Cealaltă este cultul curajului:
atru mine el este sinonim demnită-
-asă. Nu știu dacă este adevărat,
ori mi-a fost teamă de război. Am
onotat inclusiv cuprinsă de teamă...
ă este adevărat că nu mi-e teamă
ființele umane, nu mi-e teamă să
năpustesc împotriva tuturor forțe-
răului, a războiului... împotriva tur-
or... Cred că este drept să fac așa
fac eforturi de a fi vitează... Curajul,
încamnă oare optimism?

Trebuie să adaug că acel „oarecare
pesimism amar” se naște de aseme-
nea dintr-o secretă tristețe interioară
care s-a format în copilăria mea. Nici-
odată nu am fost o fetiță lingusitoare,
veselă. Cînd privesc fotografiile mele
din copilărie, văd mereu o fetiță gin-
ditoare, serioasă, severă. Nu știu de ce.
Poate pentru că am înțeles prea repe-
de că ființele umane nu sînt bune. Co-
pilăria mea nu a fost o sărbătoare, și
a trecut un timp destul de îndelungat
pînă am început să rid. Și acest lucru
a fost cea mai mare dorință a mea.

I. În **Inșalah** prezinți o imagine sfi-
șietoare a războiului dintr-un oraș în
care cu toții pot fi victime și călăi.
Care a fost războiul cel mai feroce pe
care l-ai trăit dumneata?

R. Ce grea întrebare mi-ai pus...
Oricît am suci-o, toate războaiele sunt
de fapt același război. Toate se ase-
măna. Totuși, războiul „cel mai război”
în care m-am aflat continuă să fie răz-
boiul din Vietnam. Cu excepția Pri-
mului Război Mondial, pe care l-am
cunoscut doar prin intermediul cărți-
lor, și al celui de al Doilea Război
Mondial de la care îmi rămîn doar
coșmaruri și amintiri din copilărie, nu
cred că acest secol a văzut pînă azi un
război mai crud decît cel din Vietnam.
Pot să spun asta deoarece l-am cunoscut
mai bine decît pe celelalte, un război
mai lung decît celelalte, în timpul ce-
lor opt ani ai lui... Războiul din Viet-
nam mi s-a infipt în memorie la fel
cum un cuțit este infipt în unt... După
douăzeci de ani continuă să fie atît de
viu în mine încît mi se pare că a luat
sfîrșit doar ieri dimineață. Un helicop-
ter inofensiv care trece deasupra casei
mele din New York sau din Florența
mă face să mă revăd deodată la Sai-
gon, la Dak-to, la Hue, la Danang, în
Cambodgia... Și acel zgomot, specific
elicitor sale mă face să mă cutremur.
Oricare arbore tropical, și uneori doar
o singură frunză, mă transpune ime-
diat alături de o patrulă de marines...
O groapă pe sol, o simplă groapă în-
tr-o plantație de măslini din Toscana
mea mă transportă imediat la tranșe-
ele din Dak-to. Am văzut lucruri atro-
ce în războiul indo-pakistanez, însă nu
am rămas atît de rănită ca de cel din
Vietnam... Anul trecut am fost prezen-
tă la războiul din Golf. A fost aspru
din cauza rachetelor Scud, pentru tea-
ma de a muri gazată, însă comparat
cu războiul din Vietnam mi s-a părut
un joc de copii. O minciună.

I. Ce diferență observi între Vietnam,
Orientul Apropiat sau ceea ce se în-
tîmplă acum în Jugoslavia?

R. Poate că războiul cel mai război
pe care l-am văzut după Vietnam a
fost cel de la Beirut. Cu toate că pe o
scară minoră, conținea aceleași capca-
ne, aceleași atrocități. În adevărat, scri-
ind **Inșalah** nu mi-a fost greu de a stră-
muta motive, personaje și amintiri din
Vietnam. Nu am participat la războiul
din Jugoslavia. Nu am vrut să merg
acolo. Cum să-ți explic de ce? Nu tre-
zea curiozitatea mea. Îl văzusem deja
la Beirut, Hue, Danang. Mă cuprindea
un fel de greață, de scîrbă, pentru sin-
gele, distrugerea, suferința și răutatea
oamenilor care se atacau la fel ca și
cîinii pentru cucerirea unui rînd de că-
se. Mă indignau acești frați ce își de-
capitau frații. Ce război, de neînțeles
acest război jugoslav!

I. Pentru ce te-ai dus să trăiești în
Statele Unite? Te vei înapoia vreodată
în Italia?

R. De acest lucru am fost întrebată
odată și la Televiziunea americană. La
televiziune trebuie să dai răspunsuri
scurte. Acolo un minut înseamnă o
oră. O carte poate fi sintetizată în a-
ceste patru cuvinte: pentru că îmi
place. Deci Statele Unite îmi plac. Este
o țară inteligentă, veselă, deschisă, în-
drăzneată, democratică, paradoxală
ne bună și încă tînără. Este o țară mare.
Chinuită de pizme, de invidie, și
totuși o țară plină de calitate. (Ameri-
ca este urită de acei care nu se adap-
tează la ea, și nu ar trebui să fii Esop
ca să exprimi acest adevăr simplu. O
fabulă de Esop.) Este o țară înșelătoare,
care comite o mulțime de greșeli, însă
sîrșește întotdeauna a avea dreptate
(Nu au avut dreptate, de exemplu, cu
privire la comunism? Nu au fost ei,
americani, cei care au condus bătălia
împotriva comunismului?) Este o țară
care posedînd cultul, după părerea mea
iritant, al bogăției, a dat demnităte ce-
lor care nu sunt bogăți; a realizat a-
devărata democrație. (Sau maximumul
omenesc posibil pe care acest cuvînt
echivoc îl poate cuprinde...) După păre-
rea mea, a dat mai mult decît oricare
altă țară epocii noastre și civilizației
noastre. Îi sunt foarte recunoscătoare
Americii. Pentru că, fără America, Hit-
ler ar fi putut ieși învingător, și, a-
cum, probabil am fi vorbit nemțește.
Sau ar fi cîștigat Stalin și acum ne-am
fi aflat, probabil, într-un gulag.

Și apoi, îmi place New Yorkul, cu
toate ororile și splendorile sale. Este
un oraș, în ansamblu, comod, unde to-
tul funcționează. Funcționează telefo-
nul, funcționează magazinele, unde pot
cumpăra tot ce am nevoie, inclusiv
noaptea și duminicile și de Crăciun, de
la piine pînă la țigări, de la cărți vechi
(care sunt pasiunea mea) pînă la peș-
tele proaspăt, de la ciorapi pînă la tot
ce reprezintă cultură, deoarece se simte
un mare respect pentru cultură, care
nu este proprietatea unui grup ridicol

compus din mai mulți dalai lama care
gestionează mafii politice literare. Și
cu toată duritatea lor sunt destul de
toleranți. În toleranța lor, înțeleg lu-
crurile înaintea celorlalți. Oricum, eu
nu am fugit. Sunt un soldat, ca sora
de caritate Esperance din **Inșalah**: un
soldat nu fuge, și eu nu am fugit. Am
venit aici ca să rămîn un sezon și am
rămas, transformîndu-mă practic într-o
americană. Însă nu rămîn în perma-
nență aici, nu. Ca o bună americană
nu reușesc să rămîn nemișcată. Mereu
alerg de colo pînă colo, în sus, în jos:
puțin la New York și puțin la Floren-
ța, unde se află cealaltă casă a mea.
Un picior la New York și altul la Flo-
rența. Și așa, ca un bigam care stă pu-
țin cu o femeie apoi puțin, cu alta, mă
aflu acum aici și apoi dincolo.

I. În ce limbă scrii dumneata?

R. Uneori gîndesc în engleză și alte-
ori în italiană. Însă, și ceea ce e mai
important, scriu în italiană. Și dacă mă
întreb care este legătura mai puternică
care m-a menținut cu Italia, nu-ți
voi răspunde și nici măcar nu-ți spun
că este Florența. Îți răspund: limba.
Limba engleză este și ea frumoasă,
foarte bogată. Însă limba italiană este
extraordinară. În italiană se pot spune
mult mai multe lucruri în plus. Se spun
mai bine, mai pe larg (ceea ce consti-
tuie problema mea, drama mea, în tra-
duceri...).

I. Cum privești viitorul dumitale?

R. Încotro evoluează viitorul meu?
Dacă voi continua să trăiesc, dacă nu
mor subit, dacă nu se prăbușește avio-
nul în care călătoresc, dacă nu primesc
o împușcătură în cap sau în inimă, da-
că nu-mi apare un cancer ca la toți din
familia mea, mă voi îndrepta spre
cărți. Spre cărți! Sunt atît de frumoase
cărțile. Inclusiv ca obiecte. Casele
mele sunt pline de cărți. Le păstrez
peste tot: în dormitor, în bucătărie.
Îmi place chiar numai să le privesc, să
le ating, să le adulmec.

RIB INTERNATIONAL S.R.L.

bd. Magheru 1-3, et. 5 BUCUREȘTI, Tel: 151.930, Telex: 10.557, Fax: 120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT:

DIN REPUBLICA FEDERATIVĂ CEHĂ ȘI SLOVACĂ, ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMÂNIA:

- GAMĂ COMPLETĂ DE OBIECTE DIN STICLĂ, TIP CRISTAL BOHEMIA, ÎNCLUSIV CORPURI DE ILUMINAT.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DE MENAJ DIN STICLĂ TERMOREZISTENTĂ.
- GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DIN PORFELAN

GAMA COMPLETĂ DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC. (FEJE DE MASĂ, PUNGI SACI ETC.)

- MERCERIE
- PAPERĂRIE
- RECHIZITE ȘCOLARE ETC.

**PREȚURI AVANTAJOASE
LIVRARE RAPIDĂ**

moda, altfel

CRISTIAN BEDIVAN: totemurile memoriei generale" (II)

dicționarul românesc de neologisme spune despre totem: „animal, plan sau obiect, considerat la unele populi primitive ca obiect de cult și socotit eori ca strămoșul populației respective; totemism: credință bazată pe cultul totemurilor. În „Notre Littre c'est le bert" ni se spune că acest cuvînt, ton, e înregistrat în 1776 de către englezi provine dintr-un cuvînt indiano-amean din familia Algonquin. „The Conci Oxford Dictionary" e mai generos în explicații, el acordă cuvîntului totem și erea unei embleme a unui clan sau zonului unui individ în relațiile cu al categorii ale existenței sociale. Totemurile sculptate sau desenate sînt expresii stări a dezvoltării mentale a unității în care ele trec drept nume de

clan sau obiecte de valoare. Ar trebui ca orice sculptură și orice desen să fie totem care să exprime valoare și nu simplă reproducere a realității, care, oricum, ne copleșește.

Bineînțeles că Cristian Bedivan desenează. Orice sculptor și desenează. Numai că pentru C.B. desenul e o alt fel de fațetă a unui cristal perfect fațetat și „cristalul" fiind nu numai o sticlă de fabricație și calitate superioară ci și „un fragment al unui compus (mai ales dintr-o rocă) care are de la natură o formă geometrică de poliedru, el, sculptorul, se simte perfect în perfecțiunea fațetei poliedrice. Desenele lui Bedivan sînt la fel de tulburătoare ca sculpturile lui Bedivan. Desenul lui folosește prima, sigura, perfectă și ultima posibilă uncaltă a desenului: LINIA. Ceea ce face Bedivan din posibilitățile de folosire și interpretare ale „liniei" e un album superb de capodopere. În răbdarea cu care el îmblînzește și sălbăticește linia e nobletea celui ce conferă valoare multiplelor chemări ale unui artist. Intr-un desen de Bedivan există ideea de Bosch, de Wagner, de Giacometti, de Eminescu, de EL INSUȘI.

De obicei operele plastice sînt comparate (ca și cele ale arhitecturii) cu MUZICA. Atît sculpturile lui Bedivan, cît și desenele lui pot fi apropiate de opera lui Gustav Mahler, ca acumularea bizară a cunoștințe, sentimente, speranțe, idei, agresivității teoretice sau practice res-nări, demonstrații cu pretenții de „iz vulgar" (de fapt trecere, filtrare a vulgarității în semne totemice ce trebuie respinse"), ca acumularea de dramatic omenesc

(depășit de îndolență, nesimțire, opacitate), ca fantastică originalitate după acumularea, îngurgitarea, cunoașterea altor expresii artistice. Dar... ele tin de forța și delicatețea lui Chopin; Chopin era delicat din forță, forța lui îl făcea să poată fi delicat, de aceea atît de greu de interpretat. O bijuterie lucrată cu mîgălă bre supune nu numai sensibilitate de minută ci forță de a reda fața lumii sentimenten-

telor intime dar și capacitatea de a fi „revoluționar" cu mintea, cu inima, cu iubirea, cu înțelegerea, cu cultura, nu cu cizmele și bastonul.

Totemurile lui Bedivan sînt totemurile artei. El spune: „Să nu desenezi o sculptură ci doar ideea... Uneori desenînd zece de personaje, simți nevoia să le dai viață chiar și pe hîrtie, să le pui în conversație nu numai cu EUL lor, ci și cu un biet personaj asemenea lor. Apoi, încet „il îmbraci" și devine „o lucrare" (numire dată de artist) de sine stătătoare, chiar dacă e o lucrare pe hîrtie. Vine un moment cînd vei lua un model sau mai multe, din aceste personaje și le vei transforma din simple ființe în zei... adică... în SCULPTURI... „Desenul trebuie să ajungă la rafinamentul unui blazon: să spună dintr-o privire ce are de spus, dar, mereu, să mai descopere ceva ceva în propriul tău desen sau în desenul altcuiva, și apoi să-l corești al tău, cînd n-a fost al tău, ci al altcuiva, dar mai ales să-l doresti al tău cînd a fost al tău, cînd nu știi cum a putut deveni „să nu fie al tău", cînd nu știi cum de l-ai putut da cuiva, apoi să nu-l poți cere, numai să-l doresti, numai să-l dorești să fie din nou al tău, numai să-l dorești... și de fapt să vrei să-l repeți, în orice situații și... să fi mîndru că „e al tău" și că „nu mai e al tău".

Corina Cristea

ORIANA FALLACI este o femeie extraordinară de pasionată. Tira-jele cărților sale nu se numără cu mii- le, ci cu sutele de mii. Ea este o profesio- nistă a condeiului, care a reușit să tri- unfe atât ca ziaristă cât și ca scriitoare. În plus, este de-a dreptul incomodă și la fel de exigentă cu ziaristii așa cum este și cu sine însăși. Ziarul spaniol EL PAIS i-a cerut, acum doi ani, un inter- viu, în perioada în care în Italia i se publicase *INȘALAH*, ultimul său ro- man. Nu i l-a acordat. Cererea a fost reinvoiată acum două luni când volumul a apărut în traducere spaniolă. Ea a pretins mai întâi un chestionar, pentru a se convinge dacă merita deranjul de a accepta interviul. Se pare că merita. „Am răspuns în scris de pe fotoliul din avion (căutând să caligrafiez cât mai cît posibil) în dreptul primelor întrebări“ i-a răspuns Oriana Fallaci ziaris- tel Rosa Mora, care îl solicitase inter- viul. „Și în clipa când am intrat în casă (la New York) fără măcar a-mi desfă- ceamantanul, am răspuns la celelalte“. Mai multe fax-uri au străbătut ambele sensuri ale Atlanticului. Rezultatul este o reflecție a Orianei despre munca sa, despre război, despre moarte și despre reușită în viață.

Intrebare: E corect să spunem că ești o autoare de best-sellers?

Răspuns: Eticheta de best-seller mă supără. În mod frecvent ea este întrebuințată irreverent, ca și cum dacă ai reuși să vinzi milioane de exemplare dintr-o carte ar fi o penalitate. Ca și cum ar fi existat foarte multe opere magnifice ale literaturii universale, care au fost best-sellers-uri. Însă ceea ce e adevărat este că sunt autoare de best-seller cât și de long-seller, având în vedere că volumele mele s-au vândut în decursul anilor și continuă să se vîndă. Astfel *Scrisoare unui copil care n-a trebuit să se nască* a depășit în Italia 1,3 milioane de exemplare vândute. Romanul *Un bărbat* s-a vîndut, doar în Italia, în 1,2 milioane de exemplare. Și din *Inșalah* aproape 600 000. (Așa cum prea bine știu domnii funcționari de la Ministerul de Finanțe american, ei sin- guri mi-au mîncat, și chiar îmi mînin- că toate drepturile mele de autor, nis- te drați!).

I. Cum explici succesul dumitale?

R. Cum să-l explic? Nu eu trebuie să fac acest lucru, mai ales pentru că este un fenomen ce nu se întîmplă nu- mai în Italia. Cărțile mele se vînd la fel de bine în toate țările: din Statele Unite în China, din America Latină în Iran, din Scandinavia în Bangladesh. Și eu nu fac nimic pentru a sări în ajutor. Eu nu călătoresc în aceste țări, rămîn mereu acasă, nu acord interviuri, sau numai cîte unul, doar atunci cînd moa- re un Papă... Pe scurt, detest de a fi văzută, de a mă expune, mă irită fap- tul de a fi fotografiată. Nu scriu nici măcar cărți ușoare, vesele, sau romane trandafirii. Cărțile mele sunt întotdea- una teribil de serioase, ele descriu mai întotdeauna tragedii, și în mod frec- vent sunt dificile, cum este și *Inșalah*... Teoretic ele posedă, în rezumat, totul pentru a nu depăși granițele limbii în care au fost scrise. De fapt, întrebarea dumitale mi-am pus-o și eu. Și răspun- sul mi-a sosit pufumită cîtorva fraze ale cititorilor. Prima, din partea unui tîmplar cu un creier destul de rudimen- tar, „... că într-o zi mi-a spus: „Am citit *Scrisoare unui copil ce nu a trebuit să se nască*, de trei ori. Aproape că o știu pe dinafară. Știi pentru ce? Pen- tru că am descoperit că tot ce spuneti acolo le gîndesc și eu, cu toate că nu știu să le gîndesc“. A doua, a unei doam- ne din Milano, de 87 de ani, care după ce citise *Un bărbat* mi-a scris, „Alekos sunt eu“. Printre altele, cred că lumea se identifică cu ceea ce scriu și asta se întîmplă independent de naționalitate, de vîrstă sau de sex. În ceea ce se re- feră la *Inșalah*, după părerea mea, este o carte bună.

I. *Inșalah* pornește, la fel ca și cele- lalte cărți pe care le-ai scris, din ex- periența dumneavoastră ziaristică.

R. Nu; *Inșalah* nu pornește de la o experiență ziaristică. Din contră. Și este corect de a spune, nici măcar căr- țile anterioare nu pornesc de la aceas-

DESPRE RĂZBOI DESPRE MOARTE DESPRE CĂRȚI

tă experiență. *Scrisoare unui copil ce nu a trebuit să se nască* nu are nimic de-a face cu ziaristica. *Un bărbat* nu are nimic de-a face cu ziaristica... Doar *Nimic și așa să fie*, despre războiul din Vietnam, s-a născut dintr-o experiență ziaristică. Și o dată cu el. **Dacă soarele moare**, de asemenea și **Interviu cu Istoria**. Nu am fost în Liban pentru a realiza un reportaj, adică, trimisă de vreun ziar. Am fost pe cont propriu și nu pentru a scrie vreun reportaj, ci în căutarea unui roman pe care îl simteam, și, mai ales, știam că se află acolo... Și doream să povestesc adevărul despre acea călătorie în urma căreia am făcut o serie de investigații...

I. Pentru ce ai ales Libanul drept scenariu al romanului?

R. Era, mi se pare, toamna lui 1982 sau 1983. Cred că în octombrie. Mă aflam la casa mea din New York, era aproape ora două de dimineață, și așa cum mi se întîmpla frecvent, deoarece toată viața mea am suferit de insom- nie, priveam stiriile la televizor. Deodată, pe micul ecran au apărut imaginile îngrozitoare de la Cartierul General Francez și de la Cartierul General American distruse de un dublu atac format din kamikaze arabi. Ruine, cadav- vre... Și m-am tulburat. Am simțit o nevoie urgentă de a mă reîntoarce în Liban; a vedea, a ști. După trei zile mă aflam la Beirut, oraș pe care îl cunoșteam foarte bine din 1970, deoarece fusesem acolo de mai multe ori ca ziaristă. Nu am înțeles de ce acest ma- sacru nu îi afectase și pe italieni, cei care, adică, formau corpul expediționar cel mai numeros. Am rămas alături de ei vreo 20 de zile, și acesta a fost in- ceputul unei serii de călătorii pe care le-am făcut pînă ce forțele internațio- nale au părăsit Beirutul (și o dată cu ele și eu, cu ultimul vapor.) Mergeam și mă întorceam, mergeam și mă întor-

ceam obsesiv, fără a reuși să scriu ceva. Nimic! Și de fiecare dată cartea, ro- manul, lua din ce în ce mai mult con- tur.

I. Se pare că este foarte greu de a se fixa clipa în care se naște cartea.

R. Uite, este foarte greu de a stabili, și, chiar mai mult, de a conștientiza, impulsul care ne împinge să scriem o carte în locul alteia; nu am înțeles niciodată de ce într-o zi te azezi la ma- să și scrii cea dintîi pagină a acelei de- terminate cărți. Acea primă frază, acel dintîi cuvînt... O carte este asemenea dragostei; de ce ne îndrăgostim de o anumită persoană și nu de alta? Scri- itorul rus Zamiatin, autorul splendidei și puțin cunoscutei cărți *Noi*, care a apărut, cred, în jurul anului 1930, spu- nea în lecțiile sale de la Universitatea din Sankt Petersburg, că scriitorul ac- ționează și scrie într-o stare de hipno- ză... Și este foarte adevărat. Într-ade- văr, cred că, la fel ca dragostea, o car- te nu se naște niciodată dintr-un ra- ționament sau dintr-un calcul. Ea țîș- nește, nu pornește din inițiativa ta. Și autorul nu este altceva decît pîntece- le, uterul care o conține. Care o face să se maturizeze, care o naște. Însă de ce această carte și nu alta? Nu știu. Este același lucru cu acela de a căuta să înțelegi de ce dintre milioane de spermatozoizi, unul singur se hotărăș- te și pătrunde ovulul din care se va naște ființa umană. Este o întîmplare? Un destin? O încercare de forță? Eu știu doar un lucru, că în noaptea aceea, la New York, în timp ce mă aflam în camera mea, știrea și imaginile dublu- lui omor din Beirut au constituit sper- matozoidul care a hotărît să penetre- ze ovulul fanteziei... Un ovul doritor, e clar, să rămînă fecundat... Poate a- cel spermatozoid a învins pe ceilalți pentru că purta ceva care se afla în mine: obsesia războiului, obsesia mor-

ții, convingerea oarbă că destinul exis- tă, și blestemată ecuație a lui Boltz- mann: triumful haosului, al dezordinii!

I. Războiul este una din temele care dumneata recurgi mereu?

R. Adeseori am fost acuzată că trî- iesc obsedată de război. Și din cînd în cînd acuzația este legitimă. Da, este a- devărat, sunt obsedată de război. Îl cunosc prea bine. Îl cunosc de mic co- pil, în toate manifestările lui: teama foamea, singele, oroarea... Și adultă fi- ind l-am căutat, m-am invîrtit în ju- rul lui în mod voluntar, pentru a cău- ta să înțeleg acei lucru ce nu l-am în- țeles, ceea ce nu puteam înțelege ca fetiță. (Freud nu ar fi avut nevoie de mari eforturi pentru a mă analiza pentru a individualiza în psihicul met- infantil, pentru a identifica trauma de- neșters pe care îl primise la vreo zece ani...) Toate războaiele pe care atu- ră fiind le-am urmărit, cei opt ani în Vietnam, războiul indo-pakistanez, di- feritele războaie din Orientul Apropiat războaiele de partizani din America Latină, toate, pînă la războiul din Golf au constituit repetiția și consecința u- nei traume infantile ireparabile și in- curabile. Un lucru însă care m-a ur- mărit mai mult decît războiul: a fost moartea. Și împreună cu ea, victoria eternă a haosului. Acele știri, acele im-agini din Beirut conțineau toate a- cestea. Era ca și cum eu mă supuneam unei chemări. Sunt înțeleasă? Ca și cum totul pe neașteptate rămăsese bine reglat; la fel ca atunci cînd se face o fotografie și, reglînd bine se limpezesc o scenă sau o figură ce mai înainte erau confuze. Acest lucru a dezlîntuit fantezia mea.

I. Ce doză de fantezie există în *Inșalah*?

R. Insist asupra cuvîntului fantezie pentru că *Inșalah* este un roman născut aproape exclusiv din fantezie. Și ceea ce e născut din experiență a fost complet reinventat de fantezie. De ex- emplu, scenele cu omorurile duble, eu nu le-am văzut. Mi-au fost povestite și eu le-am interpretat. Amîmuntul cu capul decapitat rămas în casă este o amintire din Vietnam (cota 1378, Dak- to, octombrie 1967). De asemenea și a- mîmuntul lui Rambo care purta micul cadavru din Leyda (Kien Hoa, iulie 1970). De asemenea și miuța împodobi- tă cu giuvaere a femeii din Chatila (Danang, mai 1978). Forțele internațio- nale sunt un pretext literar. În ceea ce îi privește pe italieni, protagoniștii principali ai povestirii, i-am ales pen- tru că de mulți ani eram tentată să povestesc lucruri cu privire la ei. De-a- lungul vieții mele am povestit foar- puține lucruri cu privire la italie. Nevoia de aventură, curiozitatea profe- sională m-au împins mereu să scriu despre alte popoare. Și înainte de a muri doream să-mi fac plăcerea să po- vestesc lucruri despre italieni...

I. Utilizezi aproape 100 de personaje în povestire, însă, ceea ce primează este faptul că unele dintre ele rămîn abia descrise și este greu să ți le re- amintesc.

R. În ura mea față de moarte do- ream să vorbesc despre viață. Și viața este plină de lume. Este ticșită de lume. Doream să fac un roman coral, nu un roman concentrat cu puține personaje. De-as fi putut, aș fi introdus chiar mai multe. Dumneata spui că nu toate pot fi reamintite. E posibil. Oare dumnea- ta îți reamintesci toate ființele care ți-au umplut și ți tiեսec viața? Chiar și pentru dumneata ele nu sunt decît imagini vagi, amintiri șterse, nume transmise doar pe jumătate. Cu toate acestea, fiecare dintre ele a făcut o incizie asupra dumitale și asupra des- tinului dumitale. Fiecare dintre ele a fost un fir al intrigii ce compune des- tinul dumitale, particular. Și fiecare dintre ele, un individ foarte important, o poveste unică. O jume. **Un cosmos**. Eu doream să spun toate acestea o dată cu cele o sută de personaje ale mele. Și toate îmi erau indispensabile, toate. Pentru a explica haosul. Ludwig Boltz- mann a elaborat o ecuație studiînd comportamentul moleculelor (mii de milioane de molecule) din interiorul

Prezentare și traducere de
Ezra Alhasid

(Continuare în pag. a 15-a)